សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច

Université Royale de Droit et des Sciences Economiques

Royal university of Law and Economics

សារណាបញ្ចប់ការសិក្សា

ការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅ ប្រទេសកម្ពុជា និងជប៉ុន

ស្រាវជ្រាវចាប់ពីថ្ងៃទី៨ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២៤ ដល់ថ្ងៃទី១០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០២៤

ស្រាវជ្រាវដោយ

និស្សិតឈ្មោះ៖ **កញ្ញា លឹម ស៊ីស៊ីម៉ីម៉ី**

កញ្ញា រិន ណាលីន

ណែនាំដោយ

បណ្ឌិត ឌី ពុទ្ធារ៉ា

ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ **រដ្ឋបាលសាធារណៈ**

ជំនាន់ទី១៧

ឆ្នាំចូលសិក្សា ២០២០

ឆ្នាំសរសេរសារណា ២០២៤

សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច

Université Royale de Droit et des Sciences Economiques

Royal university of Law and Economics

សារណាបញ្ចប់ការសិក្សា

ការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅប្រទេសកម្ពុជា និងជប៉ុន

ស្រាវជ្រាវចាប់ពីថ្ងៃទី៨ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២៤ ដល់ថ្ងៃទី១០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០២៤

ស្រាវជ្រាវដោយ

និស្សិតឈ្មោះ **កញ្ញា លឹម ស៊ីស៊ីម៉ីម៉ី**

កញ្ញា រិន ណាលីន

ណែនាំដោយ

បណ្ឌិត ឌី ពុទ្ធារ៉ា

ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ **រដ្ឋបាលសាធារណៈ**

ជំនាន់ទី១៧

ឆ្នាំចូលសិក្សា ២០២០

ឆ្នាំសរសេរសារណា ២០២៤

សេចក្ដីថ្លែងអំណរគុណ

ជាបឋម នាងខ្ញុំឈ្មោះកញ្ញា **លឹម ស៊ីស៊ីម៉ីម៉ី** និងកញ្ញា **រិន ណាលីន** ជានិស្សិតកំពុងសិក្សាថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ ជំនាញរដ្ឋបាលសាធារណៈ ជំនាន់ទី១៧ នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច សូមលំឱនកាយប្រណិតប័តន៍សំដែងនូវកត្តញ្ញូតាធម៌ដឹងគុណ ចំពោះលោកឪពុក និងអ្នកម្ដាយដែលបានផ្ដល់កំណើតព្រមទាំងចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សាកូនប្រកបដោយសេចក្ដីមេត្តា ករុណា រហូតដល់កូនមានឱកាសបានសិក្សារៀនសូត្ររហូតដល់បានបញ្ចប់ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រនេះ ដោយលោកទាំងពីរខិតខំពុំខ្លាច នឿយហត់ ដើម្បីផ្គត់ផ្គង់អោយកូនបានសិក្សារៀនសូត្រមានចំណេះដឹងខ្ពង់ខ្ពស់ ប្រកបដោយគន្លងធម៌បាន។ លើសពីនេះទៅទៀត នាងខ្ញុំទាំងពីរនាក់ក៏សូមសម្ដែងការគោរពដឹងគុណ និងថ្លែងអំណរគុណយ៉ាងជ្រៀលជ្រៅជូនចំពោះ

ឯកឧត្តមបណ្ឌិតសាកលវិទ្យាធិការ **លុយ ចន្ណា** ព្រមទាំងលោក/លោកស្រីសាកលវិទ្យាធិការរង ព្រឹទ្ធបុរស ព្រឹទ្ធបុរសរង គណៈគ្រប់គ្រង លោក/លោកស្រីសាស្ត្រាចារ្យ និងមន្ត្រីទាំងអស់នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច ដែលបានខិតខំបង្រៀន ផ្ដល់នូវចំណេះដឹង និងបង្កជាបរិយាកាសងាយស្រួលក្នុងការសិក្សាស្វែងរកពុទ្ធិរហូតដល់អាចបញ្ចប់ការសិក្សាបានដោយជោគជ័យ។

ជាពិសេស លោកសាស្ត្រាចារ្យ **បណ្ឌិត ឌី ពុទ្ធារ៉ា** ដែលជាសាស្ត្រាចារ្យនៅសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច ដែលបានណែនាំនាងខ្ញុំនៅក្នុងការសរសេរសារណាក្រោមប្រធានបទ "**ការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅប្រទេសកម្ពុជា និងជប៉ុន**" ដែលលោកបានចំណាយ ពេលវេលាដ៏មានតម្លៃក្នុងការណែនាំ និងតម្រង់ទិស ព្រមទាំងផ្ដល់ឯកសារព្រមទាំងបានជួយជាមតិកែលម្អក្នុងការសរសេរសារណានេះឡើងយ៉ាងយកចិត្តទុកដាក់រហូតឈានដល់ការបញ្ចប់ប្រកបដោយជោគជ័យ។

ទន្ទឹមនឹងនេះ នាងខ្ញុំក៏សូមថ្លែងអំណរគុណដល់ **មជ្ឈមណ្ឌលស្រាវជ្រាវ និងអប់រំអំពីច្បាប់ជប៉ុន** (CJL) នៃសាកលវិទ្យាល័យណាហ្គោយ៉ា ដែលបានផ្ដល់អាហារូបករណ៍ដល់រូបនាងខ្ញុំរយៈពេលបួនឆ្នាំ ដើម្បីសិក្សាភាសាជប៉ុន និងច្បាប់ជប៉ុន។ ម្យ៉ាងទៀត យើងខ្ញុំសូមគោរពដឹងគុណចំពោះសាស្ត្រាចារ្យ និងបុគ្គលិក ព្រមទាំងសិស្សច្បង សិស្សប្អូន ដែលបានព្យាយាមបង្រៀន ណែនាំ ក៏ដូចជាចែករំលែកបទពិសោធន៍ទាំងខាងផ្នែកភាសា និងវិធីសាស្ត្រក្នុងការស្រាវជ្រាវអំពីច្បាប់ និងផ្ដល់ជាមតិយោបល់ជាច្រើនដើម្បីសម្រេចបានជាស្នាដៃមួយនេះឡើងមកបាន។

ជាចុងបញ្ចប់ នាងខ្ញុំទាំងពីររូបសូមគោរពប្រសិទ្ធពរជ័យសិរីមង្គល វិបុលសុខ គ្រប់ប្រការជូនដល់អស់លោកអ្នកមានគុណទាំងឡាយ និងសូមបួងសួងអោយលោកអ្នកមានគុណមានសុខភាពល្អមាំមួន និងសូមគោរពជូនពរអោយលោក ជួបប្រទះនូវពុទ្ធពរទាំងប្រាំប្រការគឺអាយុ វណ្ណៈ សុខៈ ពលៈ បដិភាណៈ កុំបីឃ្លៀងឃ្លាតឡើយ។

អារម្ភកថា

នាងខ្ញុំទាំងពីររូបមានសេចក្តីសោមនស្សរីករាយដែលមានឱកាសក្នុងការសិក្សាស្រាវជ្រាវប្រធានបទស្តីអំពី "**ការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅប្រទេសកម្ពុជា និងជប៉ុន**"។ កិច្ចការស្រាវជ្រាវនេះកើតចេញពីការខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់នាងខ្ញុំទាំងពីររូប នៅក្រោមការដឹកនាំដោយមានការយកចិត្តទុកដាក់យ៉ាងខ្ពង់ខ្ពស់ពីសំណាក់លោកគ្រូសាស្ត្រាចារ្យ **បណ្ឌិត ឌី ពុទ្ធារ៉ា**។ នាងខ្ញុំបានខិតខំអស់ពីកម្លាំងកាយចិត្តនៅក្នុងការសិក្សាស្រាវជ្រាវរកឯកសារនានាដែលពាក់ព័ន្ធនឹងសារណាមួយនេះ។ ជាមួយនឹងការទទួលបានចំណេះដឹងពីបន្ថែមពីលោកគ្រូសាស្ត្រាចារ្យ បូករួមនឹងការឈ្វេងយល់នូវចំណេះដឹងទូទៅបន្ថែមទើបអាចធ្វើអោយស្នាដៃស្រាវជ្រាវនេះលេចជារូបរាងឡើងនាពេលនេះ។ នៅក្នុងការសិក្សាស្រាវជ្រាវលើប្រធានបទនេះវាពុំមែនជាការងាយស្រួលនោះឡើយ។ ដោយហេតុថាការស្រាវជ្រាវទាមទារការយល់ និងប្រើប្រាស់នូវឯកសារណាដែលអាចជឿទុកចិត្តបាន ព្រមទាំងមានប្រភពច្បាស់លាស់ពីសំណាក់ សាស្ត្រាចារ្យ អ្នកនិពន្ធដែលមានស្នាដៃខ្ពស់។ សារណានេះក៏ជា ផ្លែផ្កាមួយកើតចេញពីចំណាប់អារម្មណ៍ផ្ទាល់ខ្លួន ការចង់ចេះ ចង់ដឹងអោយកាន់តែស៊ីជម្រៅបន្ថែមទៀតទៅលើការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ មិនថាតែប្រព័ន្ធច្បាប់នៅប្រទេសកម្ពុជា ព្រមជាមួយនិងប្រព័ន្ធច្បាប់របស់ប្រទេសជប៉ុនផងដែរ។

ការសម្រេចចិត្តយកប្រធានបទនេះយកមកធ្វើការស្រាវជ្រាវគឺ ក្នុងគោលបំណងសិក្សាស្វែងយល់អំពីការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការរបស់ប្រទេសកម្ពុជា និងជប៉ុនដែលជាវិវាទកើតមានវិវាទរវាងបុគ្គលសាធារណៈ និងបុគ្គលសាធារណៈ បុគ្គលឯកជន និងបុគ្គលសាធារណៈជាយថាហេតុ។ ដែលជាទូទៅយើងសង្កេតឃើញថាវិវាទដែលងាយនឹងកើតឡើងនោះគឺ ប្រជាពលរដ្ឋជាមួយអាជ្ញាធរ ឬស្ថាប័នសាធារណៈ។ ដូច្នេះហើយទើបរដ្ឋបង្កើតអោយមានប្រព័ន្ធសម្រាប់ដោះស្រាយវិវាទរវាងបុគ្គលឯកជន និងបុគ្គលសាធារណៈ ឬបុគ្គលសាធារណៈ និងបុគ្គលសាធារណៈខ្លួនឯងផ្ទាល់ ដើម្បីការពារ និងទប់ស្កាត់ ក៏ដូចជាដោះស្រាយវិវាទដែលកើតមានឡើងនោះ ក្នុងគោលដៅជំរុញឱ្យសេវាសាធារណៈកាន់តែមានប្រសិទ្ធិភាព និងតម្លាភាព។ ប៉ុន្តែក៏នៅតែមានការមិនពេញចិត្តសំណាក់ប្រជាពលរដ្ឋទៅកាន់រដ្ឋ ឬអាជ្ញាធររដ្ឋបាលផងដែរ ដោយសារមានបញ្ហាមួយចំនួនអំពីការប្រតិបត្តិតួនាទីរបស់អាជ្ញាធរជាដើម។

ជាចុងក្រោយ ថ្វីត្បិតតែគំនិត និងការស្រាវជ្រាវសារណារបស់នាងខ្ញុំនៅមានកម្រិតនៅឡើយ ដោយមានចំណុចខ្វះខាតតិច ឬច្រើនជៀសមិនផុតដោយប្រការណាក្តី នាងខ្ញុំសង្ឃឹមយ៉ាងមុតមាំថាសារណានេះនឹងអាចជួយដល់អ្នកសិក្សារដ្ឋបាលសាធារណៈ ព្រមទាំងជាជំនួយស្មាតីដល់សិស្សប្អូនជំនាន់ក្រោយអាចទទួលបានចំណេះដឹងខ្លះៗដែលតាក់តែងនៅក្នុងសារណាមួយនេះ។

មាតិកា

បញ្ជីអក្សរកាត់ iv
សេចក្តីផ្តើម ១

ជំពូកទី១

សញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅកម្ពុជា

១.១. និយមន័យ ៥
១.១.១. ឧបាស្រ័យ ៥
១.១.២. ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាល ៥
១.១.៣. ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ ៥
១.១.៤. វិវាទរដ្ឋបាល ៦
១.២. ប្រភេទនៃឧបាស្រ័យរដ្ឋបាល ៦
១.២.១. ឧបាស្រ័យគ្មានវិវាទ ៦
១.២.២. ឧបាស្រ័យតាមឋានានុក្រម ៦
១.២.៣. ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលពិសេស ៧
១.២.៤. ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលជាមុន ៧
១.២.៥. ឧបាស្រ័យអន្តរការណ៏ ៧
១.៣. ស្ថាប័នដែលមានសមត្ថកិច្ចដោះស្រាយ ៨
១.៣.១. ស្ថាប័នថ្នាក់ជាតិ ៨
១.៣.២. ស្ថាប័នថ្នាក់ក្រោមជាតិ ៩
១.៤. ទម្រង់នៃការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ ១២
១.៤.១. ការចរចា(Negotiation) ១២
១.៤.២. សន្ធានកម្ម(Mediation) ១៥
១.៤.៣. មជ្ឈត្តកម្ម(Arbitration) ១៩
១.៤.៤. ការផ្សះផ្សា(Conciliation) ២២

១.៥. ការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាល..........២៣
១.៤.១. ការដោះស្រាយតាមនីតិវិធីរដ្ឋបាលក្រៅវិវាទ..........២៣
១.៤.១. ការដោះស្រាយតាមនីតិវិធីរដ្ឋបាលវិវាទ..........២៣

ជំពូកទី២

សញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅជប៉ុន

២.១. និយមន័យ..........២៤
២.១.១. វិវាទរដ្ឋបាល..........២៥
២.១.២. ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ..........២៥
២.២. ប្រភេទនៃបណ្តឹងរដ្ឋបាល..........២៦
២.២.១. បណ្តឹងការទាមទារត្រួតពិនិត្យ (審査請求)..........២៦
២.២.២. បណ្តឹងការទាមទារស្រាវជ្រាវឡើងវិញ (再調査の請求)..........២៦
២.២.៣. បណ្តឹងការទាមទារត្រួតពិនិត្យឡើងវិញ (再審査請求)..........២៦
២.២.៤. បណ្តឹងត្អូញត្អែរ (苦情)..........២៧
២.៣. ស្ថាប័នដែលមានសមត្ថកិច្ចដោះស្រាយ..........២៧
២.៣.១. ស្ថាប័នថ្នាក់ជាតិ..........២៧
២.៣.២. ស្ថាប័នថ្នាក់ក្រោមជាតិ..........២៨
២.៤. ទម្រង់នៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ..........២៩
២.៤.១. ការចរចា (和解 Compromise)..........៣១
២.៤.២. ការផ្សះផ្សា (あっせん Conciliation)..........៣២
២.៤.៣. សន្ធានកម្ម (調停 Mediation)..........៣២
២.៤.៤. មជ្ឈត្តកម្ម (仲裁 Arbitration)..........៣២

ជំពូកទី៣

ដំណើរការនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាល

៣.១. ករណីប្រទេសកម្ពុជា..........៣៤
៣.១.១. ដំណើរការចរចា..........៣៤
៣.១.២. ដំណើរការសន្ធានកម្ម..........៣៦

៣.១.៣. ដំណើរការមជ្ឈត្តកម្ម..៣៨
៣.១.៤. ដំណើរការដោះស្រាយដោយការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ ៤១
៣.២. ករណីប្រទេសជប៉ុន ៤៣
៣.២.១. ដំណើរការការចរចា ៤៣
៣.២.២. ដំណើរការសន្ធានកម្ម ៤៥
៣.២.៣. ដំណើរការមជ្ឈត្តកម្ម ៤៦
៣.២.៤. ដំណើរការដោះស្រាយដោយភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្ដឹងតវ៉ា.....................................៤៧
សេចក្តីសន្និដ្ឋាន ៤៩
អនុសាសន៍ ៥១
ឯកសារយោង
ឧបសម្ព័ន្ធ

បញ្ជីអក្សរកាត់

១. ADR ៖ Alternative Dispute Resolution ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ

២. **គ.ជ.អ.ប** ៖ គណៈកម្មាធិការជាតិសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ

៣. **អ.ជ.ក** ៖ អាជ្ញាធរជាតិដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ

សេចក្តីផ្តើម

សេចក្តីផ្តើម

១. លំនាំបញ្ហានៃការស្រាវជ្រាវ

បច្ចុប្បន្នប្រទេសកម្ពុជាជាប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ ដែលកំពុងនាំអោយមានការប្រែប្រួល និងតម្រូវការសង្គមកាន់តែច្រើនឡើង។ ស្របជាមួយការអភិវឌ្ឍនោះទៀតសោតក៏នាំអោយមានការប៉ះពាល់ទៅដល់ទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនក្តី និងទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈក្តី ជាហេតុនាំអោយកើតមានវិវាទរវាងបុគ្គលឯកជន និងបុគ្គលសាធារណៈជាយថាហេតុ។ ហេតុដូច្នេះហើយទើបរដ្ឋបង្កើតអោយមានប្រព័ន្ធសម្រាប់ដោះស្រាយវិវាទរវាងបុគ្គលឯកជន និងបុគ្គលសាធារណៈក្នុងគោលដៅជំរុញសេវាសាធារណៈអោយកាន់តែមានប្រសិទ្ធភាព និងតម្លាភាពក៏ដូចជាជំរុញដល់ការអភិវឌ្ឍដែលមានការចូលរួមពីសំណាក់ប្រជាពលរដ្ឋ និងការពារការប្រើប្រាស់អំណាចសាធារណៈហួសព្រំដែនដែលនាំអោយមានការមិនពេញចិត្តពីសំណាក់ប្រជាពលរដ្ឋទៅកាន់ស្ថាប័នរដ្ឋ ឬមួយក៏រាជរដ្ឋាភិបាល នោះបណ្តាលអោយរដ្ឋនោះបាត់បង់នូវភាពជានីតិរដ្ឋ។ យោងតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញមាត្រា៣៩ បានចែងយ៉ាងច្បាស់ថា ប្រជាជនកម្ពុជាមានសិទ្ធពេញលេញក្នុងការប្តឹងតវ៉ា ប្តឹងបរិហារឬ ប្តឹងទាមទារសំណងការខូចខាតដែលបណ្តាលមកពីអំពើអនីត្យានុកូលរបស់អាជ្ញាធររដ្ឋបាលហើយស្ថាប័នដែលមានសមត្ថកិច្ចដោះស្រាយបណ្តឹងតវ៉ា និងដោះស្រាយបណ្តឹងទាមទារសំណងការខូចខាតគឺស្ថាប័នតុលាការ។ ក៏ប៉ុន្តែប្រសិនបើយើងងាកទៅមើលច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំអង្គការតុលាការ ឆ្នាំ២០១៤ មាត្រា៨៧ បានចែងថាក្នុងករណីដែលមិនទាន់មានសាលាជម្រះក្តីរដ្ឋបាល សមត្ថកិច្ចជំនុំជម្រះរឿងក្តីរដ្ឋបាលជាសមត្ថកិច្ចរបស់តុលាការរដ្ឋប្បវេណីនៃសាលាជម្រះក្តីជាន់ទាប និងសភារដ្ឋប្បវេណីនៃសាលាជម្រះក្តីជាន់ខ្ពស់។

ជាក់ស្តែង នៅក្នុងស្ថានភាពប្រទេសកម្ពុជាបច្ចុប្បន្នយើងអាចសង្កេតឃើញថានៅពេលដែលមានវិវាទរវាងប្រជាពលរដ្ឋ និងអាជ្ញាធររដ្ឋបាលប្រជាពលរដ្ឋរមែងធ្វើការដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅចាប់ពីអាជ្ញាធរមូលដ្ឋានឡើងទៅរហូតដល់ស្នើសុំនូវការដោះស្រាយពីសំណាក់ក្រសួងស្ថាប័នផ្សេងៗដែលមានសមត្ថកិច្ចទាក់ទងទៅនឹងវិវាទនោះ។ ដោយមូលហេតុថា យុទ្ធសាស្ត្រក្នុងការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលជាគោលការណ៍ គឺតម្រូវអោយមានការដោះស្រាយតាមនីតិវិធីរដ្ឋបាលជាមុនសិន។ ក្នុងករណីមិនពេញចិត្តទៅនឹងសេចក្តីសម្រេចរបស់រដ្ឋបាលទើបអាចដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅតុលាការបាន។ ហេតុដូច្នេះហើយទើបរាជរដ្ឋាបាលបានបង្កើតអោយមាននូវនីតិវិធីដោះស្រាយវិវាទជូនប្រជាពលរដ្ឋតាមផ្លូវរដ្ឋបាលនៅតាមគ្រប់ស្ថាប័នសាធារណៈ និងជាពិសេសក៏បានបង្កើតអោយមានយន្តការច្រកចេញចូលតែមួយនៅតាមរាជធានី ខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌជាដើម ដើម្បីអោយប្រជាពលរដ្ឋអាចធ្វើការដាក់ពាក់បណ្តឹងទៅកាន់អាជ្ញាធរមូលដ្ឋានដែលមានសមត្ថកិច្ចអោយជួយសម្របសម្រួលប្រកបដោយតម្លាភាព ប្រសិទ្ធភាព និងកាន់តែនៅកៀកនឹងប្រជាពលរដ្ឋ និងមានភាពឆាប់រហ័ស។

ក៏ប៉ុន្តែ បើយើងក្រឡេកមើលទៅស្ថានភាពជាក់ស្តែងការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលជូនប្រជាជនរបស់ស្ថាប័នដោះស្រាយវិវាទនោះហាក់ដូចជាពុំសូវទទួលបាននូវការពេញចិត្តពីសំណាក់ប្រជាពលរដ្ឋនោះទេ។ ដោយហេតុថា កម្រិតនៃការដោះស្រាយនៅមានកម្រិតដែលប្រជាពលរដ្ឋមិនសូវពេញចិត្តនិងការដោះស្រាយនោះ ហើយករណីខ្លះក៏មានមតិពីសំណាក់ប្រជាពលរដ្ឋពីការទុកចោលមិនដោះស្រាយ ក៏ដូចជាការពន្យាពេលដោះស្រាយជាដើម។ ហេតុនេះហើយ អត្ថបទនេះនឹងធ្វើការបង្ហាញនូវយន្តការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនៅប្រទេសកម្ពុជា និងប្រៀបធៀបទៅនឹងប្រទេសជប៉ុន។ ក្នុងគោលបំណងសិក្សាស្វែងយល់បន្ថែមលើការផ្តល់សេវាជូនប្រជាពលរដ្ឋរបស់អាជ្ញាធររដ្ឋបាល និងស្វែករកនូវចំណុចល្អ និងចំណុចដែលនៅមានភាពខ្វះចន្លោះក៏ដូចជាចំណុចបញ្ហាផ្សេងៗដែលគួរកែតម្រូវដើម្បីអោយសេវារដ្ឋបាលនៅកម្ពុជាកាន់តែមានប្រសិទ្ធភាព សមភាព តម្លាភាព និងមានភាពឆាប់រហ័ស។ លើសពីនេះទៀត យើងសង្ឃឹមទុកថាអត្ថបទមួយនេះថ្វីបើជាកូននិក្ខេបបទតូចមួយប៉ុណ្ណោះ ក៏ប៉ុន្តែក៏អាចនិងចូលរួមចំណែកក្នុងការបញ្ចេញមតិក្នុងន័យស្ថាបនាក្នុងគោលបំណងពង្រឹងសេវារដ្ឋបាល ជាពិសេសការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលជូនប្រជាពលរដ្ឋអោយកាន់តែមានប្រសិទ្ធភាព និងតម្លាភាព។

២. ចំណោទបញ្ហានៃការស្រាវជ្រាវ

យោងតាមលំនាំបញ្ហាខាងលើនេះបានបង្ហាញថាទោះបីជាមាននូវប្រព័ន្ធដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលហើយក្តី ក៏នៅតែបន្តមាននូវបញ្ហាផ្សេងៗដែលនាំអោយមានការមិនពេញចិត្តពីសំណាក់ប្រជាពលរដ្ឋទៅកាន់អាជ្ញាធររដ្ឋបាល ឬស្ថាប័នរដ្ឋបាលជាដើម។ ជាបន្តទៅនេះ អត្ថបទនេះនឹងសិក្សាអំពីប្រព័ន្ធដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលដែលប្រើប្រាស់នៅប្រទេសកម្ពុជា និងជប៉ុន។ ជាពិសេសនឹងធ្វើការផ្តោតទៅលើការដោះស្រាយវិវាទតាមរយៈយុត្តាធិការរដ្ឋបាល និងស្វែងរកនូវបញ្ហាស្នូលដែលជាហេតុនាំអោយមានភាពយឺតយ៉ាវនៅក្នុងការបំពេញភារកិច្ចរបស់ភ្នាក់ងារសាធារណៈ និងសិក្សាលម្អិតអំពីបញ្ហាដែលកើតមាននោះ និងលើកឡើងអំពីសញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការទាំងនៅប្រទេសកម្ពុជា និងជប៉ុន ដែលអាចសបញ្ជាក់ជាឧទាហរណ៍ដល់ប្រទេសកម្ពុជានូវចំណុចណាដែលល្អអាចយកមកសិក្សាបន្ថែមទៀតបាន ក្នុងគោលបំណងស្វែងរកដំណោះស្រាយណាមួយដែលសមស្របសម្រាប់សង្គមកម្ពុជា និងជំរុញការបំពេញ កិច្ចការសាធារណៈអោយកាន់តែមានប្រសិទ្ធភាព និងតម្លាភាព។

៣. គោលបំណងនៃការស្រាវជ្រាវ

អត្ថបទស្រាវជ្រាវនេះមានគោលបំណង

(១)សិក្សាស្វែងយល់ពីប្រព័ន្ធដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនៅប្រទេសកម្ពុជា និងជប៉ុន

(២) ស្វែងយល់ពីដំណើរការនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅប្រទេសកម្ពុជា និងជប៉ុន

(៣)សិក្សាស្វែងយល់ពីប្រសិទ្ធភាពនៃការដោះស្រាយដោយអាជ្ញាធររដ្ឋបាលនៅកម្ពុជា

(៤)សិក្សាស្វែងយល់ពីបញ្ហាប្រឈមអំពីនីតិវិធីនៃការដោះស្រាយនោះ

(៥) ស្វែងរកដំណោះស្រាយដែលសមស្របមួយសម្រាប់កម្ពុជា និងជំរុញការបំពេញកិច្ចការសាធារណៈរបស់រដ្ឋបាលនៅកម្ពុជាឱ្យកាន់តែមានភាពល្អប្រសើរ និងស្របទៅតាមស្ថានភាពសង្គមបច្ចុប្បន្ន។

៤. ទំហំ និងដែនកំណត់នៃការស្រាវជ្រាវ

សម្រាប់ទំហំនៃការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះមានដែនកំណត់ និងវិសាលភាពទាក់ទងទៅនឹងលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តរបស់រដ្ឋបាល ទាក់ទងទៅនឹងការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅកម្ពុជា។ បន្ថែមពីលើនោះទៅទៀត ក៏មានបង្ហាញនូវបទបញ្ញត្តិច្បាប់មួយចំនួនដែលបង្ហាញនៅលំនាំបញ្ហាពីដើមហេតុដែលនាំអោយប្រទេសកម្ពុជាបង្កើតនូវយន្តការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលតាមផ្លូវយុត្តាធិការរដ្ឋបាលដែលក្នុងនោះរួមមាន (១) រដ្ឋធម្មនុញ្ញ មាត្រា៣៩ (២) ច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំអង្គការតុលាការ មាត្រា៨៧ និងមាត្រា៨៩។ ដោយសារតែបច្ចុប្បន្ន កម្ពុជាគោរពនូវគោលការណ៍ដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលតាមនីតិវិធីរដ្ឋបាលជាមុន នោះមុននឹងឈានដល់ការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលតាមផ្លូវតុលាការនោះ ប្រធានបទនេះនឹងផ្តោតសំខាន់លើចំណុចមួយចំនួនដូចខាងក្រោម៖

ទី១ និយមន័យ និងប្រភេទនៃបណ្តឹងរដ្ឋបាល

ទី២ ទាក់ទងនឹងវិធីនៃការដាក់ពាក្យបណ្តឹង

ទី៣ ទាក់ទងនឹងវិធីនៃការដោះស្រាយបណ្តឹងជូនប្រជាពលរដ្ឋរបស់អាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចដោះស្រាយ។

ចំពោះដែនកំណត់នៃការស្រាវជ្រាវលើប្រធានបទនេះ យើងនឹងចោទជាសំនួរថា តើការបែងចែកអោយបានច្បាស់លាស់នូវប្រភេទនៃបណ្តឹងរដ្ឋបាល និងការដោះស្រាយជូនប្រជាពលរដ្ឋដោយទំនុកចិត្ត ព្រមទាំងមានភាពច្បាស់លាស់ និងស្របទៅតាមវិធានគតិយុត្តមានសារៈសំខាន់យ៉ាងដូចម្តេចខ្លះ។ ហើយថាតើក្នុងនាមយើងជានិសិត្សបញ្ញាវ័ននៃមហាវិទ្យាល័យរដ្ឋបាលគួរតែធ្វើការរែកញែក និងសិក្សាស្រាវជ្រាវបន្ថែមទៀតអំពីការផ្តល់សេវាសាធារណៈត្រង់ចំណុចណាខ្លះ និងសេវាទាំងនោះនៅមានចំណុចគួរកែលម្អយ៉ាងដូចម្តេចខ្លះ។

៥. សារៈសំខាន់នៃការស្រាវជ្រាវ

សារៈសំខាន់នៃអត្ថបទនេះផ្តោតសំខាន់ទៅលើចំណុចមួយចំនួនដូចជា៖

- មានសារៈសំខាន់ដល់សង្គមទាំងមូល ក្នុងយល់ដឹងអំពីវិវាទរដ្ឋបាល និងនីតិវិធីដោះស្រាយនាពេលបច្ចុប្បន្ន ក្នុងគោលដៅពិនិត្យមើល ក៏ដូចជាបង្ហាញពីនីត្យានុកូលភាពនៃរដ្ឋបាលសាធារណៈដែលសបង្ហាញពីនីតិរដ្ឋនៃប្រទេសនោះមួយចំណែកផងដែរ
- មានសារៈសំខាន់ចំពោះសាធារណៈ ទប់ស្កាត់ការចលាចលដោយការមិនពេញចិត្តចំពោះអំពើរដ្ឋបាលឬការដោះស្រាយរបស់អាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច

➢ មានសារៈសំខាន់ចំពោះយើងខ្ញុំផ្ទាល់ ក្នុងការពង្រឹងសមត្ថភាពស្រាវជ្រាវ ជាស្ពានមួយក្នុងការជួយចម្លងអោយបានដល់ត្រើយនៃការស្វ័យសិក្សាតាមរយៈការស្រាវជ្រាវពីប្រធានបទមួយនេះ។

៦. វិធីសាស្ត្រនៃការស្រាវជ្រាវ

ចំពោះវិធីសាស្ត្រនៃការស្រាវជ្រាវលើប្រធានបទនេះ ដោយសារកាលវេលាមានកំណត់យើងខ្ញុំបានសិក្សាស្រាវជ្រាវដោយប្រើប្រាស់វិធីសាស្ត្របកស្រាយណែនាំក្នុងន័យទូលាយ ដោយយោងតាមបទដ្ឋានគតិយុត្ត និងសៀវភៅសិក្សាគោល ក៏ដូចជានិក្ខេបបទស្រាវជ្រាវមួយចំនួនដែលមានស្រាប់ទាំងផ្នែកភាសាខ្មែរ និងភាសាជប៉ុនយកមកបរិយាយនិងធ្វើការប្រៀបធៀប។ យើងខ្ញុំពុំមានផ្តល់ជាទិន្នន័យជាក់លាក់ណាមួយដែល ធ្វើឡើងដោយខ្លួនផ្ទាល់នោះទេ ប៉ុន្តែយើងបានលើកនូវអត្ថបទស្រាវជ្រាវមុនៗមួយចំនួន ក៏ដូចជាឯកសារផ្លូវការរបស់ក្រសួងស្ថាប័នជាដើមយកមកធ្វើជាទល្លីករណ៍ក្នុងការសរសេរអត្ថបទនេះឡើង។

៧. រចនាសម្ព័ន្ធនៃការសិក្សាស្រាវជ្រាវ

រចនាសម្ព័ន្ធនៃការស្រាវជ្រាវនេះចែកចេញជា៣ជំពូករួមមាន៖

សេចក្តីផ្តើម ដែលបរិយាយអំពី (១) លំនាំនៃការស្រាវជ្រាវ (២) ចំណោទបញ្ហានៃការស្រាវជ្រាវ (៣) គោលបំណងនៃការស្រាវជ្រាវ (៤) ទំហំនិងដែនកំណត់នៃការស្រាវជ្រាវ (៥) សារៈសំខាន់នៃការស្រាវជ្រាវ (៦) វិធីសាស្ត្រនៃការស្រាវជ្រាវ និង (៧) រចនាសម្ព័ន្ធនៃការស្រាវជ្រាវ។

ជំពូកទី១៖ សញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅកម្ពុជា។

ជំពូកទី២៖ សញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅជប៉ុន។

ជំពូកទី៣៖ ដំណើរការនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាល។

បន្ទាប់ពីធ្វើការបកស្រាយអំពីប្រធានបទនេះរួច យើងខ្ញុំនឹងធ្វើការផ្តល់ជាការសរុបអត្ថន័យទាំងស្រុងនៃអត្ថបទដែលរួមមាន **សេចក្តីសន្និដ្ឋាន** ដែលក្តោបនូវចំណុចដែលមានលក្ខណៈខុសគ្នារវាងកម្ពុជា និងជប៉ុន និងអ្វីដែលប្រទេសកម្ពុជានៅខ្វះខាតនៅក្នុងការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលជូនប្រជាពលរដ្ឋ។ ជាចុងបញ្ចប់យើងខ្ញុំនឹងធ្វើការផ្តល់ជា **អនុសាសន៍** ស្តីអំពីចំណុចដែលគួរកែតម្រូវជាបន្ថែមដើម្បីពង្រឹងការអនុវត្តការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅកម្ពុជា ក៏ដូចជាមតិយោបល់នានាដល់អ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវខាងផ្នែករដ្ឋបាលសាធារណៈនេះនៅចុងបញ្ចប់នៃអត្ថបទស្រាវជ្រាវ។

ជំពូកទី១

សញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយ

វិវាទរដ្ឋបាលនៅកម្ពុជា

ជំពូកទី១

សញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅកម្ពុជា

បើយោងទៅតាម រដ្ឋធម្មនុញ្ញមាត្រា៣៩ បានចែងថា "ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរមានសិទ្ធិប្តឹងបរិហារ ប្តឹងតវ៉ា ឬប្តឹងទារសំណងជួសជុលការខូចខាតដែលបណ្តាលមកពីអំពើខុសច្បាប់របស់អង្គការរដ្ឋរបស់អង្គការសង្គម និងរបស់បុគ្គលិកនៃអង្គការទាំងនោះ។ ការដោះស្រាយបណ្តឹងតវ៉ា និងសំណងជួសជុលការខូចខាតជាសមត្ថកិច្ចរបស់តុលាការ"។ ដែលយើងអាចសន្និដ្ឋានថា ប្រសិនបើមានអំពើខុសច្បាប់របស់អង្គការរដ្ឋ អង្គការសង្គម ឬបុគ្គលិកនៃអង្គការទាំងនោះប្រជាពលរដ្ឋអាចធ្វើការប្តឹងតវ៉ា ប្តឹងបរិហារ ប្តឹងទាមទារសំណងជួសជុលការខូចខាតបាន។ ក៏ប៉ុន្តែ យោងតាមមាត្រាដដែលកថាខណ្ឌទី២បណ្តឹងដែលត្រូវស្ថិតនៅក្នុងសមត្ថកិច្ចតុលាការគឺមានតែបណ្តឹងតវ៉ា និងបណ្តឹងសំណងជួសជុលការខូចខាតតែប៉ុណ្ណោះ។ ចំណែកឯបណ្តឹងបរិហារតើប្រជាពលរដ្ឋអាចដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅស្ថាប័នណានោះយើងនឹងធ្វើការសិក្សាជាបន្តទៅនេះ។ ជាដំបូងយើងនឹងធ្វើការសិក្សាស្វែងយល់ថាតើបណ្តឹង(ឧបាស្រ័យ)រដ្ឋបាលចែកចេញជាប៉ុន្មានប្រភេទ។ ប៉ុន្តែ មុននឹងយើងអាចឈានដល់ ការស្វែងយល់ពីប្រភេទនៃឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលយើងគប្បីយល់នូវអត្ថន័យនៃពាក្យគន្លឹះមួយចំនួនជាមុនសិន។

១.១. និយមន័យ

១.១.១. ឧបាស្រ័យ

តាមនិយមន័យទូទៅ "ឧបាស្រ័យ" ជាលិខិតទិទៀនតវ៉ាអ្វីមួយ ទោះបីលិខិតនេះមានប្រភេទជាអ្វីមួយក៏ដោយ (ឧទាហរណ៍ដូចជា សេចក្តីសម្រេចរដ្ឋបាល ឬសេចក្តីសម្រេចតុលាការក្តី) និងទោះបីជាអាជ្ញាធរដែលគេត្រូវតវ៉ាឡើងទៅនោះមានឋានៈជាអ្វីក៏ដោយ (មានន័យថាទោះជាអាជ្ញាធររដ្ឋបាល ឬតុលាការក៏ដោយ)។

១.១.២. ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាល

"ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាល" គឺសំដៅដល់ការទាមទារ (ក្នុងការសុំកែប្រែ ឬសុំលុបសេចក្តីសម្រេចណាមួយ) ដែលធ្វើទៅរដ្ឋបាលដែលចេញសេចក្តីសម្រេច (ឧបាស្រ័យគ្មានវិវាទ) ឬធ្វើទៅតាមឋានានុក្រមរបស់រដ្ឋបាលដែលជាម្ចាស់លិខិត(ឧបាស្រ័យតាមឋានានុក្រម)។[១]

១.១.៣. ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ

យោងតាមនិយមន័យ "ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ" សំដៅដល់ការអនុវត្ត ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងការប្រើប្រាស់នីតិវិធីតុលាការដែលមានភាពស្មុគស្មាញដែលចំណាយពេលយូរ ចំណាយថវិកាច្រើន និង

[១]សៀវភៅ វិវាទរដ្ឋបាល, ឥន យឿន, ឆ្នាំ២០២២, ទំព័រទី៨០

មានភាពតានតឹង។ ជាទូទៅ ការដោះស្រាយប្រភេទនេះ ត្រូវបានគេប្រើក្នុងការដោះស្រាយវិវាទគ្រួសារ ដីធ្លី ធនធានធម្មជាតិ ការងារ និងពាណិជ្ជកម្មស៊ីវិល ព្រមទាំងករណីស៊ីវិលផ្សេងៗទៀត។

១.១.៤. វិវាទរដ្ឋបាល

យោងតាមនិយមន័យ "វិវាទរដ្ឋបាល" សំដៅដល់វិវាទដែលកើតឡើងរវាងអាជ្ញាធរសាធារណៈ និងប្រជាពលរដ្ឋ ឬរវាងនីតិបុគ្គលសាធារណៈ ឬនីតិបុគ្គលឯកជន និងនិតិបុគ្គលសាធារណៈ។ នៅក្នុងទំនាក់ទំនងអាជ្ញាធរសាធារណៈ និងប្រជាពលរដ្ឋអាចនាំឱ្យកើតមាននូវទំនាស់ជាធម្មតាពីព្រោះវាមានទំនាក់ទំនងរវាងការប្រើប្រាស់អំណាចសាធារណៈ និងការប្រើប្រាសិទ្ធិរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ។[2]

១.២. ប្រភេទនៃឧបាស្រ័យរដ្ឋបាល

១.២.១. ឧបាស្រ័យគ្មានវិវាទ

ឧបាស្រ័យគ្មានវិវាទ (ជាភាសាបារាំង recours gracieux) មានន័យថាជាការតវ៉ាផ្ទាល់ទៅកាន់ អ្នកធ្វើសេចក្ដីសម្រេចរដ្ឋបាលផ្ទាល់ដោយពុំចាំបាច់មានការឆ្លងកាត់តាមលំដាប់នៃឋានានុក្រមអ្វីនោះទេ។ ឧទាហរណ៍ ប្រធានអង្គភាពមួយ បានចេញសេចក្ដីសម្រេចរដ្ឋបាលមួយ ហើយមន្ត្រីរាជការនៅក្រោមឱវាទផ្ទាល់មានការមិនពេញចិត្ត ហើយធ្វើការតវ៉ាជំទាស់ទៅនឹងសេចក្ដីសម្រេចនោះជាដើម។

ការតវ៉ានេះអាចជា ការស្នើសុំធ្វើការកែប្រែ ឬការនិរាករណ៍ ឬការដកសេចក្ដីសម្រេចមកវិញជាដើម។ ការតវ៉ានេះផងដែរ ត្រូវសម្អាងលើហេតុផលនីត្យានុកូលភាព ឬលើកាលានុវត្តភាពនៃសេចក្ដីសម្រេចរដ្ឋបាលនោះ។ ជាគោលការណ៍ គេអាចធ្វើបណ្ដឹងនេះបានដោយពុំចាំបាច់មានច្បាប់ចែងអនុញ្ញាត្តអោយច្បាស់លាស់នោះឡើយ។[៣]

១.២.២. ឧបាស្រ័យតាមឋានានុក្រម

ឧបាស្រ័យតាមឋានានុក្រម (ជាភាសាបារាំង recours hiérarchique) មានន័យថាជាការតវ៉ាដល់ចៅហ្វាយនាយរបស់អ្នកដែលធ្វើសេចក្ដីសម្រេចរដ្ឋបាល។ ឧទាហរណ៍ មន្ត្រីរាជការ តវ៉ាជំទាស់ទៅនឹងប្រធាននៃឋានានុក្រមរបស់ខ្លួនដែលបានចេញនូវសេចក្ដីសម្រេច ឬវិធានណាមួយ។ ចំណុចគួរចំណាំនោះគឺ អ្នកដែលមានឋានានុក្រមនេះ មិនសុទ្ធសឹងតែជាអ្នកដែលមានអំណាចអាចលុបសេចក្ដីសម្រេចរបស់ថ្នាក់ក្រោមជាតិបាននោះទេ។[៤]

[2] អត្ថបទ ស្ដីពី នៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាល, លោក ជួប បិតយេរុទ្ធី, ឆ្នាំ២០០៩, ទំព័រទី១

[៣] សៀវភៅ នីតិសាធារណៈ, សាស្ត្រាចារ្យ ហៀង សាង, បោះពុម្ពលើទី១ ឆ្នាំ២០១៧, ទំព័រទី២៨-២៩

[៤] សៀវភៅ នីតិសាធារណៈ, ទំព័រទី២៩

១.២.៣. ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលពិសេស

ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលពិសេស (ជាភាសាបារាំង recours administratif spécial) ដែលតម្រូវឱ្យធ្វើមុនគេបង្អស់។ ឧបាស្រ័យនេះ ជារបៀបនៃការតវ៉ាជំទាស់ទៅនឹងកិច្ចរដ្ឋបាលមួយដែលមានការកំណត់ពិសេសពីអត្ថបទច្បាប់ណាមួយ។ គេអាចហៅម្យ៉ាងទៀតថាជា "ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលបឋមជាកាតព្វកិច្ច" ឬ"ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលបឋមបង្ខំ" ដែលជាការតវ៉ាមួយតម្រូវអោយធ្វើតាមឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលជាមុនសិន មុននឹងធ្វើការតវ៉ា តាមរយៈឧបាស្រ័យយុត្តាធិការ។[៥]

១.២.៤. ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលជាមុន

ឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលជាមុន ឬឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលបឋម (ជាភាសាបារាំង recours administratif préalable) គឺជាការតវ៉ាជំទាស់មួយ ដែលអាចធ្វើឧបាស្រ័យរដ្ឋបាលក៏បាន ឬអាចធ្វើឧបាស្រ័យយុត្តាធិការ ក៏បាន។[៦] មានន័យថា អ្នកដែលមានបំណងចង់ធ្វើការតវ៉ានៅនឹងសេចក្តីសម្រេចអាជ្ញាធរ ឬស្ថាប័នរដ្ឋបាល ណាមួយគេអាចធ្វើការជ្រើសរើសការធ្វើឧបាស្រ័យមួយណាក៏បាន។[៧]

១.២.៥. ឧបាស្រ័យអន្តរការណ៍

ឧបាស្រ័យអន្តរការណ៍ (ជាភាសាបារាំង recours en transaction) មានលក្ខណៈសំគាល់ដូចជាមានសញ្ញាណប្រហាក់ប្រហែលគ្នាគឺ "ការផ្សះផ្សា" (conciliation) "សន្ទានកម្ម" (mediation) និង "មជ្ឈត្តការ" (arbitration) ដែលនៅប្រទេសកម្ពុជាយើងបច្ចុប្បន្នគេហៅថា ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ។ ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ មាននូវគុណសម្បត្តិជាច្រើនដល់ប្រជាពលរដ្ឋ ក៏ដូចជាអាជ្ញាធរសាធារណៈ រួមមាន កាត់បន្ថយការកកស្ទះសំណុំរឿងនៅតុលាការ កាត់បន្ថយការចំណាយទៅលើមេធាវី ឬប្រាក់ប្រដាប់ក្តី រក្សាបាននូវការដោះស្រាយដោយមានការយល់ព្រមទទួលស្គាល់ដោយសន្តិវិធី និងមិនមានការកាត់អោយម្ខាងណាឈ្នះនោះឡើយ គឺបានន័យថាជាការដោះស្រាយដោយវិធីសាស្ត្រឈ្នះៗ ដែលគូភាគីទាំងសងខាងអាចទទួលយកបាននូវការដោះស្រាយនោះ និងមិនមានការខាតបង់ផលប្រយោជន៍ទៅកាន់ភាគីណាម្នាក់។[៨]

[៥] សៀវភៅ នីតិសាធារណៈ, ទំព័រទី២៩-៣០

[៦] សៀវភៅ នីតិសាធារណៈ, ទំព័រទី២៩

[៧] សៀវភៅ នីតិសាធារណៈ, ទំព័រទី៣០

[៨] សៀវភៅ នីតិវិវាទរដ្ឋបាលៈ សិក្ខាប័នសំរាប់មើលតាមការពន្យល់ដោយបញ្ចាំងLCD, បណ្ឌិត សាយ បូរី, ឆ្នាំ២០០៥, ទំព័រទី១៣

១.៣. ស្ថាប័នដែលមានសមត្ថកិច្ចដោះស្រាយ

១.៣.១. ស្ថាប័នថ្នាក់ជាតិ

គ្រប់ស្ថាប័នរដ្ឋ ដែលរួមមានក្រសួងទាំង ២៨ នៃប្រទេសកម្ពុជាមានអធិការកិច្ចក្នុងការទទួល ព្រមទាំងដោះស្រាយបណ្ដឹងបណ្ដឹងតវ៉ា បណ្ដឹងបរិហាររបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងមន្ត្រីនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌក្រសួង ឬស្ថាប័ននោះ។ ឧទាហរណ៍ អនុក្រឹត្យលេខ១០៩ អនក្រ.បក ចុះថ្ងៃទី១៩ សីហា ឆ្នាំ២០១៥ ស្ដីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃក្រសួងមហាផ្ទៃ មាត្រា៥ ស្ដីអំពីតួនាទី និងភារកិច្ចរបស់ក្រសួងមហាផ្ទៃបានចែងថា ក្រសួងមហាផ្ទៃត្រូវមានតួនាទីក្នុងការបញ្ជាដឹកនាំដល់អង្គភាពពាក់ព័ន្ធចំណុះក្រសួងមហាផ្ទៃ និងរដ្ឋបាលថ្នាក់ក្រោមជាតិក្នុងការផ្ដល់សេវារដ្ឋបាលប្រកបដោយគុណភាព តម្លាភាព ប្រសិទ្ធភាព និងឆ្លើយតបទាន់ពេលវេលាទៅនឹងតម្រូវការរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងធ្វើអធិការកិច្ចទទួលនិងដោះស្រាយពាក្យបណ្ដឹងតវ៉ា និងបណ្ដឹងបរិហាររបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងមន្ត្រីនៅក្នុងក្របខណ្ឌក្រសួងមហាផ្ទៃ។ នៅត្រង់នេះបើយើងធ្វើការក្រឡេកទៅមើលរដ្ឋធម្មនុញ្ញ មាត្រា៣៩ ហាក់ដូចជាមានការជាន់សមត្ថកិច្ចគ្នានៃស្ថាប័នរដ្ឋបាល និងស្ថាប័នតុលាការ ក៏ប៉ុន្តែដូចដែលបានលើកមកនៅចំណុចលំនាំបញ្ហារួចមកហើយ គឺគេត្រូវធ្វើឧបាស្រ័យរដ្ឋបាល (បណ្ដឹងរដ្ឋបាល) ដើម្បីដោះស្រាយតាមផ្លូវរដ្ឋបាលជាមុនសិន ទើបធ្វើការបើកផ្លូវតវ៉ាមកតុលាការទៀតបាន។[៩]

ក្រៅពីនេះយោងតាមព្រះរាជក្រឹត្យលេខ នស/រកត/១១២៣/២៣៨១ ចុះថ្ងៃទី២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០២៣ ថ្មីៗនេះរាជរដ្ឋាភិបាលបានបង្កើតនូវអាជ្ញាធរជាតិថ្មី គឺអាជ្ញាធរជាតិដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ ដែលសរសេរជាអក្សរកាត់ថា **អ.ជ.ក**។ ព្រះរាជក្រឹត្យនេះមានកំណត់អំពីការបង្កើត រៀបចំ និងកិច្ចដំណើរការរបស់អាជ្ញាធរជាតិដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ ដើម្បីជាយន្តការការបំពេញបន្ថែមឱ្យមានប្រព័ន្ធដោះស្រាយវិវាទនៅព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា សំដៅលើកកម្ពស់គុណភាព ប្រសិទ្ធភាព និងភាពឆាប់រហ័សនៃការដោះស្រាយវិវាទ។ ការបង្កើតអាជ្ញាធរជាតិដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនេះ គឺដើម្បីជម្រុញការផ្សះផ្សាវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ ក្នុងគោលបំណងជួយកាត់បន្ថយការកកស្ទះសំណុំរឿងនៅតាមសាលាជម្រះក្ដី រួមទាំងបង្វិតសេវាដោះស្រាយវិវាទឱ្យកាន់តែកៀកនឹងប្រជាពលរដ្ឋនៅមូលដ្ឋាន និងធានាបាននូវភាពសុខដុមរមនា និងយុត្តិធម៌ក្នុងសង្គមជាតិ។

អ.ជ.ក មានបេសកម្មដោះស្រាយក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនូវវិវាទរដ្ឋប្បវេណី វិវាទពាណិជ្ជកម្ម និងវិវាទដទៃទៀត តាមរយៈការសម្រុះសម្រួលផ្សះផ្សាវិវាទដោយផ្អែកតាមការព្រមព្រៀងរបស់ភាគីវិវាទ ឬតាមការស្នើសុំរបស់ភាគីវិវាទ ឬដែលភាគីវិវាទយល់ព្រមទទួលយកយន្តការសម្រុះសម្រួលផ្សះផ្សាវិវាទនេះ លើកលែងតែវិវាទដែល

---

[៩] សៀវភៅ នីតិវិវាទរដ្ឋបាល៖ សិក្ខាប័នសម្រាប់មើលតាមការពន្យល់ដោយបញ្ចាំងLCD, ឆ្នាំ២០០៥, ទំព័រទី១១០-១១១

មិនអាចកម្មវត្ថុនៃការសម្រុះសម្រួលផ្សះផ្សាតាមការកំណត់របស់ពួកគេ។ នៅត្រង់ចំណុចនេះយើងអាចពិចារណាបានថា អាជ្ញាធរជាតិដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការមិនមែនជាស្ថាប័នដែលធ្វើការកាត់ក្តីជំនួសតុលាការនោះទេ។ ដូច្នេះជាគោលការណ៍ នៅក្នុងការដោះស្រាយវិវាទនេះ អាចធ្វើការផ្សះផ្សាទៅបាន គឺអាស្រ័យលើការសម្រេចចិត្តរបស់គូភាគីទាំងសងខាង។ អាជ្ញាធរជាតិនេះ មិនអាចប្រើប្រាស់អំណាចឆន្ទានុសិទ្ធិ ដើម្បីសម្រេចថារឿងត្រូវដោះស្រាយយ៉ាងណានោះទេ គឺត្រូវប្រើប្រាស់នូវសិល្បៈរបស់អ្នកផ្សះផ្សាដើម្បីឱ្យភាគីទាំងពីរអាចត្រូវរ៉ូវគ្នាឡើងវិញបានដោយសន្តិវិធី។ ប៉ុន្តែការសម្រុះសម្រួលបែបនេះអាចប្រឈមមុខនឹងការបដិសេធរវាងគូភាគីវិវាទបាន ទោះបីមានលិខិតជាលាយលក្ខណ៍អក្សរស្នើសុំសម្រុះសម្រួលក៏ដោយ ក៏ភាគីម្ខាងទៀតមានសិទ្ធិបដិសេធមិនចង់សម្រុះសម្រួលបានដែល។

សម្រាប់ការដោះស្រាយវិវាទដីធ្លីនៅថ្នាក់ជាតិមាន គណៈកម្មការសុរិយោដីថ្នាក់ជាតិដែលដើរតួនាទីជាអ្នកទទួលសំណុំរឿងនៃវិវាទពីគណៈកម្មការសុរិយោដីថ្នាក់ខេត្ត ក្រុង និងរាល់ពាក្យបណ្តឹងទាក់ទងទៅនឹងវិវាទដីធ្លី និងពិនិត្យបន្ថែមនូវរាល់ឯកសារទាំងអស់ដោយធ្វើការស៊ើបអង្កេត ពិគ្រោះយោបល់ជាមួយភាគីពាក់ព័ន្ធ និងបើកសវនាការមុនធ្វើសេចក្តីសម្រេចលើការបិទបញ្ចប់វិវាទ។ សម្រាប់ភាគីវិវាទមានសិទ្ធិពិនិត្យផ្ទែកច្បាប់លើការសម្រេចរបស់គណៈកម្មការសុរិយោដីដោយប្តឹងជាបន្តទៅតុលាការ។ ប្រសិនបើតុលាការបញ្ជូនរឿងក្តីនេះទៅគណៈកម្មការវិញដោយយោងលើហេតុផលថា គណៈកម្មការមិនបានអនុវត្តតាមនីតិវិធីសមស្រប ឬដោយវិវាទមានផលប្រយោជន៍ដល់គណៈកម្មការខ្លួនឯងផ្ទាល់ ឬដោះស្រាយដោយមិនមានហេតុផលសមស្របនោះ គណៈកម្មការត្រូវចាត់វិធានការអនុវត្តតាមសំណូមពររបស់តុលាការ។[១០]

១.៣.២. ស្ថាប័នថ្នាក់ក្រោមជាតិ

យោងតាមអនុក្រឹត្យស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃអនុគណៈកម្មាធិការរបស់គណៈកម្មាធិការជាតិសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ លេខ១១១ អនក្រ.បក ចុះថ្ងៃទី២០ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០២០ ដែលមានគោលបំណងកំណត់អំពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃអនុគណៈកម្មាធិការជាតិសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ (ហៅកាត់ថា **គ.ជ.អ.ប**) ដែលមានអនុគណៈកម្មាធិការចំណុះ គ.ជ.អ.ប ដូចជាៈ

១). អនុគណៈកម្មាធិការមុខងារ និងធនធាន

២). អនុគណៈកម្មាធិការកិច្ចការសារពើពន្ធ និងហិរញ្ញវត្ថុ

[១០] អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការរៀបចំ និងប្រព្រឹត្តទៅនៃគណៈកម្មការសុរិយោដី, លេខ ៤៧ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០២, មាត្រា២០-២៣

៣). អនុគណៈកម្មាធិការបុគ្គលិករបស់រដ្ឋបាលថ្នាក់ក្រោមជាតិ

៤). អនុគណៈកម្មាធិការផែនការអភិវឌ្ឍន៍ថ្នាក់ក្រោមជាតិ

៥). អនុគណៈកម្មាធិការសេវាកម្មយុត្តិធម៌។

យោងតាមអនុក្រឹត្យដដែល មាត្រា១១ អនុគណៈកម្មាធិការសេវាយុត្តិធម៌ មានតួនាទីផ្តល់យោបល់ជូន គ.ជ.អ.ប លើកិច្ចការនានាពាក់ព័ន្ធនឹងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាល និងវិវាទមូលដ្ឋានក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការក្នុងក្របខ័ណ្ឌសមត្ថកិច្ចរបស់រដ្ឋបាលថ្នាក់ក្រោមជាតិ និងមានភារកិច្ចដូចជា ពិនិត្យ និងផ្តល់យោបល់លើការរៀបចំ និងការអនុវត្តគោលនយោបាយ ច្បាប់ លិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្ត និងឯកសារបច្ចេកទេសនានាពាក់ព័ន្ធនឹងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាល និងវិវាទមូលដ្ឋានផ្សេងៗជាដើម។ ចំណែកការអនុវត្តនូវគោលនយោបាយនោះ គឺអាជ្ញាធរមូលដ្ឋានដែលមានដូចជា ក្រុមប្រឹក្សារាជធានី ខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌជាដើម។

ការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយវិវាទមូលដ្ឋានក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការក្នុងក្របខ័ណ្ឌសមត្ថកិច្ចរបស់រដ្ឋបាលថ្នាក់ក្រោមជាតិរួមមាន ថ្នាក់រាជធានី ខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌ ថ្នាក់ឃុំ សង្កាត់ និងគណៈកម្មការសុរិយោដីថ្នាក់ខេត្ត ក្រុង និងគណៈកម្មការសុរិយោដីថ្នាក់ស្រុក ខណ្ឌ។

ការដោះស្រាយវិវាទនៅថ្នាក់រាជធានី ខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌ ក្រុមប្រឹក្សាត្រូវចាត់វិធានឱ្យសមស្រប ដើម្បីដោះស្រាយវិវាទមូលដ្ឋានដែលនៅក្នុងដែនសមត្ថកិច្ចរបស់ខ្លួនតែប៉ុណ្ណោះ។[១១] វិវាទនៅមូលដ្ឋាន គឺជាវិវាទដែលមាននូវលក្ខណៈឯកជនរវាងប្រជាពលរដ្ឋដែលស្ថិតនៅក្នុងដែនសមត្ថកិច្ចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាជាមួយគ្នា ឬដែលស្ថិតនៅក្នុងដែនសមត្ថកិច្ចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាផ្សេងគ្នា។[១២] ក្រុមប្រឹក្សានេះត្រូវសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយវិវាទដោយមធ្យោបាយណាមួយដែលអាចផ្តល់លក្ខខណ្ឌសមរម្យហើយធ្វើយ៉ាងណាអោយគូភាគីទាំងសងខាងអាចទទួលយកការដោះស្រាយនោះបាន។ ប៉ុន្តែ ក្នុងករណីមិនអាចសម្រុះសម្រួលបានទេ ត្រូវណែនាំភាគីទាំងសងខាងអំពីនីតិវិធីតាមផ្លូវច្បាប់សម្រាប់បន្តដោះស្រាយវិវាទជាបន្ត។[១៣] ប្រសិនបើមិនស្ថិតនៅដែនសមត្ថកិច្ចរបស់ខ្លួនទេនោះ ក្រុមប្រឹក្សាត្រូវធ្វើសេចក្តីរាយការណ៍ទៅក្រសួង ឬស្ថាប័នមានសមត្ថកិច្ចដើម្បីដោះស្រាយ។[១៤]

ម៉្យាងវិញទៀត ដើម្បីផ្តល់នូវស្វ័យភាពមួយចំនួនធំ ដល់រដ្ឋបាលថ្នាក់ក្រោមជាតិ ក៏ដូចជាសម្រួលដល់ការដោះស្រាយវិវាទជាដើម រដ្ឋាភិបាលបានបង្កើតស្ថាប័នមួយទៀតដើម្បីដោះស្រាយវិវាទបែបសន្ទានកម្ម និង

[១១] ច្បាប់ ស្តីពីការគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលរាជធានី ខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌ, លេខ នស/រកម/០៥០៨/០១៧, ចុះថ្ងៃទី២៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៨, មាត្រា៨៩

[១២] ច្បាប់លេខ នស/រកម/០៥០៨/០១៧, ចុះថ្ងៃទី២៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៨, មាត្រា៩០

[១៣] ច្បាប់លេខ នស/រកម/០៥០៨/០១៧, ចុះថ្ងៃទី២៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៨, មាត្រា៩២

[១៤] ច្បាប់លេខ នស/រកម/០៥០៨/០១៧, ចុះថ្ងៃទី២៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៨, មាត្រា៩៣

ផ្សះផ្សា គឺមណ្ឌលសេវាកម្មយុត្តិធម៌ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌ ដែលមានតួនាទីផ្តល់ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការក្នុងការសម្រុះសម្រួល និងផ្សះផ្សា ហើយក៏ជាអ្នកផ្តល់ប្រឹក្សាយោបល់ផ្នែកច្បាប់ជូនប្រជាពលរដ្ឋ និងមន្ត្រីមូលដ្ឋានផងដែរ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ មណ្ឌលសេវាកម្មនេះក៏ជាអ្នកផ្សព្វផ្សាយ និងបណ្តុះបណ្តាលបច្ចេកទេសដោះស្រាយវិវាទ និងការងារយុត្តិធម៌នៅមូលដ្ឋានផងដែរ។[១៥]

សម្រាប់ការដោះស្រាយវិវាទនៅថ្នាក់ឃុំ សង្កាត់វិញ គឺក្រុមប្រឹក្សាឃុំ សង្កាត់ ត្រូវរៀបចំជ្រើសរើសមេភូមិម្នាក់សម្រាប់ចំណុះក្នុងឃុំ សង្កាត់ ដើម្បីធានានូវសន្តិសុខ និងសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ ចាត់ចែង និងសម្របសម្រួលកិច្ចការក្នុងភូមិ ព្រមទាំងស្នើសុំទៅក្រុមប្រឹក្សាឃុំ សង្កាត់ ដើម្បីចាត់ចែង និងសម្របសម្រួលកិច្ចការក្នុងភូមិ។[១៦] ដូចគ្នានឹងថ្នាក់រាជធានី ខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌដែរ រដ្ឋាភិបាលក៏បានបង្កើតគណៈកម្មាធិការដោះស្រាយទំនាស់ឃុំ សង្កាត់ ដែលមានតួនាទីជួយកាត់បន្ថយ និងគ្រប់គ្រងទំនាស់ដែលកើតមានឡើងនៅតាមមូលដ្ឋានដោយធ្វើការសម្រុះសម្រួលទៅដល់ភាគីទំនាស់ប្រសិនជាមានការព្រមព្រៀងឱ្យជួយដោះស្រាយ។ បន្ថែមពីនេះទៅទៀត គណៈកម្មាធិការនេះមានភារកិច្ចជួយដល់ក្រុមប្រឹក្សា ឃុំ សង្កាត់ ក្នុងការពង្រឹងសមត្ថភាពដោះស្រាយទំនាស់ ព្រមទាំងផ្តល់ការពិគ្រោះយោបល់ និងផ្សព្វផ្សាយផ្នែកច្បាប់ជូនប្រជាពលរដ្ឋផងដែរ។[១៧]

សម្រាប់ការដោះស្រាយវិវាទទាក់ទងនឹងអចលនវត្ថុដែលមិនទាន់បានចុះបញ្ជីដូចជានៅក្រៅតំបន់វិនិច្ឆ័យ និងក្នុងតំបន់វិនិច្ឆ័យដែលមិនអាចសម្រុះសម្រួលដោយគណៈកម្មការរដ្ឋបាលបានមានគណៈកម្មការសុរិយោដីជាអ្នកដោះស្រាយ។ គណៈកម្មការនេះចែកចេញជាបីថ្នាក់គឺ ថ្នាក់ស្រុក ខណ្ឌ ថ្នាក់ខេត្ត ក្រុង និងថ្នាក់ជាតិ។[១៨]

គណៈកម្មការសុរិយោដីស្រុក ខណ្ឌ មានតួនាទី ចុះបញ្ជី និងបើកសំណុំរឿងក្តីដែលទទួលបាន និងជួយធ្វើការសម្រុះសម្រួល ព្រមទាំងស៊ើបអង្កេតលើវិវាទដោយធ្វើការបញ្ជាក់ពីទីតាំងដែលមានវិវាទ ភាគីពាក់ព័ន្ធនឹងកម្មវត្ថុនៃវិវាទ និងប្រមូលឯកសារដែលមានចម្លើយសាក្សី ព័ត៌មានទាក់ទងនឹងវិវាទ។ ប៉ុន្តែប្រសិនបើគូភាគីវិវាទមិនធ្វើការស្រុះស្រួលគ្នាទេ វិវាទនោះនឹងត្រូវបញ្ជូនទៅគណៈកម្មការថ្នាក់ខេត្ត ក្រុង។[១៩]

---

[១៥] ប្រកាស ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅរបស់មណ្ឌលសេវាកម្មយុត្តិធម៌, លេខ០៩០ កយ.ប្រក/១៨, ចុះថ្ងៃទី២៨ ខែមីនា ឆ្នាំ២០១៨, ប្រការ៧

[១៦] ច្បាប់ ស្តីពីការគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលឃុំ សង្កាត់, លេខ នស/រកម/០៣០១/០៥, ចុះថ្ងៃទី២១ ខែមីនា ឆ្នាំ២០០១, មាត្រា៣០-៣១

[១៧] សៀវភៅ ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនៅឃុំ-សង្កាត់, គណៈកម្មការនីតិកម្ម និងយុត្តិធម៌នៃព្រឹទ្ធសភា និងលេខាធិការដ្ឋានអមគណៈកម្មានីតិកម្ម និងយុត្តិធម៌នៃព្រឹទ្ធសភា, បោះពុម្ពឆ្នាំ២០១៧, ទំព័រទី៤-៥

[១៨] អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃគណៈកម្មការសុរិយោដី, លេខ៤៧ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០២, មាត្រា៣

[១៩] អនុក្រឹត្យ លេខ៤៧ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០២, មាត្រា៧-១១

គណៈកម្មការថ្នាក់ខេត្ត ក្រុង ពុំមានសិទ្ធិសម្រេចលើវិវាទករណីណាមួយទេ ប៉ុន្តែអាចបញ្ចប់វិវាទបានក្នុងករណីភាគីវិវាទទាំងអស់ព្រមព្រៀងគ្នាជាឯកច្ឆន្ទ។ ប្រសិនបើវិវាទអាចសម្រុះសម្រួលបាន ត្រូវផ្ញើលទ្ធផលជូនការិយាល័យរៀបចំដែនដី នគរូបនីយកម្ម និងសំណង់ ក៏ដូចជាភូមិបាលស្រុក ខណ្ឌ ដើម្បីដំណើរការអនុវត្តការចុះបញ្ជីដីធ្លីដែលសម្រេចបាន។ ប៉ុន្តែក្នុងករណី មិនអាចសម្រុះសម្រួលបានទេត្រូវបញ្ជូនសំណុំរឿងវិវាទជាលាយលក្ខណ៍អក្សរទៅគណៈកម្មការសុរិយោដីថ្នាក់ជាតិ។[២០]

១.៤. ទម្រង់នៃការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ

១.៤.១. ការចរចា(Negotiation)

"ការចរចា" ជាត្រូវបានប្រើដោយគូភាគីវិវាទដោះស្រាយវិវាទដោយសម្របសម្រួល និងដោយគ្មានជំនួយភាគីទីបីដែលបង្កើតឡើងសម្រាប់គូភាគីក្នុងការបង្កើតដំណោះស្រាយណាមួយដែលពួកគេចង់បាន។ ទម្រង់នេះមានលក្ខណៈសាមញ្ញក្នុងការដោះស្រាយជម្លោះរវាងមនុស្ស និងត្រូវបានប្រើប្រាស់ប្រចាំថ្ងៃនៅក្នុងទំនាក់ទំនងគ្រប់ប្រភេទ។ ការទំនាក់ទំនងនេះអាចជារឿងផ្ទាល់ខ្លួន សង្គមវិជ្ជាជីវៈ ឬការជួបធម្មតា ហើយពេលខ្លះអ្នកចរចាមិនដឹងថាខ្លួនកំពុងធ្វើការចរចានោះទេ។ ការចរចានេះមានវិធីសាស្ត្រច្រើនដូចជាលក្ខណៈផ្លូវការ (ការប្រជុំ ឬកិច្ចព្រមព្រៀងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ) ឬលក្ខណៈមិនផ្លូវការ (តាមរយៈទូរស័ព្ទ សារអេឡិចត្រូនិច ឬសំបុត្រ)។

នីតិវិធីចរចា នេះកើតឡើងនៅពេលភាគីវិវាទទាំងពីរបានបង្កើតនូវដំណោះស្រាយតាមអ្វីដែលពួកគេចង់បានហើយឈានដល់កិច្ចព្រមព្រៀងរហូតដល់ភាគីទាំងសងខាងពេញចិត្ត។[២១] ការចរចាអាចធ្វើទៅបានផ្អែកលើវិធីសាស្ត្រពីរយ៉ាងគឺ ការចរចាបែងចែក និងការចរចាផ្អែកលើផលប្រយោជន៍។

១.៤.១.១. វិធីសាស្ត្រនៃការចរចា

ការចរចាអាចធ្វើទៅបានផ្អែកលើវិធីសាស្ត្រពីរយ៉ាងគឺ "ការចរចាបែបបែងចែក(ឈ្នះ-ចាញ់)" និង "ការចរចាផ្អែកលើផលប្រយោជន៍(ឈ្នះ-ឈ្នះ)"។

ក. ការចរចាបែងចែក (ឈ្នះ-ចាញ់)

ក្នុងការចរចាបែបបែងចែកអាចសន្មត់ជាមូលដ្ឋានថា មានធនធានចំនួនជាក់លាក់មួយដែលពួកគេត្រូវបែងចែករវាងគ្នា និងគ្នា។[២២] ប្រសិនបើភាគីម្ខាងទទួលបានកាន់តែច្រើនភាគីម្ខាងទៀតទទួលបានកាន់តែតិច។

[២០] អនុក្រឹត្យ លេខ៤៧ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០២, មាត្រា១៥-១៦

[២១] ឯកសារស្រាវជ្រាវសង្ខេប ស្ដីពីការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា, គុប ដារី, គណៈកម្មការទី១ ព្រឹទ្ធសភា, ទំព័រទី២

[២២] ជួបកាលគេអាចហៅបានម្យ៉ាងទៀតថា "ការតថ្លៃដោយប្រកាន់ជំហរ ឬការចរចារ ផលសរុបស្មើសូន្យ"

និយាយរួមមកធនធាន គឺសំដៅលើតម្លៃគិតជាប្រាក់។ ក្នុងអំឡុងពេលចរចាភាគីវិវាទជាអ្នកកំណត់ពីជំហររៀងៗខ្លួន។ ភាគីចុងចម្លើយដឹងពីអប្បបរមាដែលខ្លួនមានឆន្ទៈត្រូវបង់ និងភាគីជាជនរងគ្រោះដឹងពីអប្បបរមាដែលខ្លួនមានឆន្ទៈក្នុងការទទួលយក។

ភាគីនីមួយៗ ធ្វើការនិយាយតតាំងគ្នាចុះឡើងអំពីតម្លៃដែលខ្លួនស្នើ។ ជួនកាលភាគីទាំងសងខាងអាចឈានដល់ការស្រុះស្រួលព្រមព្រៀងគ្នា និងជួនកាលអាចនឹងមិនព្រមព្រៀងគ្នា។ ក្នុងការចរចានេះប្រការសំខាន់នោះគឺត្រូវព្យាយាមកំណត់តម្លៃអប្បបរមាទៅកាន់ភាគីម្ខាងទៀតឱ្យបានត្រឹមត្រូវបំផុតតាមដែលអាចធ្វើទៅបាន។ ការចរចាបែបបែងចែកហាក់មានប្រសិទ្ធភាពបំផុតនៅពេលដែលបញ្ហាមានលក្ខណៈសាមញ្ញ ប្រាក់ថ្នូរមានតម្លៃទាបសមល្មម ហើយការតថ្លៃនឹងត្រូវបានបង្ហាញ និងរំពឹងទុកយ៉ាងត្រឹមត្រូវ។

ខ. ការចរចាផ្អែកលើផលប្រយោជន៍(ឈ្នះ-ឈ្នះ)

ការចរចាប្រភេទនេះមានលក្ខណៈផលប្រយោជន៍ជាធំ មានន័យភាគីវិវាទមានការសហការច្រើនជាងការចរចាបែងចែក ព្រោះគេត្រូវសន្មត់ថាមានផលប្រយោជន៍សំខាន់ៗដទៃទៀតដែលគេត្រូវរកឱ្យឃើញថាវាពិតជាសមស្របនឹងតម្រូវការ។ ពោលគឺភាគីវិវាទអាចមានប្រយោជន៍មួយចំនួនរួមគ្នា ឬយ៉ាងហោចណាស់ផលប្រយោជន៍មួយចំនួនដែលបំពេញបន្ថែមឱ្យគ្នា។

១.៤.១.២. គុណសម្បត្តិនិងគុណវិបត្តិនៃការចរចា

ក. គុណសម្បត្តិនៃការចរចា

គុណសម្បត្តិនៃការចរចាមានដូចខាងក្រោម៖

- **សន្សំសំចៃការចំណាយ៖** ការចរចាត្រូវចំណាយប្រាក់តិចជាងវិធីដោះស្រាយផ្សេងទៀត។ នេះគឺជាចំណែកមួយដែលនាំឱ្យការចរចាមានប្រជាប្រិយភាព។ដោយមិនចំណាយទៅលើប្រាក់ប្រដាប់ក្តី ឬចំណាយផ្សេងៗទៀត។
- **ឯកជនភាព៖** ការចរចាអាចជាដំណើរការឯកជនភាពទាំងស្រុង ដោយគ្រាន់តែធ្វើឡើងរវាងភាគី និងភាគី ឬតំណាងរបស់ពួកគេតែប៉ុណ្ណោះ។ ដោយគ្មានការចូលរួមពីសំណាក់តុលាការ និងគ្មានវត្តមានអ្នកសារព័ត៌មាន និងគ្មានអ្នកដទៃចូលរួមទេ។
- **ភាពបត់បែន៖** ការចរចាមានភាពបត់បែនទាំងក្នុងដំណើរការ និងលទ្ធផល។ ទី១ ដំណើរការ នៃការចរចាអាចមានលក្ខណៈបត់បែនខ្លាំង ព្រោះដំណើរការអាចធ្វើឡើងក្រៅផ្លូវការ ឬតាមផ្លូវការ។ ដោយមនុស្សពីរនាក់អាចធ្វើការចរចានៅតាមផ្លូវ ឬអាចធ្វើឡើងក្រៅផ្លូវការដោយភាគីវិវាទ និងមេធាវីរបស់ពួកគេផ្ញើសំបុត្រជាលាយលក្ខណ៍អក្សរឱ្យគ្នាទៅវិញទៅមក។ ទី២ លទ្ធភាព នៃការ

ចរចាអាចមានលក្ខណៈបត់បែនយ៉ាងខ្លាំងព្រោះភាគីវិវាទផ្ទាល់ជាអ្នកឈានដល់ការស្រុះស្រួល។ ពួកគេអាចព្រមព្រៀងគ្នាទៅលើដំណោះស្រាយផ្សេងៗជាច្រើន ដែលការដោះស្រាយនេះមិនអាចធ្វើទៅបានឡើយតាមរយៈមជ្ឈត្តការ ឬបណ្តឹងតុលាការ។

- **ល្បឿន៖** ការចរចាមានសក្តានុពលអាចដោះស្រាយបញ្ហាបានឆាប់រហ័ស និងប្រសិទ្ធភាព ដោយភាគីមិនចាំបាច់ត្រូវរង់ចាំ ចៅក្រម មជ្ឈត្តករ ឬសន្ធានការី ដើម្បីធ្វើសវនការសម្រេចរឿងក្តីនោះ។ បញ្ហាត្រូវបានដោះស្រាយភ្លាមៗ ឱ្យតែភាគីឈានដល់ការស្រុះស្រួលគ្នា។
- **លទ្ធភាពនៃការគ្រប់គ្រងរបស់ភាគី៖** ការចរចាផ្តល់ឱ្យភាគីវិវាទនូវលទ្ធភាពគ្រប់យ៉ាងពេញលេញទៅលើដំណើរការ និងការបញ្ចប់។ ភាគីវិវាទជាអ្នកកំណត់ទៅលើដំណើរការថាតើ ត្រូវចរចាដោយរបៀបណា ត្រូវស្រុះស្រួលគ្នាឬទេ។ នៅក្នុងការចរចា គេមិនអាចបង្ខំភាគីណាមួយឱ្យចូលក្នុងដំណើរការចរចា ឬស្រុះស្រួលគ្នា ដោយគ្មានការព្រមព្រៀងពីភាគីនោះឡើយ។
- **ការរក្សាទំនាក់ទំនងជាបន្ត៖** ការចរចាផ្តល់លទ្ធភាពដល់ភាគីវិវាទក្នុងការរិះរកការស្រុះស្រួលមួយដែលអាចរក្សាទំនាក់ទំនងដែលពួកគេមាន។
- **ការអនុវត្តដោះស្រាយ៖** ការស្រុះស្រួលតាមរយៈការចរចាលើរឿងក្តីណាមួយត្រូវមានការកត់បញ្ចូលក្នុងនីតិវិធីតុលាការនៅចំពោះមុខចៅក្រម ហើយអនុវត្តបានដូចចៅក្រម។

ខ. គុណវិបត្តិនៃការចរចា

ការចរចាក៏មាននូវគុណវិបត្តិមួយចំនួនដូចជា៖

- **ការពន្យាពេល៖** គុណវិបត្តិមួយនៃការចរចា គឺភាគីម្ខាងអាចធ្វើការពន្យាពេលការចរចាបាន។ ក្នុងស្ថានភាពនេះ មិនមានភាគីណាអាចបង្ខំភាគីណាដើម្បីពន្លឿនពេលដោះស្រាយបានឡើយ។ វាជាលទ្ធភាពមួយដែលភាគីអាចគេចវេសពីការស្រុះស្រួលគ្នា ឬប្រើទម្រង់នេះសម្រាប់ពន្យាពេលពី ការដោះស្រាយបញ្ហា ឬគេចវេសពីបណ្តឹងតុលាការ។
- **ភាគីគ្មានហេតុផល៖** ជាកំណត់សម្គាល់ស្រដៀងគ្នានេះ ភាគីក៏ទើបប្រទះដែរនូវលទ្ធភាពដែលភាគីម្ខាងទៀតអាចប្រកាន់ជំហរមិនសមហេតុផលនៅក្នុងការចរចាដូចដែលបានរៀបរាប់ខាងលើករណីនេះអាចដោយសារតែពួកគេមិនប្រាកដប្រជាចំពោះការចរចានោះហើយកំពុងប្រើប្រាស់មធ្យោបាយនេះដើម្បីពន្យាពេលវេលា ឬគេចវេសពីបណ្តឹងតុលាការ។
- **ការអនុវត្តការដោះស្រាយ៖** បន្ទាប់ពីការចរចា ភាគីអាចឯកភាពគ្នាលើកិច្ចព្រមព្រៀងស្រុះស្រួលមួយដែលត្រូវធ្វើឡើងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ និងមានហត្ថលេខា។ ប៉ុន្តែ មួយរយៈក្រោយមកភាគី

ណាមួយអាចមិនអាចគោរពតាមលក្ខខ័ណ្ឌនៃការស្រុះស្រួលនោះ។ ដោយសារការស្រុះស្រួលនោះគ្រាន់តែជាកិច្ចព្រមព្រៀងតាមរយៈការចរចា ភាគីម្ខាងទៀតគ្មាននីតិវិធីដោយផ្ទាល់ណាមួយក្នុងការដាក់អនុវត្តតាមផ្លូវតុលាការឡើយ។[២៣]

- **ភាគីម្ខាងមានអំណាចខ្លាំងពេក៖** មានកាលៈទេសៈមួយចំនួនដែលភាគីមិនមានវិសមភាពនឹងគ្នានៅក្នុងការចរចា ជាហេតុនាំឱ្យភាគីម្ខាងមានសិទ្ធិត្រួតត្រាហួសហេតុពេក។ ឧទាហរណ៍ អ្នកជំនួញដ៏ស្តុកស្តម និងមានអំណាចម្នាក់អាចខកខានមិនបានបង់ប្រាក់ឱ្យជាងជួសជុលរថយន្តម្នាក់។ ជាងជួលជុលរថយន្តអាចស្ថិតនៅក្រោមសម្ពាធ ឬការគំរាមកំហែងពីអ្នកជំនួញរូបនោះក្នុងកំឡុងពេលចរចាជាឯកជន។ វាជាលទ្ធភាពមួយដែលថាជាងជួសជុលរថយន្តនោះ នឹងចុះញ៉មចំពោះការគំរាមកំហែង ហើយព្រមទទួលយកដំណោះស្រាយមិនសមរម្យមួយ។ ក្នុងការចរចាជាលក្ខណៈឯកជនមិនមានភាគីទីបីណាមួយអាចបង្ការលទ្ធផលដ៏អយុត្តិធម៌បែបនោះឡើយ។

គុណវិបត្តិទាំងនេះទោះបីជាគួរឱ្យពិចារណាក្តី តែកម្រនឹងកើតមានឡើងណាស់។ ជាធម្មតាការចរចា គឺជាជម្រើសដំបូងដ៏ល្អបំផុត។ មុននឹងដាក់ពាក្យបណ្តឹង ឬសំអាងលើលក្ខខណ្ឌស្តីពីមជ្ឈត្តការ មេធាវីភាគច្រើនតែងសាកល្បងធ្វើការចរចា ព្រោះវាមានភាពឆាប់រហ័ស និងមានតម្លៃថោកជាងវិធីដោះស្រាយវិវាទផ្សេងទៀត។ ជាទូទៅ គ្មានអ្វីដែលត្រូវបាត់បង់ក្នុងការព្យាយាមចរចាលើវិវាទមួយនោះឡើយ។

១.៤.២. សន្ធានកម្ម(Mediation)

"សន្ធានកម្ម" អាចត្រូវបានផ្តល់និយមន័យយ៉ាងទូលំទូលាយថា ជាការចរចាដែលមានជំនួយ ឬការជួយសម្របសម្រួល។ ជាទូទៅ សន្ធានកម្មត្រូវមានភាគីវិវាទពីរ ឬច្រើនដែលព្យាយាមចរចាលើដំណោះស្រាយមួយ ដោយមានជំនួយពីភាគីទីបី គឺសន្ធានការីដែលមានអព្យាក្រឹតភាពចំពោះភាគីទាំងនោះ ក៏ដូចជាលទ្ធផលនៃដំណោះស្រាយនោះផ្ទាល់។ សន្ធានការីមិនមានសិទ្ធិអំណាចក្នុងការចាប់បង្ខំឱ្យយកដំណោះស្រាយណាមួយឡើយ។ ផ្ទុយទៅវិញ ភាគីវិវាទនៅតែមានសិទ្ធិអំណាចក្នុងការសម្រេចថាតើខ្លួនចង់ ឬមិនចង់ដោះស្រាយ។ ប្រសិនបើភាគីវិវាទមិនចង់ដោះស្រាយ ឬមិនមានការព្រមព្រៀងគ្នា នោះនឹងគ្មានដំណោះស្រាយឡើយ ទោះបីជា

[២៣] សៀវភៅ ស្តីពីទស្សនាទានសំខាន់ៗដំណោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការប្រទេសកម្ពុជា, ស្ទីវិន អ៊ែម អូស្ទើមីឡឺ, បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១០, ទំព័រទី១៥-១៨

[២៤] សៀវភៅ ស្តីពីទស្សនាទានសំខាន់ៗដំណោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការប្រទេសកម្ពុជា, ស្ទីវិន អ៊ែម អូស្ទើមីឡឺ, បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១០, ទំព័រទី១២៣

មានការខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់សន្ធានការីយ៉ាងណាក៏ដោយ។ មិនដូចក្នុងមជ្ឈត្តការ ឬបណ្តឹងទៅតុលាការឡើយ សន្ធានការីគ្រាន់តែអាចស្នើឡើងនូវដំណោះស្រាយចំពោះភាគីតែប៉ុណ្ណោះ។

១.៤.២.១. តួនាទីរបស់សន្ធានការី

ជាទូទៅសន្ធានការី ត្រូវមានភាពសម្រុះសម្រួលជាមួយមនុស្សគ្រប់ប្រភេទ។ ពេលគឺជាអ្នកស្តាប់ត្រូវមានឆន្ទៈក្នុងការស្វែងយល់អំពីចំណុចខ្លាំង និងខ្សោយនៃការទាមទាររបស់ភាគីនីមួយៗ។ ជាទូទៅ សន្ធានការីត្រូវតែអព្យាក្រឹត្យមិនលម្អៀងទៅតែម្ខាងនោះទេ ត្រូវដើរតួនាទីជាអ្នកតស៊ូមតិ ផ្តោតលើការពិភាក្សា ឬផ្តល់យោបល់ជាជំនួយក្នុងការដោះស្រាយវិវាទ ព្រមទាំងស្វែងរកជម្រើសដំណោះស្រាយសមប្រកបដោយឱ្យភាគីវិវាទទាំងពីរពេញចិត្តនឹងសម្រុះសម្រួល។[២៤]

១.៤.២.២. គុណសម្បត្តិ និងគុណវិបត្តិនៃសន្ធានកម្ម

ក. គុណសម្បត្តិនៃសន្ធានកម្ម

ចំពោះគុណសម្បត្តិនៃសន្ធានកម្មមានដូចជា៖

- **ល្បឿន៖** សន្ធានកម្មអនុញ្ញាត្តអោយគូដោះស្រាយវិវាទលំបាករយៈពេលមួយដ៏ខ្លី ជាទូទៅរយៈពេលមួយថ្ងៃ ឬតិចជាងនេះ។ បណ្តឹងតុលាការ ឬមជ្ឈត្តការអាចប្រើពេលវេលាអស់ជាច្រើនខែ ឬច្រើនឆ្នាំ។ ការចរចាមានសក្តានុពលដោះស្រាយយ៉ាងឆាប់រហ័សដោយគ្មានកំណត់ពេល ប៉ុន្តែនៅពេលមានភាពបន្ទាន់វាអាចអូសបន្លាយពេលយូរបានដែរ។ ផ្ទុយមកវិញ សន្ធានកម្មជាទូទៅ គឺជាព្រឹត្តិការណ៍តែមួយដែលកើតឡើងរយៈពេលខ្លី និងដោះស្រាយបញ្ហាបានយ៉ាងឆាប់រហ័ស។
- **ការចំណាយពេល៖** ស្របពេលដែលការចរចាជាឯកជន តែងតែជាបច្ចេកទេសដោះស្រាយវិវាទដែលមានតម្លៃថោកជាងគេបំផុតនោះ ការចំណាយសម្រាប់សន្ធានកម្មក៏ច្រើនតែមានតម្លៃទាបជាងជម្រើសដទៃទៀតដូចជា បណ្តឹងតុលាការ ឬមជ្ឈត្តការដែរ។ ជាទូទៅ សន្ធានកម្មមានរយៈពេលមួយ ឬពីរថ្ងៃ ដូច្នេះថ្លៃសោហ៊ុយមេធាវី និងថ្លៃឈ្នួលមជ្ឈមណ្ឌលសន្ធានកម្មក៏មានតម្លៃទាបតាមនោះដែរ។ ចំពោះវិវាទសាមញ្ញ សន្ធានកម្មដែលធ្វើឡើងដោយមិត្តភក្តិ ឬសាច់ញាតិជាដើមនោះគឺមិនអស់ថ្លៃអ្វីទាំងអស់ ដូចជាការចរចាដូច្នោះដែរ។

[២៤] សៀវភៅ ស្តីពីទស្សនាទានសំខាន់ៗដំណោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការប្រទេសកម្ពុជា, ស៊្វីរិន អ៊ែម អូស្ទើមីឡឺ, បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១០, ទំព័រទី១២៣

- **ការគ្រប់គ្រងរបស់ភាគីចំពោះលទ្ធផល៖** ជាមួយសន្ធានកម្ម គូភាគីនៅតែជាអ្នកសម្រេចទៅលើលទ្ធផលដដែល។ ភាគីអាចសម្រេចថាតើនឹងមានដំណោះស្រាយដែរឬទេ និងនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌ អ្វីខ្លះ។ ម៉្យាងទៀត ភាគីធ្វើការកំណត់ផងដែរថាតើដំណើរការនោះនាំអោយខាតពេលវេលាឬទេ ហើយគួរតែបញ្ចប់ ឬយ៉ាងណា។ គ្មាននរណាម្នាក់អាចបង្ខំភាគីសន្ធានកម្មឱ្យធ្វើអ្វីមួយនោះទេ។
- **ការរក្សាសម្ព័ន្ធភាពជាបន្តៈ** ដូចជាការចរចាដែរ សន្ធានកម្មអនុញ្ញាតឱ្យភាគីអាចធ្វើការរៀបចំដំណោះស្រាយមួយដែលអាចរក្សាសម្ព័ន្ធភាពរបស់ពួកគេជាបន្តទៅទៀត។ ប្រការនេះពិតជាមានសារៈសំខាន់ណាស់សម្រាប់សង្គមខ្មែរ ក៏ព្រោះតែទំនាក់ទំនងផ្ទាល់ខ្លួនគឺជាកត្តាចាំបាច់សម្រាប់ការប្រាស្រ័យទាក់ទងនៅក្នុងសង្គម និងសកម្មភាពក្នុងវិស័យដទៃទៀត។
- **ភាពជាឯកជន៖** ដំណើរការសន្ធានកម្មតម្រូវឱ្យមានការរក្សាសម្ងាត់។ យុត្តាធិការជាច្រើនផ្តល់ការការពារដល់អ្នកដែលពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការចរចា ឬសន្ធានកម្ម ទោះបីជាវាមិនបណ្តាលឱ្យមានការព្រមព្រៀង ហើយវិវាទនោះត្រូវបន្តការប្តឹងផ្តល់ក៏ដោយ។
- **លទ្ធភាពបត់បែន៖** ភាគីវិវាទមានលទ្ធភាពបត់បែនជាច្រើនក្នុងការរៀបចំដំណើរការសន្ធានកម្ម។ សន្ធានការីអាចដើរតួនាទីត្រឹមតែជួយសម្របសម្រួលធម្មតាដោយស្តាប់ភាគីនីមួយៗ និងធ្វើការលើកទឹកចិត្តដល់ពួកគេ។ សន្ធានការីមានតួនាទីយ៉ាងសកម្ម ក្នុងការជួបប្រជុំជាមួយភាគីនីមួយៗ ដោយឡែកពីគ្នាដើម្បីស្វែងយល់បន្ថែមអំពីផលប្រយោជន៍ និងជំហររបស់ពួកគេ ហើយនៅទីបំផុតថែមទាំងអាចស្នើឡើងនូវដំណោះស្រាយដែលអាចមានទៀតផងដែរ។
- **ការអនុវត្តដំណោះស្រាយ៖** ជាទូទៅកិច្ចព្រមព្រៀងដែលកើតពីសន្ធានកម្មដែលចំណុះឱ្យស្ថាប័នតុលាការអាចយកមកអនុវត្តដូចសាលក្រមតុលាការដែរ (មានន័យថាវាមានដំណើរការអនុវត្តឆាប់រហ័ស)។ អាស្រ័យទៅលើយុត្តាធិការនីមួយៗ កិច្ចព្រមព្រៀងចេញពីសន្ធានកម្មឯកជនដែលធ្វើឡើងនៅវេទិកាធ្វើមជ្ឈត្តកម្មគួរតែទទួលបានសិទ្ធិអនុវត្តយ៉ាងឆាប់រហ័សបែបនេះ។
- **ឱកាសខ្ពស់នៃការព្រមព្រៀង៖** កម្មវិធីសន្ធានកម្មជាច្រើនរាយការណ៍ថាមានអត្រាព្រមព្រៀងខ្ពស់។ ផ្អែកលើតួលេខនេះសន្ធានកម្មអាចមានភាពជោគជ័យក្នុងការសម្រេចបានការព្រមព្រៀងជាងការចរចា។ សន្ធានកម្មជោគជ័យជាងការចរចាដោយសារមូលហេតុមួយចំនួន។ មូលហេតុទីមួយ គឺនៅក្នុងសន្ធានកម្មភាគីវិវាទមានឱកាសពិសេសក្នុងការជួប និងស្តាប់រឿងរ៉ាវរបស់ភាគីម្ខាងទៀតនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌក្រៅផ្លូវការ។ មូលហេតុទីពីរ គឺការចរចាតាមរយៈមេធាវីអាចមានហានិភ័យដែលថាព័ត៌មានអាចនឹងត្រូវបំប្លែង ឬយល់ខុសនៅពេលវាត្រូវបានបញ្ជូនពីភាគី "ក" ទៅមេធាវីរបស់ភាគី "ក" នោះបន្ទាប់មកគឺពីមេធាវីរបស់ភាគី "ខ" ទៅភាគី "ខ" ផ្ទាល់។ នៅក្នុងសន្ធានកម្មការប្រាស្រ័យ

ទាក់ទងគ្នាអាចត្រូវបានធ្វើឡើងដោយផ្ទាល់ និងច្បាស់លាស់។ មូលហេតុទីបី គឺការចរចាច្រើនតែធ្វើឱ្យជម្លោះបុគ្គលិកលក្ខណៈរបស់មេធាវីចរចាពីររូបកាន់តែមានភាពធ្ងន់ធ្ងរឡើង។ ចំណែកឯសន្ធានកម្មវិញអនុញ្ញាតឱ្យភាគីអព្យាក្រឹតដោះស្រាយបញ្ហាទាំងនោះ។ មូលហេតុទីបួន គឺក្នុងករណីមានការសង្ស័យគ្នាទៅវិញទៅមក នោះសំណើរដោះស្រាយរបស់សន្ធានការីអាចត្រូវបានទទួលយកដោយគ្មានការសង្ស័យជាជាងសម្ដីដែលលើកឡើងដោយមេធាវីបដិបក្ខរបស់ភាគីខាងណាមួយ។

- **ថ្ងៃឡើងតុលាការរបស់ភាគីវិវាទ៖** វាជារឿងសំខាន់សម្រាប់ភាគីក្នុងការមានឱកាសប្រាប់ភាគីម្ខាងទៀតអំពីរឿងរ៉ាវរបស់ខ្លួន និងមានអារម្មណ៍ដូចជាខ្លួនត្រូវបានគេស្ដាប់។ ប្រការនេះអាចធ្វើឱ្យភាគីមានអារម្មណ៍ល្អប្រសើរជាងមុនបន្តិចទោះជាមានល័ក្ខខ័ណ្ឌនៃការព្រមព្រៀងបែបណាក៏ដោយ។ នៅក្នុងប្រទេសមួយចំនួន ចំណុចនេះត្រូវបានគេហៅថា "ថ្ងៃឡើងតុលាការ" ។
- **ជៀសវាងអំពើពុករលួយ៖** លក្ខណៈស្ម័គ្រចិត្តនៃដំណោះស្រាយតាមសន្ធានកម្ម ធ្វើឱ្យអ្នកចូលរួមមិនសូវរងគ្រោះនឹងអំពើពុករលួយទេ។ សន្ធានការីគ្មានសិទ្ធិក្នុងការបង្ខំឱ្យភាគីព្រមព្រៀងគ្នាតាមរយៈឧបាយកលរបស់ខ្លួន ឬការបង្ខិតបង្ខំទាមទាររកកម្រៃផ្សេងៗនោះទេ។
- **ការជ្រើសរើសការអព្យាក្រឹត៖** នៅក្នុងកិច្ចប្រជុំសន្ធានកម្ម ភាគីវិវាទធ្វើការជ្រើសរើសភាគីអព្យាក្រឹតរបស់ខ្លួន។ ពោលគឺខុសគ្នាពីដំណើរការបណ្ដឹងទៅតុលាការដែលចៅក្រមត្រូវបានចាត់តាំងឡើង។ ការជ្រើសរើសនេះអាចជួយឱ្យភាគីមានអារម្មណ៍ជឿជាក់ថាសន្ធានការីមិនលម្អៀង។

ខ. គុណវិបត្តិនៃសន្ធានកម្ម

ចំណែកឯគុណវិបត្តិនៃសន្ធានកម្មវិញមាន៖

- **ភាគីដែលគ្មានហេតុផល៖** គ្មានភាគីណាមួយនៅក្នុងសន្ធានកម្មត្រូវបានបង្ខំលើអ្វីមួយឡើយ។ ចំណុចនេះជាគុណសម្បត្តិផង និងគុណវិបត្តិផង។ ប្រសិនបើភាគីគ្មានហេតុផល និងមិនចង់ធ្វើការដោះស្រាយនោះទេគ្មានអ្វីដែលសន្ធានការីអាចធ្វើបានឡើយ។ សន្ធានកម្មអាចនឹងក្លាយទៅជាការបំផ្លាញពេលវេលា និងលុយកាក់ឥតប្រយោជន៍ប្រសិនបើមានភាគីណាមួយ ឬភាគីទាំងពីរគ្មានហេតុផល ឬមិនមានឆន្ទៈក្នុងការដោះស្រាយ។
- **អំណាចចរចាមិនស្មើគ្នា៖** ប្រសិនបើភាគីមានអំណាចចរចាមិនស្មើភាពគ្នា សន្ធានកម្មមិនមែនជាការដោះស្រាយដែលល្អសម្រាប់ភាគីដែលខ្សោយប៉ុន្មានទេ។ ឧទាហរណ៍ ក្រុមហ៊ុនមួយមានអំណាចចរចាខ្លាំងជាង បើប្រៀបធៀបជាមួយហាងទំនិញជាលក្ខណៈគ្រួសារ។ ប្រសិនបើភាគីទាំង

ពីរធ្វើសន្ទានកម្ម ក្រុមហ៊ុនធំអាចគំរាមកំហែង ឬសម្លុតភាគីដែលទន់ខ្សោយជាងឱ្យព្រមព្រៀងលើដំណោះស្រាយដែលអយុត្តិធម៌បាន។ នៅក្នុងករណីនេះ ភាគីទន់ខ្សោយជាងអាចនឹងទទួលបានការការពារប្រសើរជាងនេះដោយវត្តមានចៅក្រម ឬមជ្ឈត្តករ។

- **ការអនុវត្តដំណោះស្រាយ៖** អាស្រ័យទៅតាមយុត្តាធិការនីមួយៗដំណោះស្រាយតាមរយៈ សន្ទានកម្មជាលក្ខណៈឯកជនខ្លះអាចមិនមានវិធានអនុវត្តន៍ឆាប់រហ័សនោះទេ។ ហេតុនេះហើយ តម្រូវអោយគូភាគីពិចារណាលើយុត្តាធិការនៅកន្លែងដែលខ្លួនចុះកិច្ចសន្យាដើម្បីធានាថាពួកគេយល់ពីវិធាននៃការអនុវត្តន៍នៅទីនោះ។
- **ការចំណាយ៖** សន្ទានកម្មមិនអស់ថវិកានោះទេ ប្រសិនបើសន្ទានការី គឺជាសមាជិកគ្រួសារ ឬជាមិត្តភក្តិរបស់ភាគីទាំងពីរនោះទេ។ ក៏ប៉ុន្តែ ប្រសិនបើវិវាទកើតឡើងក្នុងចំណោមអ្នកមិនមែនជាសាច់ញាត្តិ ឬក្រុមហ៊ុន អ្នកជាសន្ទានការី គឺជាភាគីអព្យាក្រឹតដែលយកថ្លៃឈ្នួល។
- **ឯកជន៖** ទោះបីជាការប្រាស្រ័យទាក់ទងគ្នារវាងភាគីវិវាទពាក់ព័ន្ធទៅនឹងសន្ទានកម្មត្រូវបានរក្សាជាការសម្ងាត់តាមច្បាប់ក្តី ក៏យុត្តាធិការមួយចំនួននៅប្រទេសកម្ពុជាមិនមានច្បាប់សន្ទានកម្មដែលផ្តល់ការការពារជាពិសេសដល់ការប្រាស្រ័យទាក់ទងគ្នាពាក់ព័ន្ធនឹងសន្ទានកម្មនៅឡើយទេ។ អាស្រ័យហេតុនេះភាគីមិនអាចធានាបាននូវភាពជាឯកជនបានមួយរយភាគរយឡើយ។[២៥]

១.៤.៣. មជ្ឈត្តកម្ម(Arbitration)

“មជ្ឈត្តកម្ម” គឺជាវិធីសាស្រ្តដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ (ADR) ចម្បងទីបី។ នៅក្នុងការធ្វើមជ្ឈត្តកម្ម គូភាគីដាក់វិវាទរបស់ខ្លួនជូនទៅភាគីទីបីដែលអព្យាក្រឹតមួយដែលជាទូទៅហៅថា “មជ្ឈត្តករ” ឬប្រសិនបើច្រើនជាងម្នាក់ហៅថា ក្រុមមជ្ឈត្តករ ឬវេទិកាមជ្ឈត្តករ។ ភាគីទីបីនេះពិចារណាអំពីភស្តុតាងដែលភាគីវិវាទបានដាក់ជូន និងចេញសេចក្តីសម្រេចមួយហៅថា មជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យ។

នីតិវិធីនេះ ជាដំណើរការផ្លូវការក្នុងការដោះស្រាយក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការដែលភាគីវិវាទត្រូវធ្វើការដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅរដ្ឋបាលទៅក្រុមប្រឹក្សាអាជ្ញាកណ្តាល ឬមជ្ឈមណ្ឌលអាជ្ញាកណ្តាល។ នៅក្នុងនីតិវិធីនេះ គូភាគីដែលពាក់ព័ន្ធនឹងវិវាទត្រូវជ្រើសរើសយកមជ្ឈត្តករដែលពួកគេជឿទុកចិត្តបានសម្រាប់ធ្វើការត្រួតពិនិត្យភស្តុតាង និងការធ្វើសេចក្តីសម្រេច។ សារៈប្រយោជន៍នៃនីតិវិធីនេះ គឺភាគីវិវាទជ្រើសរើសមជ្ឈត្តករដោយខ្លួនឯង និងអាចចូលរួមសវនាកាជាផ្លូវការដែលគ្រប់ភាគីបង្ហាញភស្តុតាងបាន។

[២៥] សៀវភៅ ស្តីពីទស្សនាទានសំខាន់ៗដំណោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការប្រទេសកម្ពុជា, ស្ទីវិន អ៊ែម អូស្ទើមីឡឺ, បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១០, ទំព័រទី១១២-១១៣

១.៤.៣.១. គុណសម្បត្តិ និងគុណវិបត្តិនៃមជ្ឈត្តកម្ម

ក. គុណសម្បត្តិនៃមជ្ឈត្តការ

ចំពោះមជ្ឈត្តការមានគុណសម្បត្តិជាច្រើនដូចជា៖

- **ថ្លៃចំណាយ៖** មជ្ឈត្តការចំណាយតិចជាងបណ្តឹងតុលាការ។ នេះដោយសារតែមជ្ឈត្តការមានភាពរលូនជាងបើធៀបទៅនឹងវិធានតុលាការ។ មួយវិញទៀត ក៏ដោយសារតែមជ្ឈត្តការ ជាទូទៅ ពុំមានការប្តឹងឧបាស្រ័យ។
- **ល្បឿន៖** មជ្ឈត្តការមានការដោះស្រាយវិវាទបានឆាប់រហ័សជាងបណ្តឹងតុលាការ។ ដូចដែលបានរៀបរាប់នៅខាងលើរួចហើយ មជ្ឈត្តការខុសពីបណ្តឹងតុលាការ។ ជាទូទៅគឺមិនអនុញ្ញាតឱ្យមានការប្តឹងឧបាស្រ័យឡើយ។ ផ្ទុយមកវិញ តាមរយៈដំណើរការបណ្តឹងតុលាការគូភាគីវិវាទអាចប្តឹងឧបាស្រ័យបានយ៉ាងហោចណាស់ម្តង ហើយជួនកាលច្រើនដងទៀតផង។ លើសពីនេះទៅទៀត ប្រព័ន្ធតុលាការមានរឿងក្តីដែលរង់ចាំការដោះស្រាយគរទុកយ៉ាងច្រើនដែលអាចនឹងបង្ខំឱ្យគូភាគីរង់ចាំការជំនុំជម្រះយ៉ាងយូរ។
- **លក្ខណៈស្ថាពរ៖** ដោយហេតុថាមជ្ឈត្តការមិនអាចប្តឹងឧបាស្រ័យបាន ជាទូទៅសេចក្តីសម្រេចរបស់មជ្ឈត្តការមានលក្ខណៈស្ថាពរ។ ប្រការនេះ គឺគុណសម្បត្តិធំផងចំពោះគូភាគី។
- **ការដាក់ឱ្យអនុវត្តថ្នាក់ជាតិ៖** ដោយសារតែប្រទេសកម្ពុជាបានអនុម័តច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម នោះតុលាការកម្ពុជាអាចដាក់ឱ្យអនុវត្តមជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យដោយផ្ទាល់បាន។ ម៉្យាងទៀត ដំណោះស្រាយតាមការចរចា ឬសន្ធានកម្មមិនអាចដាក់ឱ្យអនុវត្តបានដោយងាយស្រួលបែបនេះនោះទេ។
- **ការដាក់ឱ្យអនុវត្តថ្នាក់អន្តរជាតិ៖** ដោយអនុលោមតាមអនុសញ្ញាក្រុងញ៉ូយកស្តីពីការទទួលស្គាល់ និងការដាក់ឱ្យអនុវត្តមជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យបរទេស(អនុសញ្ញាក្រុងញ៉ូយក)ដែលកម្ពុជាបានចុះហត្ថលេខាផងដែរនោះ។ មជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យដែលធ្វើឡើងក្នុងប្រទេសហត្ថលេខីអាចដាក់ឱ្យអនុវត្តបានដោយស្វ័យប្រវត្តិនៅក្នុងបណ្តាប្រទេសហត្ថលេខីផ្សេងទៀតទាំងអស់។[២៦] ប្រការនេះគឺគុណសម្បត្តិដ៏ធំសម្រាប់ដោះស្រាយវិវាទអន្តរជាតិដោយសារតែគ្មានប្រព័ន្ធដាក់ឱ្យអនុវត្តជាអន្តរជាតិស្រដៀងគ្នានេះសម្រាប់សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការនៅឡើយ។

[២៦] មានប្រទេសជាង១៤០ បានចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងក្រុងញ៉ូវយក

- **ការរក្សាទំនាក់ទំនង៖** ទោះបីជាមជ្ឈត្តការមានទិដ្ឋភាពបដិបក្ខក៏ដោយ ជាទូទៅមជ្ឈត្តការមានភាពបដិបក្ខតិចជាងដំណើរការបណ្ដឹងតុលាការ។ កត្តានេះអាចជួយរក្សាទំនាក់ទំនងរវាងគូភាគីបាន។
- **ភាពឯកជន៖** ផ្ទុយពីដំណើរការបណ្ដឹងនៅតុលាការ ជាទូទៅមជ្ឈត្តការគឺដំណើរការជាឯកជន។ ប្រការនេះជាគុណសម្បត្តដ៏ធំប្រសិនបើគូភាគីមិនចង់ឱ្យសាធារណៈជនដឹងអំពីចំណុចលម្អិតនៃវិវាទរបស់ពួកគេ។
- **ដំណោះស្រាយអាចបត់បែនបាន៖** មជ្ឈត្តករតែងតែអាចមានភាពបត់បែនក្នុងការដាក់ចេញនូវមធ្យោបាយដោះស្រាយដែលប្រកបដោយភាពច្នៃប្រឌិតដែលតុលាការមិនអាចធ្វើបានឡើយ ដូចជាការសម្រេចឱ្យភាគីដែលឈ្នះក្ដីចេញថ្លៃមេធាវី ឬមជ្ឈត្តករជាដើម។[២៧]

ខ. គុណវិបត្តិនៃមជ្ឈត្តការ

ថ្វីបើមជ្ឈត្តការមាននូវគុណសម្បត្តិជាច្រើនពិតមែន ប៉ុន្តែក៏នូវមានគុណវិបត្តិមួយចំនួនផងដែរ។ គុណវិបត្តិទាំងនោះរួមមាន៖

- **ថ្លៃចំណាយ៖** ទោះបីជាមជ្ឈត្តការ ជាទូទៅមានការចំណាយទាបជាងដំណើរការកាត់ក្ដីតុលាការក៏ពិតមែន ក៏មជ្ឈត្តការនៅតែអាចមានតម្លៃថ្លៃដែរ។ គូភាគីត្រូវបង់ថ្លៃសម្រាប់ពេលវេលារបស់មជ្ឈត្តករ បន្ទប់សវនការ ថ្លៃវេទិកាធ្វើមជ្ឈត្តករ ព្រមទាំងថ្លៃដំណើរការកាត់ក្ដីធម្មតាផ្សេងៗទៀតដូចជា ថ្លៃជួលមេធាវី និងចំណាយដែលពាក់ព័ន្ធដទៃទៀត។ ជាទូទៅ ដំណើរការនេះមានតម្លៃថ្លៃជាងការចរចា ហើយជួលថ្លៃជាងសន្ធាកម្មទៅទៀត។
- **ល្បឿន៖** ទោះបីជាមជ្ឈត្តការ ជាវិធីដោះស្រាយវិវាទឆាប់រហ័សជាងដំណើរការបណ្ដឹងតុលាការក៏ដោយក៏មជ្ឈត្តការអាចមានល្បឿនយឺតជាងការចរចា និងសន្ធានកម្មដែរ។ ជាធម្មតាគូភាគីត្រូវការពេលវេលាច្រើនដើម្បីរៀបចំក្ដីរបស់ខ្លួនសម្រាប់ការធ្វើមជ្ឈត្តការបើប្រៀបធៀបទៅការធ្វើសន្ធានកម្ម ឬការចរចា។
- **អនុលោមភាពមានកម្រិត៖** មជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យមិនមែនបានមកពីការចរចា និងការស្រុះស្រួលគ្នាទេ។ ហេតុនេះគឺអាចមានលទ្ធភាពច្រើននៃការមិនអនុលោមមជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យ។ ដូច្នេះគូភាគីអាចនឹងត្រូវការចំណាយថវិកាបន្ថែមកាន់តែច្រើនទៅលើថ្លៃមេធាវីដែលចាំបាច់ដើម្បីបន្តសុំការអនុវត្តដោះស្រាយតាមប្រព័ន្ធតុលាការ។

[២៧] សៀវភៅ ស្ដីពីទស្សនាទានសំខាន់ៗដំណោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការប្រទេសកម្ពុជា, ស៊ីវិន អ៊ែម អូស្មើមីឡឺ, បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១០, ទំព័រទី១៥០-១៥១

- **សវនការជាអសាធារណៈ៖** ស្ថានភាពខ្លះភាគីម្ខាងអាចចង់ឱ្យមានសវនការជាសាធារណៈ។ ឧទាហរណ៍ ដូចជាដើម្បីការពារខ្លួនជាសាធារណៈដើម្បីប្រឆាំងនឹងការប្ដឹងទាមទារ ឬដើម្បីដាក់ទណ្ឌកម្មភាគីម្ខាងទៀតជាដើម។ ដោយសារតែមជ្ឈត្តការមិនអនុញ្ញត្តឱ្យមានចំណុចនេះ ទើបវាជាគុណវិបត្តិដែលអាចនឹងកើតមានចំពោះគូភាគីនៅក្នុងស្ថានភាពជាក់លាក់មួយចំនួន។
- **លទ្ធផលមិនប្រាកដប្រជា៖** ប្រសិនបើមជ្ឈត្តករបំពេញតួនាទីជាអ្នកជួយសម្រុះសម្រួល ពួកគេនឹងវិនិច្ឆ័យរឿងក្ដីដោយផ្អែកលើគោលការណ៍សមភាពដោយពុំចាំបាច់ច្បាប់មកគ្រប់គ្រងឡើយ។ ប្រការនេះអាចនាំឱ្យមានភាពមិនច្បាស់លាស់។

១.៤.៤. ការផ្សះផ្សា(Conciliation)

"ការផ្សះផ្សា" ជាវិធីដែលភាគីទីបីជាអ្នកផ្សះផ្សាជួបជាមួយនឹងភាគីជម្លោះដាច់ដោយឡែកពីគ្នា (ការជួបដាច់ដោយឡែកពីគ្នាគឺខុសពីសន្ទានកម្ម)ដើម្បីស្វែងរកនូវការព្រមព្រៀងពីគូភាគីក្នុងការដោះស្រាយជម្លោះ។[២៨] ហើយអ្វីដែលបានឯកភាពគ្នានេះ គឺមិនមែនជាកាតព្វកិច្ចតាមផ្លូវច្បាប់ទេ។ ដូចគ្នាទៅនឹងនីតិវិធីសន្ទានកម្មដែរ ដោយអាស្រ័យទៅតាមវិវាទ នីតិវិធីផ្សះផ្សាវិវាទនេះធ្វើឡើងក្រៅផ្លូវការដោយភាគីទីបី ដូចជា ព្រះសង្ឃ អាចារ្យ អ្នកមានអំណាចដែលទុកចិត្តពីភាគីវិវាទ ឬព្រះមហាក្សត្រ (ជាគោលការណ៍) ហើយការផ្សះផ្សាជាផ្លូវការត្រូវបានធ្វើឡើងដោយមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាល ដែលបានចាត់តាំងដោយ រដ្ឋាភិបាល ឬអង្គចៅក្រម។[២៩]

នៅប្រទេសកម្ពុជា ដំណើរការផ្សះផ្សាដោះស្រាយវិវាទធ្វើឡើងក្នុងជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ ហើយប្រជាពលរដ្ឋមិនដែលគិតថាវិវាទទាំងនោះជាករណី"ព្រហ្មទណ្ឌ" ឬ ករណី"រដ្ឋប្បវេណី" ឡើយ។ ប្រជាជនតែងតែប្រើរបៀបដោះស្រាយវិវាទបែបផ្សះផ្សានេះ ប្រសិនបើវិវាទទាំងនោះមិនមានផលប៉ះពាល់ធ្ងន់ធ្ងរខ្លាំងដល់ជីវភាពរបស់ពួកគេ។ នីតិវិធីនេះបានអនុញ្ញាត និងមាននៅក្នុងច្បាប់ផ្សេងៗរួមមានច្បាប់ស្ដីពីគ្រួសារ និងអាពាហ៍ពិពាហ៍ (វិវាទគ្រួសារ) ច្បាប់ការងារ (វិវាទការងារ) ច្បាប់ភូមិបាល និងបទបញ្ញត្តិ (វិវាទដីធ្លី) និងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី (បណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី)។[៣០]

អ្នកផ្សះផ្សា មានតួនាទីសំខាន់ក្នុងការជួយភាគីជម្លោះដើម្បីស្វែងរកដំណោះស្រាយសម្រាប់បញ្ចប់បញ្ហារបស់ពួកគេ។ ព្រមទាំងមានតួនាទីបន្ទាប់បន្សំជាច្រើនដែលត្រូវធ្វើក្នុងពេលផ្សះផ្សា ដូចជាដើរតួនាទីអ្នកសម្របសម្រួល និងមិនមែនជាចៅក្រម ឬជាមេធាវីឱ្យភាគីណាមួយឡើយ។ ជាអ្នកអប់រំដល់ការបង្រៀនភាគីទាំងពីរឱ្យ

[២៨] ឯកសារស្រាវជ្រាវសង្ខេប, ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនៅថ្នាក់ជាតិ និងថ្នាក់ក្រោមជាតិ, ស៊ូ សោភា, គណៈកម្មការទី១ ព្រឹទ្ធសភា, ទំព័រទី៣

[២៩] ឯកសារស្រាវជ្រាវសង្ខេប, តុប ដារី, គណៈកម្មការទី១នៃព្រឹទ្ធសភា, ទំព័រ៣

[៣០] ឯកសារស្រាវជ្រាវសង្ខេប, តុប ដារី, គណៈកម្មការទី១នៃព្រឹទ្ធសភា, ទំព័រ៣

ដឹងពីជំហររបស់ពួកគេនីមួយៗ និងណែនាំឱ្យភាគីទាំងពីរបានដឹងពីដំណើរការនៃការផ្សះផ្សា។ ជាប្រភពព័ត៌មានដល់ភាគីនីមួយៗ ជាអ្នកសម្របសម្រួល ក្នុងការផ្តល់ឱកាស និងណែនាំឱ្យភាគីបានពិភាក្សាគ្នា។

ក្រៅពីជួយសម្របសម្រួលភាគីនីមួយៗហើយ អ្នកផ្សះផ្សាក៏ត្រូវធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋាន និងបូកសរុបលើបញ្ហាទាំងឡាយដែលភាគីបានបង្ហាញហើយរៀបចំជាសំណុំឯកសារមួយឱ្យសមស្រប និងមិនធ្វើសេចក្តីសម្រេចណាមួយលើវិវាទទេ ដោយគ្រាន់តែជួយភាគីក្នុងការស្វែងរកដំណោះស្រាយ ដោយមិត្តភាពប៉ុណ្ណោះ។[៣១]

១.៥ ការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាល

១.៤.១. ការដោះស្រាយតាមនីតិវិធីរដ្ឋបាលក្រៅវិវាទ

"នីតិវិធីរដ្ឋបាលក្រៅវិវាទ" ជាការត្រួតពិនិត្យសេចក្តីសម្រេចអំពើ ឬសកម្មភាពរបស់រដ្ឋបាលដោយរដ្ឋបាលខ្លួនឯង។ ការត្រួតពិនិត្យនេះមានពីរបែប គឺការជួបជាមួយរដ្ឋបាលសាមី (រដ្ឋបាល/អាជ្ញាធរដែលចេញសេចក្តីសម្រេច ឬធ្វើអំពើ) និងការជួបជាមួយរដ្ឋបាល ឬអាជ្ញាធរដែលមានឋានានុក្រមខ្ពស់ជាងរដ្ឋបាលសាមី (ឧទាហរណ៍ រដ្ឋបាលសាមីជាអភិបាលស្រុកនោះរដ្ឋបាលថ្នាក់លើ គឺអភិបាលខេត្តរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងមហាផ្ទៃ ឬនាយករដ្ឋមន្ត្រីតែម្តង)ដើម្បីបង្ហាញការពិត ឬសុំការសម្របសម្រួល ឬសុំការកែសម្រួលដោយបញ្ជាក់ពីមូលហេតុចាំបាច់នានាដែលអាចជាភស្តុតាងមនោសញ្ចេតនា ឬក្នុងន័យមនុស្សធម៌។ល។

ការប្រើមធ្យោបាយត្រួតពិនិត្យរដ្ឋបាលអាចផ្តល់នូវគុណសម្បត្តិមួយចំនួន ដូចជា មិនចាំបាច់ចំណាយលុយលើមេធាវីមិនបាច់បង់ថ្លៃបណ្តឹងអាចបញ្ជាក់មូលហេតុចាំបាច់ក្នុងន័យមនោសញ្ចេតនា ឬមនុស្សធម៌ដែលមិនតឹងរឹងដូចផ្លូវតុលាការ ហើយមានភាពលឿនរហ័ស។ ប៉ុន្តែមធ្យោបាយនេះថ្នាក់លើអាចសម្រេចមិនចាត់ការ ឬមិនដោះស្រាយ ហើយវាគ្មានបែបបទត្រឹមត្រូវទេ។ ផ្ទុយទៅវិញយន្តការតាមតុលាការ (យុត្តាធិការ) គឺត្រូវតែមានការដោះស្រាយ និងការសម្រេចតាមផ្លូវច្បាប់គ្រាន់តែថាត្រូវចំណាយថវិកា និងប្រើពេលយូរ។ ដូចនេះយើងឃើញថា ការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលតាមផ្លូវរដ្ឋបាល អាចធ្វើឡើងតាមពីររបៀប គឺការដោះស្រាយដោយអាជ្ញាធររដ្ឋបាលសាមី និងការដោះស្រាយដោយអាជ្ញាធររដ្ឋបាលឋានានុក្រម។

១.៤.២. ការដោះស្រាយតាមនីតិវិធីរដ្ឋបាលវិវាទ

ការដោះស្រាយតាមនីតិវិធីនេះមានពីរ គឺនីតិវិធីដោះស្រាយតាមយុត្តាធិការធម្មតា (តាមក្រមរដ្ឋប្បវេណី) និងនីតិវិធីដោះស្រាយតាមយុត្តាធិការពិសេស (ច្បាប់ដោយឡែក)។

---

[៣១] គេហទំព័រ https://uat២.ncdd.gov.kh/storage/app/public/test_library/CAT_១២៧៣_១/២០១២-out-of-Judicial%២0dispute%២0resolution.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃទី១០ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២៤

នីតិវិធីដោះស្រាយតាមយុត្តាធិការធម្មតាដូចបានដឹងស្រាប់ហើយថា បច្ចុប្បន្នកម្ពុជាមិនទាន់មានក្រមរដ្ឋបាល និងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋបាលសម្រាប់ដោះស្រាយរឿងក្តីវិវាទរដ្ឋបាលនៅឡើយទេ។ ប៉ុន្តែទោះជាយ៉ាងនេះក្តី តុលាការត្រូវតែកាត់ក្តីរឿងវិវាទរដ្ឋបាលដែលគេប្តឹងទៅខ្លួនដើម្បីជៀសវាងការចោទប្រកាន់ពីបទមិនព្រមកាត់ក្តីដែលគេហៅថា "យុត្តិនិសេធ" ដូចនេះក្នុងរឿងក្តីរដ្ឋបាលចៅក្រមមុខតែនឹងខំស្វែងរកវិធានដើម្បីកាត់ក្តីដោយយកគំរូតាមលំនាំដំណើរការរឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណី និងតាមគោលការណ៍ច្បាប់ដែលមាននៅក្នុងប្រទេសដែលមានបទពិសោធន៍រឹងប៉ឹងខាងនីតិរដ្ឋបាល។ ម្យ៉ាងទៀតតាមរយៈយុត្តិសាស្ត្ររបស់ខ្លួនចៅក្រមអាចបង្កើតគោលការណ៍ច្បាប់ដែលនឹងមានតម្លៃ រហូតដល់មានច្បាប់ថ្មីមកកែប្រែ។ ដូចនេះសំអាងលើមូលហេតុខាងលើនេះចៅក្រមអាចប្រើប្រាស់ក្រមនីតិ វិធីរដ្ឋប្បវេណីថ្មី (ឆ្នាំ២០០៦) ដើម្បីធ្វើជាមូលដ្ឋាននៃនីតិវិធីសម្រាប់ការដោះស្រាយវិវាទតាមយុត្តាធិការធម្មតា។ សម្រាប់នីតិវិធីដោះស្រាយតាមយុត្តាធិការពិសេស នៅទីនេះគឺលើកតែបីករណីប៉ុណ្ណោះនោះគឺ (១) វិវាទទាក់ទងនឹងការបោះឆ្នោត (២) វិវាទទាក់ទងនឹងពាណិជ្ជកម្ម (៣) វិវាទអគ្គីសនី។

ជំពូកទី២
សញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយ
វិវាទរដ្ឋបាលនៅជប៉ុន

ជំពូកទី២
សញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅជប៉ុន

នៅប្រទេសជប៉ុន ក្នុងករណីមានការខូចខាតដែលបណ្តាលមកពីអំពើខុសច្បាប់របស់មន្ត្រីរាជការណាម្នាក់ ឬអំពើណាមួយបណ្តាលមកពីការបំពេញកាតព្វកិច្ច នោះអ្នកដែលត្រូវរងការខូចខាតអាចធ្វើការប្តឹងទាមទារសំណងពីរដ្ឋ ឬរដ្ឋបាលតំបន់ដែលគេហៅថា "សំណងរដ្ឋ" នោះតាមរយៈបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបាន។ ចំណែកឯការប្តឹងមាន២របៀបគឺ ការប្តឹងមិនពេញចិត្តតាមយុត្តាធិការរដ្ឋបាល និងការដាក់ពាក្យបណ្តឹងតាមយុត្តាធិការតុលាការ។[៣២] ចំណុចនេះវាមានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នាទៅនឹងប្រទេសកម្ពុជាដែរ។ ក៏ប៉ុន្តែនៅតែមានលក្ខណៈខុសគ្នាមួយចំនួនដែលយើងខ្ញុំនឹងធ្វើការរៀបរាប់ដូចតទៅនេះ។ នៅប្រទេសជប៉ុន ការប្តឹងមិនពេញចិត្តអំពើរដ្ឋបាល គេមានច្បាប់ទូទៅមួយសម្រាប់អនុវត្ត ដែលគេហៅថា ច្បាប់ស្តីពីការត្រួតពិនិត្យបណ្តឹងរដ្ឋបាល (ដែលជាភាសាជប៉ុនគេហៅថា 行政不服審査法)[៣៣] ដែលនៅក្នុងជំពូកនេះយើងនឹងធ្វើការលើកឡើងអំពីលក្ខណៈនៃវិវាទរដ្ឋបាលនៅប្រទេសជប៉ុនដែលគេមានបែងចែកទៅតាមប្រភេទនៃវិវាទនីមួយៗក៏ដូចជាលក្ខខណ្ឌមួយចំនួនផ្សេងទៀតទាក់ទងទៅនឹងការដាក់ពាក្យបណ្តឹងរដ្ឋបាលតាមរយៈច្បាប់មួយចំនួនដូចជាច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីវិវាទរដ្ឋបាល ច្បាប់ស្តីពីសំណងរដ្ឋ និងច្បាប់ស្តីពីការត្រួតពិនិត្យការមិនពេញចិត្តអំពើរដ្ឋបាលជាដើម។ ក្រៅពីនេះក៏មានច្បាប់ស្តីពីការជម្រុញការអនុវត្តការប្រើប្រាស់នីតិវិធីដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ(裁判外紛争解決手続きの利用の促進に関する法律)ផងដែរ។ ប៉ុន្តែច្បាប់នេះត្រូវបានគេអនុវត្តតែនៅក្នុងករណីវិវាទរដ្ឋប្បវេណីតែប៉ុណ្ណោះ។ ចំពោះការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ គឺមានច្បាប់ដោយឡែកទៅតាមប្រភេទ និងផ្នែកនៃវិវាទ។

២.១. និយមន័យ

បើយើងមើលទៅច្បាប់ទូទៅទាំង៣ដែលទាក់ទងនឹងវិវាទរដ្ឋបាល គឺគ្មានការអោយអត្ថន័យណាមួយច្បាស់លាស់ស្តីអំពីពាក្យថាវិវាទរដ្ឋបាលនោះទេ។ ប៉ុន្តែនៅក្នុងច្បាប់ទាំង៣មានបែងចែកយ៉ាងច្បាស់លាស់ពីប្រភេទនៃវិវាទ និងអត្ថន័យរបស់ប្រភេទនីមួយៗ។

---

[៣២] សៀវភៅ នីតិរដ្ឋបាលមូលដ្ឋាន, តូស៊ីយូគី អ៊ីស៊ីកាវ៉ា, ស៊ីហ្ស៊ូអូ ហ្វូជីវ៉ារ៉ា, ហ៊ីរ៉ូយូគី អូវនូគី, ណូរីកុ អ៊ូគូប៊ុ, ហ្គូជិ ស៊ីម៉ូអិ (ជប៉ុន៖ យ៉ឺហ៊ីកាគុ, បោះពុម្ពលើកទី៤, ឆ្នាំ២០១៨), ទំព័រទី១៥៧-១៥៨（石川敏行、藤原静雄、大貫裕之、大久保規子、下井康史『はじめての行政法』（有斐閣、第 4 版、2018 年）157 頁 158 頁）

[៣៣] ច្បាប់ផ្សេងទៀតដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅពី ច្បាប់ស្តីពីការត្រួតពិនិត្យបណ្តឹងរដ្ឋបាល (ជាភាសាជប៉ុនហៅថា "行政不服審査法") នោះគឺនៅមាន ច្បាប់ស្តីពីបណ្តឹងវិវាទរដ្ឋបាល (ជាភាសាជប៉ុនហៅថា"行政事件訴訟法") និងច្បាប់នីតិវិធីរដ្ឋបាល(ជាភាសាជប៉ុនហៅថា "行政手続法") ផងដែរ

២.១.១. វិវាទរដ្ឋបាល

នៅក្នុងន័យទូលាយ វិវាទរដ្ឋបាល សំដៅដល់ពេលដែលអំពើរបស់រដ្ឋបាលបង្កអោយមានផលប៉ះពាល់ដល់ផលប្រយោជន៍របស់ប្រជាជន ឬអំពើនោះជាអំពើខុសច្បាប់ នាំអោយប្រជាជនមានការមិនពេញចិត្តហើយដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅតុលាការ។[៣៤] ដែលអត្ថន័យនេះហាក់ដូចជាសអោយឃើញថា វិវាទរដ្ឋបាលអាចធ្វើការដោះស្រាយបានតែនៅយុត្តាធិការតុលាការតែប៉ុណ្ណោះ។ ក៏ប៉ុន្តែ នៅប្រទេសជប៉ុនក៏មាននីតិវិធីដោះស្រាយតាមយុត្តាធិការរដ្ឋបាលដូចនៅកម្ពុជាយើងដែរ។ ការដោះស្រាយតាមយុត្តាធិការរដ្ឋបាលមានដូចជា ប្រព័ន្ធបណ្តឹងរដ្ឋបាល (行政紛争制度) ដែលគេចែកវាចេញជាពីរគឺ "បណ្តឹងរដ្ឋបាល (行政不服申立て)[៣៥]" និង "បណ្តឹងរឿងក្តីរដ្ឋបាល (行政事件訴訟)"។[៣៦] ប៉ុន្តែ ការស្រាវជ្រាវនេះមិនលើកឡើងអំពីបណ្តឹងរឿងក្តីរដ្ឋបាល (行政事件訴訟) ដែលទាក់ទងនឹងយុត្តាធិការតុលាការឡើយ។ បន្ថែមពី បណ្តឹងរដ្ឋបាល (行政不服申立て) ក៏មានយន្តការដោះស្រាយបណ្តឹងរដ្ឋបាល (行政上の苦情処理) ផងដែរ។

២.១.២. ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ

អត្ថន័យនៃពាក្យថា "ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ" គឺចង់សំដៅទៅដល់ប្រព័ន្ធដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋប្បវេណីដោយមិនធ្វើតាមយុត្តាធិការតុលាការនោះទេ គឺគ្រាន់តែទទួលបាននូវការធ្វើមជ្ឈត្តកម្ម[៣៧] (仲裁) សន្ធានកម្ម[៣៨] (調停) និងការសម្រុះសម្រួល[៣៩] (あっせん)ជាដើមពីសំណាក់ភាគីទី៣ដោយសុក្រិត។ ប្រសិនបើការដោះស្រាយដំណើរការដោយផ្នែករដ្ឋបាលនោះយើងអាចហៅបានថាជាការដោះស្រាយតាមបែបរដ្ឋបាល (行政型 ADR)។[៤០]

---

[៣៤] គេហទំព័រ ឯកសារសំណួរចម្លើយរបស់តុលាការជប៉ុន https://www.courts.go.jp/vc-files/courts/file2/20911003.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃទី១១ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២៤

[៣៥] បណ្តឹងរដ្ឋបាល ក្នុងន័យនេះគឺចង់សំដៅដល់បណ្តឹងរដ្ឋបាលនៅយុត្តាធិការរដ្ឋបាល

[៣៦] បណ្តឹងរឿងក្តីរដ្ឋបាល ក្នុងន័យនេះគឺសំដៅដល់បណ្តឹងរដ្ឋបាលនៅយុត្តាធិការតុលាការ

[៣៧] 仲裁 ជាភាសាអង់គ្លេស Arbitration ជាភាសាខ្មែរ មជ្ឈត្តកម្ម

[៣៨] 調停 ជាភាសាអង់គ្លេស Conciliation ឬ Mediation ជាភាសាខ្មែរ សន្ធានកម្ម

[៣៩] あっせん ជាភាសាអង់គ្លេស Mediation ជាភាសាខ្មែរ អាចបកប្រែមកថាជា ការសម្រុះសម្រួល ឬការផ្សះផ្សា(បើនៅក្នុងប្រព័ន្ធខ្មែរយើង) និងមានឯកសារខ្លះ មានពាក្យថា Wakai（和解）ដែលមានន័យថា ការចរចា ដែលយើងនឹងធ្វើការរៀបរាប់នៅអត្ថបទ

[៤០] សៀវភៅ នីតិរដ្ឋបាលជាក់ស្តែង, កាស្សឹយ៉ា អ៊ីឈិហាស៊ី, ហ៊ីដេណូរី សាកាគីបារ៉ា, តាគី ហុងដា, កាហ៊្សុស្សុ អ៊ីណាបា, គេនហ្គូ យ៉ាម៉ាដា, កាហ៊្សូអ៊ីឈី ហ៊ីរ៉ាតា, (ជប៉ុន៖ក្រុមហ៊ុនវប្បធម៌ច្បាប់, បោះពុម្ពលើកទី៣, ឆ្នាំ២០២៣), ទំព័រទី២០៨（市橋克哉、榊原秀訓、本多滝夫、稲葉一将、山田健吾、平田和一『アクチュアル行政法』(法律文化社、第 3 版、2023 年)、208 頁 ）

២.២. ប្រភេទនៃបណ្តឹងរដ្ឋបាល

ប្រភេទនៃបណ្តឹងរដ្ឋបាល (不服申立て) មានបីប្រភេទបើតាមច្បាប់ស្តីពីការត្រួតពិនិត្យការមិនពេញចិត្តអំពើរដ្ឋបាលគឺ ការទាមទារត្រួតពិនិត្យ (審査請求) ការទាមទារស្រាវជ្រាវឡើងវិញ (再調査の請求) និងការទាមទារត្រួតពិនិត្យឡើងវិញ(再審査請求)។ នៅក្នុងចំណោមការទាមទារទាំងបីនេះ ការទាមទារត្រួតពិនិត្យត្រូវបានគេយកមកអនុវត្តជាមូលដ្ឋាន។ ការទាមទារស្រាវជ្រាវឡើងវិញ និងការទាមទារត្រួតពិនិត្យឡើងវិញអាចអនុវត្តបានតែក្នុងករណីដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់ដោយឡែកតែប៉ុណ្ណោះ។

២.២.១. បណ្តឹងការទាមទារត្រួតពិនិត្យ（審査請求）

ការទាមទារត្រួតពិនិត្យ សំដៅដល់ការប្តឹងមិនពេញចិត្ត (不服申立て) ទៅកាន់ស្ថាប័នត្រួតពិនិត្យអំពីអំពើស្ថាប័នរដ្ឋបាល[៤១] (行政庁の処分) និងការមិនអនុវត្តកាតព្វកិច្ចរដ្ឋបាល (不作為)។

២.២.២. បណ្តឹងការទាមទារស្រាវជ្រាវឡើងវិញ (再調査の請求)

ការទាមទារស្រាវជ្រាវឡើងវិញ សំដៅដល់នីតិវិធីកែតម្រូវអំពើរដ្ឋបាល (処分) ដើម្បីអោយស្ថាប័នត្រួតពិនិត្យអំពើរដ្ឋបាល (処分庁) ខ្លួនឯងផ្ទាល់អាចធ្វើការស្រាវជ្រាវទំនាក់ទំនងការពិតអោយកាន់តែមានភាពរលូន។

២.២.៣. បណ្តឹងការទាមទារត្រួតពិនិត្យឡើងវិញ (再審査請求)

ការទាមទារត្រួតពិនិត្យឡើងវិញ សំដៅដល់នីតិវិធីនៃការប្តឹងមួយដំណាក់កាលទៀត ចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់ការទាមទារត្រួតពិនិត្យ ដោយសារមានការមិនពេញចិត្តចំពោះសេចក្តីសម្រេចនោះ។ ម៉្យាងទៀតអាចធ្វើទៅបានតែក្នុងករណីដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់ដោយឡែកតែប៉ុណ្ណោះ។ បើក្នុងករណីដែលមានច្បាប់ដោយឡែកដែលមានចែងអំពីការទាមទារស្រាវជ្រាវឡើងវិញ នោះប្រជាជនមានសិទ្ធនៅក្នុងការសម្រេចថាតើធ្វើការទាមទារត្រួតពិនិត្យ ឬក៏ធ្វើការទាមទារស្រាវជ្រាវឡើងវិញ។

---

[៤១] 行政庁の処分 ភាសាអង់គ្លេសសំដៅដល់ Administrative act ភាសាខ្មែរសំដៅដល់ អំពើរដ្ឋបាល ដែលភាសាជប៉ុនពាក្យ 行政庁 មានន័យថាស្ថាប័នរដ្ឋបាល និងពាក្យ 処分 ក្នុងរដ្ឋបាលសាធារណៈសំដៅដល់ផ្នែកមួយនៅក្នុងសកម្មភាពរដ្ឋបាលដែលគេហៅជាភាសាជប៉ុនថា 行政行為

ម៉្យាងទៀត នៅពេលដែលធ្វើការទាមទារស្រាវជ្រាវឡើងវិញរួច ជាគោលការណ៍លុះត្រាតែសេចក្តីសម្រេច (決定) នៃការទាមទារស្រាវជ្រាវឡើងវិញនោះបានដាក់ចេញមករួចហើយ ទើបអាចធ្វើការទាមទារត្រួតពិនិត្យបាន។[៤២]

២.២.៤. បណ្តឹងត្អូញត្អែរ(苦情)

បន្ថែមពីប្រភេទនៃបណ្តឹង៣ខាងលើនេះក៏មាននូវយន្តការដោះស្រាយបណ្តឹងរដ្ឋបាល (行政上の苦情処理(អាចហៅថាជាយន្តការដោះស្រាយបណ្តឹងត្អូញត្អែរ)) ដែលវាមានលក្ខណៈស្រដៀងទៅនឹងយន្តការដោះស្រាយបណ្តឹងនៅច្រកចេញចូលតែមួយនៅការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋរបស់កម្ពុជាយើងផងដែរ។ យន្តការដោះស្រាយបណ្តឹងរដ្ឋបាលនេះសំដៅដល់ស្ថាប័នរដ្ឋបាលដែលបង្កើតឡើងដើម្បីទទួល និងធ្វើការដោះស្រាយបណ្តឹងរដ្ឋបាលនានា។ ឧទាហរណ៍ រាល់បណ្តឹងទាំងឡាយដែលពាក់ព័ន្ធនឹងភាពអយុត្តិធម៌ពីសំណាក់ស្ថាប័នរដ្ឋបាល ឬអាជ្ញាធររដ្ឋបាល ការមិនពេញចិត្តទៅកាន់ស្ថាប័នរដ្ឋបាលនិងការទាមទារអោយស្ថាប័នរដ្ឋបាលបំពេញនូវកាតព្វកិច្ចណាមួយជាដើម។[៤៣]

២.៣. ស្ថាប័នដែលមានសមត្ថកិច្ចដោះស្រាយ

២.៣.១. ស្ថាប័នថ្នាក់ជាតិ

ចំពោះយន្តការដោះស្រាយបណ្តឹងរដ្ឋបាល ក្នុងករណីដែលមានបណ្តឹងមិនពេញចិត្តទៅកាន់ស្ថាប័នណាមួយនោះថ្នាក់ដឹកនាំ ឬអ្នកទទួលខុសត្រូវក្នុងស្ថាប័នសមីនោះត្រូវដោះស្រាយដោយស្របទៅតាមស្ថានភាពជាក់ស្តែងនៃបណ្តឹងនោះដោយពុំចាំបាច់ឆ្លងកាត់នីតិវិធីច្បាប់នោះទេ។ ប្រសិនបើមានពីពាក្យបណ្តឹងសំណាក់ប្រជាពលរដ្ឋទៅកាន់ក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចការផ្ទៃក្នុង ឬអង្គភាព ឬក៏មានវិវាទកើតឡើងនៅក្នុងក្រសួង ឬអង្គភាពនោះ គឺអ្នកទទួលខុសត្រូវនៅក្នុងការិយាល័យរដ្ឋបាលផ្ទាល់នៃស្ថាប័ននោះត្រូវដោះស្រាយទៅតាមស្ថានភាពជាក់ស្តែងនៃវិវាទនោះ។ ចំណុចនេះក៏វាពុំសូវមានភាពខុសគ្នាអ្វីពីប្រទេសកម្ពុជាដែរ។ ឧទាហរណ៍ថាប្រសិនបើមានវិវាទរដ្ឋបាលកើតឡើងនៅក្នុងវិសាលភាពនៃក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចការផ្ទៃក្នុងនោះគឺអ្នកដែលទទួលខុសត្រូវលើការដោះស្រាយនោះគឺ នាយកដ្ឋានវាយតម្លៃរដ្ឋបាល (行政評価局) នៃក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចការផ្ទៃក្នុងនោះ ដោយនាយកដ្ឋាននេះមានភារកិច្ចអនុវត្តការធ្វើសន្ទានកម្មតាមការចាំបាច់ដើម្បីដោះស្រាយបណ្តឹងដែលទទួលបានពីសំណាក់ពលរដ្ឋ។ នាយកដ្ឋានវាយតម្លៃរដ្ឋបាលនៃក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ច

[៤២] សៀវភៅ នីតិរដ្ឋបាល, គេយកុ សាគុយ៉ី, ហ៊ីរ៉ូយូគី ហាស៊ីម៉ូតុ (ជប៉ុន៖ កូប៊ុនដូ, បោះពុម្ពលើកទី៦, ឆ្នាំ២០១៩), ទំព័រទី២៣១ (惠子桜井、博之橋本『行政法』(弘文堂、第 6 版、2019 年) 231 頁)

[៤៣] សៀវភៅ កាស៊ូយ៉ា អ៊ីឈិហាស៊ី, ទំព័រទី២០៧ (市橋克哉、前掲書 207 頁)

ការផ្ទៃក្នុងនេះមិនត្រឹមតែដោះស្រាយបណ្តឹងដែលនៅក្នុងដែនវិសាលភាពរបស់ក្រសួងតែមួយនោះទេ គឺមានសមត្ថកិច្ចទទួលយករាល់នូវមតិរិះគន់ គំនិត ក៏ដូចជាការទាមទាររបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងជំរុញការអនុវត្ត និងដោះស្រាយរាល់បណ្តឹងទៅកាន់ស្ថាប័នរដ្ឋបាលរបស់រដ្ឋទាំងមូលផងដែរ។ ក្រសួងនេះមានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នាទៅនឹងក្រសួងមហាផ្ទៃនៃប្រទេសកម្ពុជាយើងដែរ ដោយគ្រាន់តែពុំមានវត្តមាននៃកងកម្លាំងប្រដាប់អាវុធ ប៉ូលីសដូចនៅកម្ពុជានោះទេ។ ម្យ៉ាងទៀត នៅប្រទេសជប៉ុនមានភាពតឹងរឹងទាក់ទងទៅនឹងការរក្សាឯកជនភាពបុគ្គល នោះបណ្តឹងដែលទាក់ទងទៅនឹងឯកជនភាពបុគ្គល គឺតម្រូវអោយថ្នាក់ដឹកនាំស្ថាប័នរដ្ឋបាលផ្ទាល់ដោះស្រាយដោយមានគណនេយ្យភាព និងភាពឆាប់រហ័សព្រមទាំងស្របទៅតាមច្បាប់ផងដែរ។[៤៤]

២.៣.២. ស្ថាប័នថ្នាក់ក្រោមជាតិ

ភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ា (ombudsman) ដែលមានប្រភពដើមមកពីភាសាស៊ុយអែត មានន័យថាជាអ្នកតំណាង។ ភ្នាក់ងារនេះមានមុខងារចម្បង២នៅក្នុងរដ្ឋបាល គឺមុខងារសង្គ្រោះបណ្តឹង (គូញ្ញោ) (苦情救済機能) និងមុខងារអង្កេតរដ្ឋបាល (行政監察機能)។ ភ្នាក់ងារនេះចែកជាពីរទម្រង់ គឺទម្រង់នៃការបង្កើត និងតែងតាំងដោយសភា និងទម្រង់នៃការបង្កើតដោយរាជរដ្ឋាភិបាល ដែលមានបែងចែកវិសាលភាពនៃអំណាចច្បាស់លាស់ជាពីរថ្នាក់ គឺភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាទូទៅ (行政全般を管轄) និងភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាពិសេស (特定の行政領域を管轄[៤៥])។[៤៦] ភ្នាក់ងារនេះចែកចេញជាពីរ គឺភ្នាក់ងារដែលបង្កើតដោយរដ្ឋ ហៅថាភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាសាធារណៈ និងភ្នាក់ងារដែលបង្កើតដោយឯកជន (公的オンブズマン) ហៅថាភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាឯកជន (私的オンブズマン)។ គេបែងចែកភ្នាក់ងារដែលបង្កើតដោយរដ្ឋជាពីរថ្នាក់ទៀត គឺភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាថ្នាក់ជាតិ (国政オンブズマン) និងភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាថ្នាក់ក្រោមជាតិ (地方オンブズマン)។[៤៧]

---

[៤៤] សៀវភៅ កាស្សឹយ៉ា អ៊ីឈិហាស៊ី, ទំព័រទី២០៧

[៤៥] ភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាពិសេសនេះមានដូចជា ភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាប៉ូលីស ភ្នាក់ស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាអគ្គីភ័យជាដើម

[៤៦] សៀវភៅ កាស្សឹយ៉ា អ៊ីឈិហាស៊ី, ទំព័រទី២០៨, ២០៩ （市橋克哉、前掲書 208 頁 、209 頁）

[៤៧] សៀវភៅ ប្រព័ន្ធភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេត, ហាយ៉ាស៊ីយ៉ា រេអ៊ីជិ, (ជប៉ុន៖ អ៊ីវ៉ាណាមីស្សូទែន, ឆ្នាំ២០០២), ទំព័រទី៧（林屋礼二『オンブズマン制度』（岩波書店 2002 年）7 頁）, ឯកសារមូលដ្ឋាន គណៈកម្មការការពារសិទ្ធមនុស្សនិងទីស្នាក់ការកណ្តាលស្ថាប័នតុលាការ/ប្រព័ន្ធភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹង, លេខាធិការដ្ឋានគណៈកម្មាធិការស្រាវជ្រាវរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃរដ្ឋសភា, (ជប៉ុន៖ ឯកសារលេខ៤, ឆ្នាំ២០០៤)(［衆議院憲法調査会事務局、「人権擁護委員会その他の準司法機関・ オンブズマン制度」に関する 基礎的資料」、2004 年 3 月、衆憲資第 42 号］)

ភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងនេះជាស្ថាប័នឯករាជ្យ មានតួនាទីក្នុងការខ្លមមើលរាល់អំពើដែលខុសច្បាប់របស់រាជរដ្ឋាភិបាល ឬស្ថាប័នរដ្ឋបាលក្នុងគោលដៅការពារផលប្រយោជន៍ ក៏ដូចជាការពារសិទ្ធិសេរីភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងស្រាវជ្រាវថាតើមានការបំពានពិតប្រាកដដែរឬទេ។ ក្នុងករណីដែលមានការបំពាន ឬប៉ះពាល់ដល់ផលប្រយោជន៍ និងសិទ្ធិសេរីភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋនោះភ្នាក់ងារនេះមានតួនាទីផ្តល់ជាដំណោះស្រាយណាមួយដល់ស្ថាប័នរដ្ឋបាលនោះ និងធ្វើការសម្របសម្រួលអោយបានឆាប់រហ័ស ទាន់ពេលវេលា និងផ្តល់នូវការដោះស្រាយងាយស្រួលដើម្បីការពារប្រជាពលរដ្ឋពីការបំពានទាំងនោះ។[៤៨]

ភ្នាក់ងារនេះគឺមានលក្ខណៈដូចគ្នាទៅនឹង ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ នៅប្រទេសកម្ពុជាយើងដែលមានតួនាទីក្នុងការទទួល និងដោះស្រាយរាល់បណ្តឹងទាក់ទងនឹងវិវាទរដ្ឋបាលដែលរួមមានការមិនពេញចិត្តនូវសេវាសាធារណៈពីអាជ្ញាធររដ្ឋបាលជាដើមនោះជូនប្រជាពលរដ្ឋអោយបានទាន់ពេលវេលាក្នុងគោលដៅការពារសិទ្ធិ និងផលប្រយោជន៍របស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងរក្សានូវតម្លាភាពក៏ដូចជានីតិរដ្ឋនៃប្រទេស។

ម៉្យាងទៀតនៅប្រទេសជប៉ុនក៏មាននូវគណៈកម្មការពិភាក្សាផ្នែករដ្ឋបាល(行政相談委員) នៅទូទាំងប្រទេស យ៉ាងហោចណាស់មានម្នាក់នៅតាមគ្រប់ក្រុង ស្រុក ភូមិ។ គណៈកម្មការនេះមានតួនាទី ផ្តល់យោបល់ពិភាក្សាជាមួយនឹងប្រជាពលរដ្ឋដែលមានការមិនពេញចិត្តទៅលើសកម្មភាព ឬអំពើរដ្ឋរបស់រដ្ឋបាលផ្តល់ជាការលួងលោម លើកទឹកចិត្តដល់អ្នកដែលបានមកដាក់ពាក្យបណ្តឹង ជាដើម។[៤៩]

២.៤. ទម្រង់នៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ

ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការប្រទេសជប៉ុនមាន"ច្បាប់ស្តីពីការជម្រុញការអនុវត្តការប្រើប្រាស់នីតិវិធីដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ (裁判外紛争解決手続きの利用の促進に関する法律) មួយសម្រាប់អនុវត្ត។ ក៏ប៉ុន្តែ ច្បាប់នេះមិនត្រូវយកមកអនុវត្តទេចំពោះការដោះស្រាយតាមបែបរដ្ឋបាលដែលវាមាន

---

[៤៨] ឯកសារមូលដ្ឋាន ស្តីអំពីគណៈកម្មការការពារសិទ្ធមនុស្សចំណុះស្ថាប័នតុលាការ/ភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ា, គេហទំព័រ, https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_kenpou.nsf/html/kenpou/chosa/shukenshi042.pdf/$File/shukenshi042.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃទី២១ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២៤

[៤៩] គេហទំព័រ https://www.gender.go.jp/kaigi/senmon/kujou/siryo/pdf/ku07-1.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃទី២២ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២៤, ឯកសារ ស្តីពីប្រព័ន្ធពិភាក្សាផ្នែករដ្ឋបាល, នាយកដ្ឋានវាយតម្លៃរដ្ឋបាលនៃក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចការផ្ទៃក្នុង (ជប៉ុន៖ ឆ្នាំ២០០១) ទំព័រទី១, （総務省行政評価局「行政相談制度」1 頁（2001 年 10 月））

គេហទំព័រhttps://www.gender.go.jp/kaigi/senmon/kujou/houkoku/pdf/hku01s-8.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃទី២២ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២៤, ឯកសារ ស្តីពីប្រព័ន្ធពិភាក្សារដ្ឋបាលនៃក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចការផ្ទៃក្នុង, ក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចការផ្ទៃក្នុង, ទំព័រទី១ （総務省、「総務省の行政相談制度について」1 頁）

ច្បាប់ដោយឡែកសម្រាប់អនុវត្ត។[៥០]ស្ថាប័នដោះស្រាយតាមបែបរដ្ឋបាលមានដូចជា គណៈកម្មាធិការរៀបចំដោះស្រាយការបំពុលបរិស្ថាន គណៈកម្មាធិការកណ្តាលផ្នែកការងារ និងគណៈកម្មការកណ្តាលផ្នែកការដ្ឋាននិងការសាងសង់ជាដើម។ ឧទាហរណ៍ គណៈកម្មាធិការកណ្តាល មានតួនាទី និងភារកិច្ចដោះស្រាយលើវិវាទទាក់ទងទៅនឹងការបំពុលបរិស្ថានដោយយោងទៅតាម"ច្បាប់ស្តីពីការដោះស្រាយវិវាទស្តីពីការបំពុលបរិស្ថាន (公害紛争処理法)។

ចំពោះបណ្តឹងរដ្ឋបាល (行政不服申立て) មានលក្ខណៈផ្ទុយគ្នាពីបណ្តឹងរឿងក្តីរដ្ឋបាល (行政事件訴訟) ដែលស្ថិតនៅដែនសមត្ថកិច្ចរបស់ស្ថាប័នតុលាការ និងខុសពីយន្តការដោះស្រាយបណ្តឹងរដ្ឋបាល (行政上の苦情処理)ដែលគ្រាន់តែដោះស្រាយត្រួតពិនិត្យ និងខ្លួមមើលរដ្ឋបាលដោយពុំយោងទៅតាមគោលការណ៍ច្បាប់។[៥១]ទាក់ទងទៅនឹងបណ្តឹងរដ្ឋបាលជប៉ុនមាននូវច្បាប់ទូទៅមួយសម្រាប់ដោះស្រាយ គឺ "ច្បាប់ស្តីពីការត្រួតពិនិត្យការមិនពេញចិត្តអំពើរដ្ឋបាល"។[៥២] ច្បាប់នេះ ត្រូវបានគេធ្វើវិសោធនកម្មលើកចុងក្រោយនៅឆ្នាំ២០១៤ ក្នុងគោលបំណងលើកកម្ពស់នីតិវិធីអនុវត្តអោយបានត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ និងសម្រួលអោយប្រជាជនកាន់តែងាយយល់ពីប្រព័ន្ធនេះ។[៥៣]

ការដោះស្រាយតាមយុត្តាធិការរដ្ឋបាលមានអត្ថប្រយោជន៍មួយចំនួនដូចជា៖

- ការសិទ្ធិរបស់ប្រជាជនមានភាពងាយស្រួល និងឆាប់រហ័ស
- រក្សាបាននូវការដោះស្រាយស្ថិតក្រោមដែនសមត្ថកិច្ចរបស់រដ្ឋបាល
- មិនត្រឹមតែត្រួតពិនិត្យលើភាពត្រឹមត្រូវ (ស្របច្បាប់ឬផ្ទុយច្បាប់) នៃការអនុវត្តច្បាប់នោះទេ គឺអាចត្រួតពិនិត្យដល់ភាពត្រឹមត្រូវ (សមស្របឬមិនសមស្រប)នៃគោលបំណងរួមដើម្បីផលប្រយោជន៍សាធារណៈដែលស្ថិតនៅក្នុងវិសាលភាពនៃអំណាចឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់រដ្ឋបាលបានដែរ
- ប្រសិនបើក្នុងករណីវិវាទដែលមានកំណត់ជាក់លាក់ (定型的紛争) នោះអាចដោះស្រាយត្រឹមយុត្តាធិការរដ្ឋបាលបានជួយកាត់បន្ថយបន្ទុកស្ថាប័នតុលាការបានមួយកម្រិតជាដើម។[៥៤]

---

[៥០] សៀវភៅ, កាស៊ីយ៉ា អ៊ីឈិហាស៊ី, ទំព័រទី២០៨（市橋克哉、前掲書 208 頁）

[៥១] សៀវភៅ នីតិរដ្ឋបាល, គេយកុ សាគុរ៉ៃ, ហ៊ីរ៉ូយូគី ហាស៊ីម៉ូតុ (ជប៉ុន៖ កូប៊ុនដូ, បោះពុម្ពលើកទី៦, ២០១៩), ទំព័រទី២២៩（恵子桜井、博之橋本『行政法』(弘文堂、第 6 版、2019 年）229 頁 ）

[៥២] សៀវភៅ, តូស៊ីយូគី, ទំព័រទី១៣៦（石川敏行、前掲書 136 項）

[៥៣] សៀវភៅ, សាគូរ៉ៃ, ទំព័រទី២៣០（恵子桜井、前掲書 230 頁）

[៥៤] សៀវភៅ, សាគូរ៉ៃ, ទំព័រទី២២៩（同上 229 頁）

ចំពោះយន្តការដោះស្រាយបណ្តឹងរដ្ឋបាល (行政上の苦情処理)[៥៥] ការដោះស្រាយគឺស្របទៅតាមស្ថានភាពជាក់ស្តែងនៃបណ្តឹងនោះដោយពុំចាំបាច់ឆ្លងកាត់នីតិវិធីច្បាប់នោះទេ។

អត្ថប្រយោជន៍នៃយន្តការនេះគឺមានលក្ខណៈពិសេសត្រង់៖

- ការអាចដោះស្រាយដោយពុំចាំបាច់យកគោលការណ៍ច្បាប់ដែលមានភាពស្មុគស្មាញ
- ចំណេញពេលវេលា មានភាពត្រឹមត្រូវ និងឆាប់រហ័ស
- មិនតម្រូវអោយចំណាយថវិការនោះឡើយ។ល។[៥៦]

ទោះបីជាយ៉ាងនេះក្តីយើងខ្ញុំសូមចោទជាសំណួរថា ប្រសិនបើអំពើរដ្ឋបាល អនុវត្តដោយរដ្ឋបាល និងដោះស្រាយដោយរដ្ឋបាល តើអាចនឹងមានលក្ខណៈលំអៀងក្នុងការដោះស្រាយដែរឬទេ។ សំណួរនេះចោទសួរឡើងដោយគ្មានបំណងអ្វីក្រៅពីការចង់ដឹងបន្ថែមក្នុងនាមជាអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវនោះឡើយ ដោយហេតុថាយើងខ្ញុំពុំអាចរកចម្លើយណាមួយបានទាក់ទងនឹងសំណួរមួយនេះបាន។ ម៉្យាងទៀត មិនមែនតែក្នុងករណីប្រទេសជប៉ុននោះទេ តែនៅប្រទេសកម្ពុជាក៏ស្រដៀងគ្នាដែរ ហេតុនេះចម្ងល់មួយនេះអាចនឹងក្លាយទៅជាប្រធានបទដែលអាចអោយអ្នកសិក្សាជំនាន់ក្រោយយកមកពិភាក្សា ក៏ដូចជាសិក្សាបន្ថែមទៀត ដើម្បីអាចរក្សានូវភាពជានីតិរដ្ឋនៃប្រទេសមួយបានមួយកម្រិតបន្ថែមទៀតផងដែរ។

ចំណែកឯទម្រង់នៃការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនោះគឺមានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នាទៅនឹងប្រទេសកម្ពុជាដែរគ្រាន់តែមានចំណុចខុសគ្នាមួយចំនួនដែលនឹងមានរៀបរាប់ដូចតទៅ៖

២.៤.១. ការចរចា (和解 Compromise)

ការចរចា គឺជាការដោះស្រាយដោយមានការព្រមព្រៀងរវាងគូភាគីក្នុងគោលដៅស្វែងរកដំណោះស្រាយដែលល្អមួយ។ ការដោះស្រាយនេះគឺត្រូវធ្វើឡើងដោយមានការណែនាំពីចៅក្រម និងធ្វើឡើងនៅតុលាការ។[៥៧] បន្ថែមពីនេះទៅទៀតទោះបីជា ត្រូវធ្វើការដោះស្រាយដោយមានការណែនាំពីតុលាការ និងធ្វើសាលក្រមនៅតុលាការក៏ដោយ ការចរចានេះអាចធ្វើឡើងដោយយោងតាម ឬមិនយោងទៅតាមនីតិវិធីច្បាប់ក៏បាន។ ត្រង់ចំណុចនេះយើងសង្កេតឃើញថាវាមានលក្ខណៈបត់បែនពិសេសខុសប្លែកខ្លាំងពី ការចរចា (ភាសាអង់គ្លេស៖ Negotiation) នៅកម្ពុជាយើង។

---

[៥៥] ពាក្យ 苦情 ជាភាសាអង់គ្លេស Complaint ភាសាខ្មែរមានន័យថា ការត្អូញត្អែរ ដែលយើងខ្ញុំសូមសន្និដ្ឋានថាស្មើរនឹង ការមិនពេញចិត្ត ការដាក់ពាក្យបណ្តឹង

[៥៦] សៀវភៅ, កាស៊ឺយ៉ា អ៊ីឈិហាស៊ី, ទំព័រទី២០៧ （市橋克哉、前掲書 207 頁）

[៥៧] គេហទំព័រ file:///C:/Users/TRC/Downloads/ssrn-458001.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃ២៣ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២៤ (Katja Funken, "Alternative Dispute Resolution in Japan")

២.៤.២. ការផ្សះផ្សា (あっせん Conciliation)

ការផ្សះផ្សា សំដៅដល់ប្រព័ន្ធដោះស្រាយមួយដែលអោយគូភាគីដែលមានជម្លោះអាចមានឱកាសចរចាគ្នាដោយមានភាគីទី៣ចូលរួមធ្វើការសាកសួរ និងស្តាប់នូវការលើកឡើង និងបញ្ជាក់ពីតម្រូវការរបស់ភាគីម្ខាងៗ រួចធ្វើការដោះស្រាយនូវការយល់ច្រឡំនោះ និងធ្វើការណែនាំបញ្ចប់ជម្លោះនោះ។ ការផ្សះផ្សា គឺមានគោលដៅក្នុងការដោះស្រាយដោយវិធីចរចាដូចជាសន្ទានកម្មដែរត្រង់ចំណុចចូលរួមជួយជម្រុញការដោះស្រាយរវាងភាគីទាំងសងខាង។ ក៏ប៉ុន្តែដោយសារតែ ការផ្សះផ្សាពុំតម្រូវអោយមានការធ្វើទៅតាមនីតិវិធីច្បាប់ ឬមួយក៏នីតិវិធីបែបបច្ចេកទេសប៉ុន្មាននោះទេ ហេតុនេះហើយក៏ពុំចាំបាច់តម្រូវអោយដាក់ចេញនូវលិខិតស្តីពីការចរចា (あっせん案) ដល់ភាគីនោះទេ។[៥៤]

២.៤.៣. សន្ទានកម្ម(調停 Mediation)

សន្ទានកម្ម សំដៅដល់ប្រព័ន្ធដោះស្រាយមួយដែលអោយគូភាគីដែលមានជម្លោះអាចមានឱកាសធ្វើការចរចាគ្នា និងមានការចូលរួមសហការដោះស្រាយជម្លោះនោះ។ ក្នុងករណីខ្លះនឹងមានការដាក់ចេញនូវលិខិតស្តីពីសន្ទានកម្ម (調停案) រួចត្រូវធ្វើការដោះស្រាយដោយយោងទៅតាមសេចក្តីណែនាំនៅក្នុងលិខិតនោះ។

សន្ទានកម្ម មានលក្ខណៈពិសេសខុសប្លែកពីការផ្សះផ្សាត្រង់ចំណុចដែលមានត្រឹមតែធ្វើការជួយជម្រុញការដោះស្រាយរវាងគូភាគីប៉ុណ្ណោះទេ តែក៏អាចធ្វើការដាក់ចេញនូវលិខិតស្តីពីសន្ទានកម្មផងដែរ។ បន្ថែមពីនេះ មានលក្ខណៈខុសគ្នាមួយទៀតគឺ ចំនួនគណៈកម្មការចូលរួមដោះស្រាយ (担当委員)។

ចំពោះការផ្សះផ្សា មានគណៈកម្មការផ្នែកច្បាប់ ឬផ្នែកបច្ចេកទេសតែម្នាក់គត់ទទួលខុសត្រូវក្នុងការចូលរួមផ្សះផ្សា។ ផ្ទុយមកវិញ ចំពោះសន្ទានកម្ម មានគណៈកម្មការសរុបចំនួនបីនាក់ រួមមានគណៈកម្មការផ្នែកច្បាប់មួយរូប និងផ្នែកបច្ចេកទេសពីររូប ឬមួយក៏គណៈកម្មការផ្នែកច្បាប់មួយរូប ផ្នែកបច្ចេកទេសមួយរូប និងផ្នែកទូទៅមួយរូប។[៥៥]

២.៤.៤. មជ្ឈត្តកម្ម(仲裁 Arbitration)

មជ្ឈត្តកម្ម មិនត្រឹមតែជាការដោះស្រាយបានដោយការចរចានោះទេ គឺជាប្រព័ន្ធមួយដែលតម្រូវអោយជនទី៣ដែលចូលរួមដោះស្រាយនោះធ្វើការដាក់ចេញនូវសេចក្តីសម្រេចស្តីពីមជ្ឈត្តកម្ម (仲裁判断) ជំនួស

---

[៥៤] ក្រសួងដែនដី និងដឹកជញ្ជូន, ភាពខុសគ្នារវាងការផ្សះផ្សា សន្ទានកម្ម និងមជ្ឈត្តកម្ម(លម្អិត), ទំព័រទី១ (国土交通省、「あっせん、調停及び仲裁の違い（詳細）」, គេហទំព័រ https://www.mlit.go.jp/common/000005438.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃទី២៧ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២៤

[៥៥] គេហទំព័រ https://www.mlit.go.jp/common/000005438.pdf, ទំព័រទី១, ដកស្រង់ថ្ងៃទី៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២៤

អោយសាលដីការបស់តុលាការ។[៦០] សរុបមកវិញគឺ សេចក្តីសម្រេចស្តីពីមជ្ឈត្តកម្មដែលចេញដោយមជ្ឈត្តករ មានអានុភាពដូចគ្នាទៅនឹងសាលដីការរបស់តុលាការ។[៦១]

[៦០] គេហទំព័រ https://www.mlit.go.jp/common/000005438.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃទី៦ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២៤, ទំព័រទី២

[៦១] គេហទំព័រ នាយកដ្ឋានប៉ាតង់(ជប៉ុន) https://www.jpo.go.jp/support/ipr/kyusai/funsokaiketsu.html, ដកស្រង់ថ្ងៃ៦ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២៤

ជំពូកទី៣
ដំណើរការនៃការដោះស្រាយ
វិវាទរដ្ឋបាល

ជំពូកទី៣
ដំណើរការនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាល

៣.១. ករណីប្រទេសកម្ពុជា

៣.១.១. ដំណើរការចរចា

ដំណើរការចរចាមិនមានប្រើវិធានច្បាប់ ឬលក្ខន្តិកៈណាមួយអោយជាក់លាក់ច្បាស់លាស់សម្រាប់ណែនាំអំពីដំណើរការនេះឡើយ។ ប៉ុន្តែ គេអាចស្វែងយល់បានកាន់តែប្រសើរតាមរយៈដំណាក់កាលចំនួនប្រាំដូចជា៖

❖ **ដំណាក់កាលត្រៀម**

ក្នុងដំណាក់កាលនេះភាគី និងមេធាវីត្រូវពិនិត្យរឿងក្តីមួយចំនួន ព្រមទាំងធ្វើការសន្និដ្ឋានមុននឹងចាប់ផ្តើមចរចា។ ដំបូង គឺមេធាវីត្រូវធ្វើការស្រាវជ្រាវ និងពិនិត្យមើលអង្គហេតុទាំងអស់ ឬឯកសារដែលពាក់ព័ន្ធនឹងភស្តុតាង ដូចជាកិច្ចសន្យាការជួបសម្ភាសន៍ជាមួយមនុស្សដែលពាក់ព័ន្ធនឹងរឿងហេតុ ហើយនឹងព្យាយាមយល់ពីអង្គហេតុ។ បន្ទាប់មក ធ្វើការវិភាគច្បាប់ និងព្យាយាមបង្កើតអំណះអំណាងផ្លូវច្បាប់ឱ្យបានច្រើនតាមដែលអាចធ្វើទៅបាន។ បន្ទាប់មកទៀត មេធាវីត្រូវធ្វើការសួរសំណួរជាមូលដ្ឋានបន្ថែមទៀតដូចជា អាជីវកម្ម សម្ព័ន្ធភាព ការភ័យព្រួយ បំណងប្រាថ្នា និងគោលដៅ ដើម្បីស្វែងយល់ពីផលប្រយោជន៍ និងគោលដៅរបស់កូនក្តីដូចជា សុវត្ថិភាពរាងកាយ ការរក្សាកេរ្តិ៍ ការបន្តការងារ ការសង្គ្រោះមុខមាត់ ការសរបញ្ជាក់ឱ្យឃើញថាកូនក្តីរបស់ខ្លួនជាអ្នកត្រូវជាដើម។

❖ **ដំណាក់កាលចាប់ផ្តើម**

ដំណាក់កាលនេះ មេធាវីត្រូវធ្វើការទំនាក់ទំនងគ្នាទៅវិញទៅមក ដើម្បីពិភាក្សាអំពីបែបបទចរចា ដូចជា "គួរឬទេ" ក្នុងន័យនេះគឺ "តើគួរមានការចរចាដែលឬទេ?" និងតើការចរចានេះត្រូវធ្វើឡើងនៅពេលណា គឺជាការកំណត់ពេលវេលាជាក់លាក់មួយ ប្រសិនបើភាគីម្ខាងយល់ថាការចរចាត្រូវធ្វើឡើងជាបន្ទាន់ ដើម្បីឱ្យភាគីម្ខាងត្រូវប្រឈមមុខការបើកចំហរជាសាធារណៈ។ នៅកន្លែងណា ត្រូវកំណត់ទីតាំងចរចាដោយអព្យាក្រឹត្យដូចជាការិយាល័យមេធាវី មជ្ឈមណ្ឌលតុលាការជាដើម ដើម្បីកុំឱ្យភាគីម្ខាងទៀតមានប្រៀបជាងក្នុងការកំណត់ទីតាំងតែម្ខាង និងរក្សាសន្តិសុខរបស់ភាគីទាំងសងខាង។ របៀបដែលអាចធ្វើការចរចាគ្នាមានដូចជា ការចរចាជាលក្ខណៈ តាមអ៊ីមែល តាមទូរស័ព្ទ និងការចរចាមុខគ្នាដោយផ្ទាល់។

❖ **ដំណាក់កាលព័ត៌មាន**

ក្នុងដំណាក់កាលនេះ មេធាវីភាគីទាំងសងខាងត្រូវចាប់ផ្ដើមផ្ដល់ព័ត៌មានគ្នាទៅវិញទៅមក។ ដោយរៀបរាប់ពីអង្គហេតុតាមការយល់ឃើញរបស់កូនក្ដីរៀងៗខ្លួន រួចបន្តពិនិត្យឡើងវិញដោយសង្ខេបលើលក្ខខណ្ឌច្បាប់ និងផ្ដល់សំណើរដោះស្រាយជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ តាមរយៈអ៊ីមែល ឬលិខិត ឬការឆ្លើយឆ្លងគ្នាតាមរយៈទូរស័ព្ទ។ ប៉ុន្តែ ដើម្បីធ្វើឱ្យចំណុចនេះមានលក្ខណៈសាមញ្ញ នោះការចរចានឹងប្រព្រឹត្តទៅដោយការពិភាក្សាផ្ទាល់ទល់មុខគ្នា។ នៅពេលពិភាក្សាអំពីអង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់ ភាគីត្រូវផ្ដល់ហេតុផលដែលមិនលម្អៀងចំពោះដំហរដោះស្រាយរបស់ខ្លួន។ នៅដំណាក់កាលនេះមេធាវីត្រូវដើរតួនាទីឱ្យមានសមភាពរវាងការព្យាយាមដឹងព័ត៌មានឱ្យបានច្រើនបំផុតពាក់ព័ន្ធនឹងផលប្រយោជន៍។ នៅក្នុងដំណើរការចរចាទាំងមូលប្រការដែលសំខាន់ គឺការសួរសំណួរទៅភាគីម្ខាងទៀត ត្រូវជំរុញពួកគេឱ្យពន្យល់អំពីជំហររបស់ពួកគេ ចំពោះអ្វីៗគ្រប់យ៉ាងតាំងពីទំនួលខុសត្រូវរហូតដល់ការខូចខាតនានា។ ជាការសំខាន់ត្រូវព្យាយាមរក្សាភាពវិជ្ជមានជានិច្ចទោះបីជាបញ្ហាហាក់ដូចជាមិនមានភាពអនុគ្រោះចំពោះកូនក្ដីរបស់អ្នកពីដំបូងមក ពោលគឺព្យាយាមប្រើប្រាស់ប្រយោគវិជ្ជមានជំនួសឱ្យការគំរាមកំហែង ឬពាក្យពេចន៍ដែលមានភាពអវិជ្ជមាន។ ការព្យាយាមធ្វើឱ្យភាគីម្ខាងទៀតបន្តការនិយាយនៅក្នុងកំឡុងពេលចរចា គឺជាប្រការដ៏មានសារៈប្រយោជន៍ ប្រសិនបើភាគីម្ខាងនោះនិយាយកាន់តែច្រើនគាត់អាចបញ្ចេញព័ត៌មានកាន់តែបានច្រើន។

❖ **ដំណាក់កាលបែងចែក / ផ្អែកលើផលប្រយោជន៍**

បន្ទាប់ពីភាគីវិវាទមានឱកាសពន្យល់អំពីការយល់ដឹងរបស់ខ្លួនចំពោះអង្គហេតុ ការវិភាគរបស់ខ្លួនលើអង្គច្បាប់ព្រមទាំងជំហរ និងផលប្រយោជន៍របស់ពួកគេរួចមក ដំណាក់កាលបែងចែកផ្អែកលើផលប្រយោជន៍ក៏ចាប់ផ្ដើម។ នេះគឺជាដំណាក់កាលដែលភាគីទាំងពីរស្វែងរកដំណោះស្រាយផ្អែកលើផលប្រយោជន៍ដែលអាចមានជាមុនសិន ហើយបើមិនមានលទ្ធភាពណាមួយនោះទេ ទើបបន្តទៅរកដំណោះស្រាយបែបបែងចែក។

❖ **ដំណាក់កាលបញ្ចប់**

នៅពេលមានការព្រមព្រៀងធ្វើការចរចា គឺត្រូវសរសេរជាលាយលក្ខណ៍អក្សរភ្លាមៗ ដើម្បីបង្ការកុំឱ្យភាគីម្ខាងទៀតធ្វើការពន្យាពេល។ ភាគីត្រូវត្រៀមខ្លួនជានិច្ចក្នុងការសរសេរចូលនូវលក្ខខណ្ឌព្រមព្រៀង ព្រមទាំងចុះហត្ថលេខា។ បន្ទាប់មក ត្រូវសរសេរលក្ខខណ្ឌច្បាស់លាស់ដើម្បីឱ្យរឿងក្ដីមានដំណើរការរលូន និងឆាប់ចប់ជាស្ថាពរ។

៣.១.២. ដំណើរការសន្ទានកម្ម

ជាទូទៅ ទម្រង់មួយនេះកើតឡើងបន្ទាប់ភាគីវិវាទចរចាគ្នានៅមិនទាន់សម្រេច ឬមិនអាចដោះស្រាយបាន។ ដំណើរការដោះស្រាយវិវាទបែបនេះមានលក្ខណៈស្រដៀងទៅនឹងការផ្សះផ្សានៅក្នុងតុលាការ។ ជាទូទៅដំណើរការនៃការអនុវត្តមានចំនួនប្រាំពីរដូចជា៖

❖ **ការផ្តួចផ្តើមសន្ទានកម្ម**

ជាដំណាក់ដំបូងនៅពេល ភាគីមានខស្តីពីដំណោះស្រាយវិវាទ នៅក្នុងកិច្ចសន្យាដែលមានស្រាប់របស់ពួកគេដោយរើសយកមធ្យោបាយសន្ទាកម្ម។ ភាគីសម្រេចចិត្តធ្វើសន្ទានកម្ម បន្ទាប់ពីវិវាទកើតឡើង ឬតុលាការបានបង្គាប់ ឬណែនាំឱ្យធ្វើសន្ទានកម្ម។ ដំណើរការនេះត្រូវមានការព្រមព្រៀងទាំងពីភាគីទាំងសងខាង ហើយសន្ទានកម្មមិនអាចប្រព្រឹត្តទៅបានឡើយប្រសិនបើមិនធ្វើដូច្នេះ។

❖ **ការជ្រើសរើសសន្ទានការី**

ប្រសិនបើ ភាគីមិនបានតាំងមជ្ឈមណ្ឌលសន្ទានកម្មជាក់លាក់ណាមួយនោះទេ ពួកគេអាចជ្រើសរើសសន្ទានការីដែលខ្លួនចូលចិត្ត និងរបៀបដែលខ្លួនចូលចិត្ត។ គេក៏អាចធ្វើសន្ទានកម្មដែលមាន សន្ទានការីពីរនាក់ ឬបីនាក់ផងក៏បាន។ ប៉ុន្តែជាទូទៅ គឺគេគួរធ្វើជាមួយសន្ទានការីតែម្នាក់។ មុននឹងជ្រើសរើសសន្ទានការី ភាគីគួរឈ្វេងយល់ ពិចារណាជាមុនសិនថា តើសន្ទានការីនោះមានអព្យាក្រឹតពេញលេញ និងគ្មានទំនាក់ទំនងជាមួយភាគីណាមួយមែនឬទេ? មានចំណេះដឹងអំពីបញ្ហាដែលជាកម្មវត្ថុនៃវិវាទដែរឬទេ? ធ្លាប់មានបទពិសោធន៍នៅក្នុងសន្ទានកម្មឬទេ? ជាមេធាវី ចៅក្រម ឬជាអ្នកគ្មានចំណេះដឹងខាងច្បាប់ឬទេ? ត្រូវបានណែនាំដោយភាគីដទៃដែរឬទេ? ជាអ្នកពូកែបញ្ចុះបញ្ចូលដែរឬទេ?

❖ **ការផ្តល់ព័ត៌មានដល់សន្ទានការី**

ភារកិច្ចដំបូងគេនោះ គឺត្រូវផ្តល់ព័ត៌មានដល់សន្ទានការីអំពីរឿងរ៉ាវដែលបានកើតឡើងនោះជាមុនសិន។ ហើយសន្ទានការីត្រូវតែរក្សាជាសម្ងាត់ មិនត្រូវប្រាប់ទៅភាគីដទៃឡើយ។ ចំពោះករណីស្មុគស្មាញ សន្ទានការីអាចស្នើឱ្យភាគីផ្តល់ព័ត៌មានជាលាយលក្ខណ៍អក្សរដែលពន្យល់អង្គហេតុ[៦២] ច្បាប់ដែលអនុវត្តបាន និងភស្តុតាងជាឯកសារដទៃទៀត។ សន្ទានការី អាចដឹងពីសាក្សីដែលត្រៀមខ្លួនធ្វើឯកសារដែលពាក់ព័ន្ធនឹងវិវាទឱ្យភាគីនីមួយៗផងដែរ។ ព័ត៌មានមុនសន្ទានកម្មទាំងអស់ នឹងជួយឱ្យសន្ទានការីដឹកនាំកិច្ចប្រជុំសម្រុះសម្រួលកាន់តែមានប្រសិទ្ធភាពថែមទៀត។ ម៉្យាងទៀត សន្ទានការីក៏ត្រូវរើសទីតាំងអព្យាក្រឹតណាមួយសម្រាប់កិច្ចប្រជុំ

[៦២] អង្គហេតុដែលមានការព្រមព្រៀង និងអង្គហេតុដែលមានវិវាទ

សម្រុះសម្រួលផងដែរ។ កន្លែងណាក៏បានឱ្យតែមានផាសុខភាព និងភាពងាយស្រួលសម្រាប់គូភាគី ហើយផ្តល់ដល់អ្នកចូលរួមនូវភាពឯកជន។

❖ **ការបើកកិច្ចប្រជុំ**

នៅពេលបើកប្រជុំភាគីវិវាទត្រូវជួបជាមួយសន្ធានការីដោយផ្ទាល់ មិនចាំបាច់មានមេធាវីមកជាមួយក៏ដំណើរការនោះមានលក្ខណៈក្រៅផ្លូវការ (ក្នុងរឿងក្តីដែលតូចតាច ឬសាមញ្ញ)។ ប៉ុន្តែនៅក្នុងរឿងក្តីដែលស្មុគស្មាញត្រូវតែមានវត្តមានមេធាវីចូលរួម។ ជាទូទៅ សន្ធានការីច្រើនតែជួបជាមួយភាគីទាំងពីរព្រមគ្នា ដើម្បីអាចធ្វើការសន្សំសំចៃពេលវេលា និងកាត់បន្ថយអារម្មណ៍សង្ស័យ ឬភាពលម្អៀងនៅពេលចាប់ផ្តើម។

សន្ធានការីតែងចាប់ផ្តើមណែនាំអ្នកចូលរួមឱ្យស្គាល់គ្នាទៅវិញទៅមក ព្រមទាំងពិនិត្យមើលដំណើរការ និងវិធានសម្រាប់កិច្ចប្រជុំ។ នៅក្នុងអំឡុងពេលប្រជុំ សន្ធានការី ព្យាយាមពន្យល់នូវតួនាទី និងនិយាយអំពីការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយវិវាទ ដល់ភាគីជារឿយៗ និងធានាឱ្យភាគីមានការទុកចិត្តមកលើខ្លួនដែលជាអ្នកសម្របសម្រួលវិវាទ ព្រមទាំងបញ្ជាក់អំពីភស្តុតាង និងវិធានច្បាប់នានាដល់ភាគី។ ក្នុងនោះផងដែល ភាគីទាំងពីរក៏ត្រូវបញ្ចេញមតិយោបល់រៀងៗខ្លួន ដើម្បីធ្វើការឈ្វេងយល់ពីគ្នាទៅវិញទៅមក។ ហើយមេធាវីរបស់ភាគីនីមួយៗគួរឡើងបញ្ចេញមតិ ដើម្បីធានាថាការឆ្លើយឆ្លងមានភាពងាយស្រួល និងព័ត៌មានមានភាពច្បាស់លាស់មានប្រសិទ្ធភាព និងមិនមានការចោទប្រកាន់។

ក្រោយពីភាគីនីមួយបញ្ចប់ការនិយាយបកស្រាយនូវមតិរបស់ខ្លួន សន្ធានការីអាចមានការសួរជាសំណួរខ្លះៗដើម្បីបំភ្លឺបញ្ហា និងធ្វើការកត់ត្រាឱ្យលម្អិតអំពីវិវាទនោះ ដើម្បីធានាថាខ្លួនពិតជាយល់ទាំងស្រុងនូវវិវាទនោះផងដែរ។ បន្ទាប់មក សន្ធានាការីនឹងផ្តល់ពេលវេលាសម្រាកដល់ភាគី។

❖ **កិច្ចប្រជុំដោះស្រាយកិច្ចទូទៅ**

នៅពេលភាគីត្រឡប់ចូលបន្ទប់ប្រជុំវិញ សន្ធានការីនឹងចាប់ផ្តើមកិច្ចប្រជុំដោះស្រាយបញ្ហាទូទៅ។ នេះជាពេលដែលសន្ធានការី ត្រូវព្យាយាមស្វែងរកឱកាសដោះស្រាយ ព្យាមយាមបំភ្លឺផ្នែកដែលមានការព្រមព្រៀងគ្នា និងមិនមានការព្រមព្រៀងគ្នា។ ជាទូទៅ ត្រូវព្យាយាមស្វែងយល់នូវចំណុចដំណោះស្រាយដ៏ល្អសម្រាប់ព្រមព្រៀងគ្នា និងមានអទិភាពផ្តល់នូវប្រយោជន៍រួមរបស់ភាគីវិវាទ។ សន្ធានការីត្រូវស្តាប់ដោយយកចិត្តទុកដាក់ចំពោះអ្វីដែលភាគីបាននិយាយ និងស្វែងរកចំណុចប្រសព្វគ្នាដើម្បីប្រយោជន៍សំខាន់ ដែលអាចតម្រូវបាននូវក្នុងការព្រមព្រៀងដោះស្រាយ។

បន្ទាប់មក សន្ធានការី ត្រូវបកស្រាយឡើងវិញនូវអ្វីដែលភាគីនីមួយបាននិយាយដោយមិនបំភ្លើស ឬកាត់ពាក្យចោល និយាយឡើងវិញនូវពាក្យសម្តីដែលមិនអំណោយផលរបស់ភាគី ដើម្បីជំរុញការពិភាក្សាឱ្យមាន

ទិសដៅកាន់តែអព្យាក្រឹត និងវិជ្ជមាន។ ការបកស្រាយឡើងវិញ អាចជាចំណុចលើកទឹកចិត្តឱ្យភាគីពិចារណា នូវស្ថានភាពរបស់ពួកគេ និងឈានទៅដល់ដំណោះស្រាយ។ ការបកស្រាយនេះមិនមែនជាការដោះស្រាយវិវាទទេ ប៉ុន្តែផ្តល់ជាឱកាសឱ្យឈានចេញពីទស្សនៈ និងពាក្យសម្តីអវិជ្ជមាន ឬមិនអំណោយផលចូលជាជម្រើសក្នុងការរកដំណោះស្រាយជំនួសវិញ។ បើសិនជាអាច សន្ធានការីទុកឱ្យភាគីនីមួយៗជាអ្នកបង្កើត និងស្នើនូវដំណោះស្រាយដោយខ្លួនឯង។ ប៉ុន្តែប្រសិនបើភាគីមិនមានលទ្ធភាព ឬមិនមានឆន្ទៈរកដំណោះស្រាយទេ សន្ធានការីអាចដើរតួសកម្មជាងមុន ហើយអាចស្នើដំណោះស្រាយដោយខ្លួនផ្ទាល់។

❖ **ជំនួបឯកជន**

ប្រសិនបើការសម្រុះសម្រួលនេះជួបនូវការលំបាក អ្នកសម្រុះសម្រួលអាចអញ្ជើញភាគីម្ខាងឱ្យចេញ ទៅក្រៅបន្ទប់ដើម្បីអាចឱ្យអ្នកសម្រុះសម្រួលនិយាយទៅកាន់ភាគីម្ខាងទៀតដោយផ្ទាល់។ បន្ទាប់ពីនិយាយផ្ទាល់ជាមួយភាគីម្ខាងរួចហើយ គេធ្វើការអញ្ជើញគាត់ចេញទៅក្រៅបន្ទប់ម្តងហើយនាំភាគីម្ខាងទៀតចូលមកក្នុងបន្ទប់វិញ។ ការប្រជុំលក្ខណៈឯកជនបែបនេះ អាចជួយអ្នកសម្រុះសម្រួលបាន ដូចជា ធ្វើឱ្យភាគីស្ងប់អារម្មណ៍ចំពោះភាគីដែលមានចរិតខឹងរឹងរូស ពុំអាចគ្រប់គ្រងបានដោយខ្វះការគោរព ឬមិនចេះអត់អោន។ អាចទទួលបានព័ត៌មានថា ភាគីម្ខាងមិនសូវចង់និយាយ ឬមានការខ្មាស់អៀន មិនចង់ពិភាក្សា នៅចំពោះមុខគ្នា។ ព្រមទាំងជួយឱ្យភាគីមួយពិចារណាមើលថា តើការទាមទាររបស់គេមានភាពប្រាកដនិយមឬអត់ ហើយថាតើពួកគេពិតជាចង់ដោះស្រាយបញ្ហាឬអត់ដោយមិនធ្វើឱ្យគេខ្មាស់អៀន ឬប៉ះពាល់ដល់អព្យាក្រឹតភាព។

❖ **ការបិទកិច្ចប្រជុំ**

ក្នុងការបិទកិច្ចប្រជុំ អាចមានលទ្ធផលដូចជា ភាគីទាំងពីរបានឈានការព្រមព្រៀងគ្នាទាំងស្រុង ភាគីមិនបានឈានដល់ការព្រមព្រៀងគ្នាទាំងស្រុង ប៉ុន្តែនឹងបន្តសន្ធានកម្មនៅពេលក្រោយ ឬភាគីបានឈានដល់ស្ថានភាពជាប់គាំង(ជួលកាលត្រូវបានគេហៅថា ភាពទ័លច្រក)ហើយសន្ធានកម្មត្រូវបានបញ្ចប់។

សម្រាប់បន្តសន្ធានកម្មនៅពេលក្រោយសន្ធាការីត្រូវសង្កត់ធ្ងន់លើការរីកចម្រើនដែលបានបង្កើតឡើង និងផ្តល់សំណើរមួយចំនួនសម្រាប់ការពិចារណា នៅកិច្ចប្រជុំលើកក្រោយ។ កិច្ចប្រជុំលើកក្រោយត្រូវកំណត់បរិច្ឆេទឱ្យបានឆាប់រហ័ស។ ប្រសិនបើសន្ធានកម្មត្រូវបានបញ្ចប់ដោយការជាប់គាំង នោះអាចមកពីភាគីបដិសេធយ៉ាងដាច់អហង្ការក្នុងការពិភាក្សាដោះស្រាយ។ ហើយវិវាទអាចបន្តបានក្នុងដំណើរការ មជ្ឈត្តការ ការចរចាជាឯកជន ព្រមទាំងបណ្តឹងទៅតុលាការ។

៣.១.៣. ដំណើរការមជ្ឈត្តកម្ម

ដំណើរការមជ្ឈត្តការមានដូចជា៖

❖ ការផ្តួចផ្តើមមជ្ឈត្តការ

មជ្ឈត្តការអាចផ្តួចផ្តើមឡើងដោយការស្នើឱ្យធ្វើមជ្ឈត្តការស្របតាមកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីមជ្ឈត្តកម្មដែលមានស្រាប់ ការព្រមព្រៀងឱ្យធ្វើមជ្ឈត្តការនៅពេលវិវាទកើតឡើង និងមជ្ឈត្តការដែលត្រូវបានអនុវត្តតាមបង្គាប់របស់តុលាការ។ ភាគីផ្តួចផ្តើមមជ្ឈត្តការហៅថា "ភាគីប្តឹង" ឯភាគីដែលទទួលសំណើរហៅថា "ភាគីឆ្លើយតប"។

ការដាក់ពាក្យរបស់ភាគី ប្រសិនបើមានកិច្ចព្រមព្រៀងមុនជាស្រាប់ ជាទូទៅគឺផ្អែកនៃកិច្ចសន្យាដើមមានដែលលក្ខណៈជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ។ ក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងមជ្ឈត្តការរបស់ខ្លួន សំណើរ ឬលិខិតជូនដំណឹងត្រូវបែងចែកចំណុចដូចជា ឈ្មោះ និងព័ត៌មានលម្អិតរបស់គូភាគី សេចក្តីបរិយាយអំពីវិវាទ សេចក្តីបញ្ជាក់អំពីការស្វែងរកជំនួយ និងកិច្ចព្រមព្រៀងពាក់ព័ន្ធទាំងអស់ រួមទាំងកិច្ចព្រមព្រៀងមជ្ឈត្តការ។[៦៣] ក្នុងលិខិតបញ្ជាក់អំពីទាមទារការប្តឹងត្រូវមានអង្គហេតុ បញ្ហា និងដំណោះស្រាយដែលខ្លួនចង់បាន។

នៅពេលភាគីប្តឹងដាក់ពាក្យរួចហើយ ភាគីឆ្លើយតបក៏ត្រូវដាក់ពាក្យរបស់ខ្លួនដែរ។ ភាគីឆ្លើយតបត្រូវធ្វើពាក្យដោះសាររបស់ខ្លួនដែលឆ្លើយតបទៅនឹងចំណុចដែលបានលើកឡើងនៅក្នុងបណ្តឹងទាមទារ ព្រមទាំងភ្ជាប់ឯកសារពាក់ព័ន្ធនឹងបណ្តឹងដែលខ្លួនមានផងដែរ។[៦៤] ភាគីឆ្លើយតបមានពេល ៣០ថ្ងៃចាប់ពីពេលទទួលលិខិតជូនដំណឹងជាលើកដំបូងឱ្យធ្វើការដោះសារ និងដាក់បណ្តឹងតប។[៦៥]

❖ ការជ្រើសរើសវេទិកាមជ្ឈត្តកម្ម

វេទិកានេះ គឺសំដៅទៅលើវេទិកាមជ្ឈត្តកម្មដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងក្រោមវិធានស្តីពីមជ្ឈត្តការរបស់មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ដោយក្នុងវេទិកានេះត្រូវមានមជ្ឈត្តករបីរូប ឬច្រើនរូបដែលត្រូវបានជ្រើសតាំងដោយភាគីវិវាទ ឬដោយគណៈកម្មាធិការតែងតាំងរបស់មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម។[៦៦] នៅក្នុងវេទិកាមជ្ឈត្តកម្ម ភាគីវិវាទវិវាទមានសិទ្ធិសេរីភាពពេញលេញក្នុងការជ្រើសរើសនូវចំនួនមជ្ឈត្តការក៏ដូចជា ការកំណត់នូវលក្ខណៈសម្បត្តិរបស់មជ្ឈត្តករដែលនឹងត្រូវចូលខ្លួនមក

---

[៦៣] វិធានទាំងបីនេះ ក៏រួមបញ្ចូលនូវចំនួន និងជម្រើសមជ្ឈត្តករក្នុងពាក្យរបស់ភាគីប្តឹង។ សមាគមមជ្ឈត្តការអាមេរិក (AAA) មាត្រា២ មជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម និងវិធាន (UNCITRAL) មាត្រា៤ និងសភាពាណិជ្ជកម្មអន្តជាតិទីក្រុងប៉ារីស (ICC) មាត្រា៣-៤

[៦៤] យោងតាមច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម និងវិធាន UNCITRAL, មាត្រា១៩

[៦៥] វិធាន AAA, មាត្រា៣, វិធាន ICC, មាត្រា៥

[៦៦] មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម, ប្រការ២៥.២

ធ្វើការដោះស្រាយវិវាទ ទោះបីជាច្បាប់បានផ្តល់សិទ្ធិសេរីភាពទាំងនេះជូនភាគីវិវាទមែនតែច្បាប់នៅតែបានបញ្ញត្តិលម្អិតលើសិទ្ធិសេរីភាពទាំងអស់នោះផងដែរ។[៦៧]

❖ នីតិវិធីមុនសវនការ (វិធាន ទីកន្លែង ភាសា)

គូភាគីវិវាទមានសេរីភាពក្នុងការព្រមព្រៀងយកច្បាប់ណាមួយដែលវេទិកាមជ្ឈត្តកម្មត្រូវយកមកអនុវត្ត ហើយវេទិកាមជ្ឈត្តកម្មត្រូវអនុវត្តច្បាប់នោះចំពោះខ្លឹមសារនៃវិវាទ។ ក្នុងករណីដែលមិនមានការព្រមព្រៀងគ្នា វេទិកាមជ្ឈត្តកម្មត្រូវកំណត់យកច្បាប់ណាមួយ ដែលវេទិកាមជ្ឈត្តកម្មយល់ថាសមស្របមកអនុវត្ត។ បញ្ញត្តិក្នុងកិច្ចសន្យា និងទម្លាប់ពាណិជ្ជកម្ម នៅគ្រប់ករណីទាំងអស់ វេទិកាមជ្ឈត្តកម្មត្រូវយកមកពិចារណានូវបញ្ញត្តិនានាដែលមានចែងក្នុងកិច្ចសន្យា ប្រសិនបើមាន រួមទាំងទម្លាប់ពាណិជ្ជកម្មនានាដែលពាក់ព័ន្ធ។[៦៨]

សម្រាប់ទីកន្លែង លើកលែងតែគូភាគីវិវាទបានព្រមព្រៀងផ្សេងពីនេះ ឬដោយសារកាលៈទេសៈនានានៃសំណុំរឿង។ វេទិកាមជ្ឈត្តកម្មសម្រេចថាទីកន្លែងធ្វើមជ្ឈត្តការផ្សេងទៀតដែលមានលក្ខណៈសមស្របជាទីកន្លែងធ្វើមជ្ឈត្តកម្មទាំងអស់ដែលធ្វើឡើងក្រោមវិធាននេះគឺរាជធានីភ្នំពេញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។[៦៩] ទីកន្លែងធ្វើមជ្ឈត្តការ មិនកំណត់អំពីទីកន្លែង ដែល វេទិកាមជ្ឈត្តកម្មអាចជួបប្រជុំ និងធ្វើសវនាការនោះទេ។[៧០]

គូភាគីមានសេរីភាពក្នុងការយល់ព្រមលើភាសានៃដំណើរការមជ្ឈត្តការ។ប្រសិនបើពួកគេមិនយល់ព្រមទេនោះ វេទិកាមជ្ឈត្តកម្មនឹងធ្វើការកំណត់អំពីភាសានោះ។[៧១]

❖ ការធ្វើសេចក្តីសម្រេច

ក្នុងករណីវេទិកានៃមជ្ឈត្តកម្មនៃមជ្ឈត្តករច្រើនរូប មជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យ ឬសេចក្តីសម្រេចផ្សេងៗត្រូវធ្វើឡើងដោយមតិភាគច្រើនដោយប្រៀបនៃមជ្ឈត្តករជាសមាជិកនៃវេទិកាមជ្ឈត្តកម្មទាំងអស់។ ដោយមានការយល់ព្រមជាមុន ពីវេទិកាមជ្ឈត្តកម្ម ប្រធាននៃមជ្ឈត្តកម្មអាចសម្រេចនូវនីតិវិធីតែម្នាក់ឯងបាន។[៧២]

សម្រាប់មជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យ ត្រូវធ្វើឡើងដោយមានការចូលរួមសហការពីមជ្ឈត្តករទាំងអស់ នឹងតម្រូវអោយធ្វើជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ ព្រមទាំងសំអាងហេតុផលក្នុងការសម្រេចរួចចុះហត្ថលេខាដោយមជ្ឈត្តករទាំងអស់។

[៦៧] មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម, ប្រការ២៧.១

[៦៨] វិធាន ស្តីពីមជ្ឈត្តការរបស់មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, វិធាន១៧

[៦៩] វិធាន ស្តីពីមជ្ឈត្តការរបស់មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, វិធាន១៦

[៧០] វិធាន ស្តីពីមជ្ឈត្តការរបស់មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, វិធាន២៤.៣

[៧១] វិធាន ស្តីពីមជ្ឈត្តការរបស់មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, វិធាន១៨.១

[៧២] វិធាន ស្តីពីមជ្ឈត្តការរបស់មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, វិធាន៣២

វេទិកាមជ្ឈត្តកម្ម មិនត្រូវចេញមជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យណាមួយឡើយ ប្រសិនបើទម្រង់របស់មជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យនោះមិនទាន់ត្រូវបានពិនិត្យ និងឯកភាពដោយអគ្គលេខាធិការដ្ឋាន។[៧៣]

៣.១.៤. ដំណើរការដោះស្រាយដោយការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ

នៅប្រទេសកម្ពុជាស្ថាប័នដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការដែលនៅកៀកនឹងប្រជាជនជាងគេនោះគឺការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋដែលមាននៅគ្រប់អង្គភាពច្រកចេញចូលតែមួយទាំងនៅថ្នាក់រាជធានី ខេត្ត និងថ្នាក់ក្រុងស្រុកខណ្ឌ និងជាយន្តការដោះស្រាយមួយដែលមានប្រសិទ្ធភាព មានការគាំទ្រនិងពេញចិត្តពីសំណាក់ប្រជាពលរដ្ឋផងនោះ។ ហេតុនេះហើយយើងខ្ញុំនឹងធ្វើការលើកឡើងអំពីដំណើរការនៃការដោះស្រាយដោយការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋជាបន្តទៅនេះ។

៣.១.៤.១. ការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយ

ការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយសំដៅលើការស្វែងរកដំណោះស្រាយណាមួយ ដោយសមស្របតាមអនុលោមច្បាប់ និងវិធានបទដ្ឋានគតិយុត្តិ។

ដំណើរការសម្រុះសម្រួលបណ្ដឹងមាន បីដំណាក់កាលដូចជាៈ

ក. ដំណាក់កាលមុនសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយ

ជាដំណាក់កាលដែល អ្នកសម្រុះសម្រួល សិក្សាសំណុំរឿង និងលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តិនានា ដើម្បីរៀបចំរបៀបវារៈ ទីកន្លែង និងកាលបរិច្ឆេទសម្រុះសម្រួល។ រៀបចំឯកសារ និងកំណត់ហេតុសម្រាប់បម្រើការក្នុងកិច្ចប្រជុំសម្រុះសម្រួល។[៧៤]

ខ. ដំណាក់កាលសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយ

ដំណាក់កាលនេះ គឺគេចាប់ផ្ដើមកិច្ចប្រជុំដោយអ្នកសម្រុះសម្រួលណែនាំភាគីពាក់ព័ន្ធបានស្គាល់គ្នារួចនិយាយពីគោលបំណង និងបទញ្ញាវផ្ទៃក្នុង និងគោលការណ៍សំខាន់ៗក្នុងកិច្ចប្រជុំនេះ។ បន្ទាប់មកធ្វើការស្នើឱ្យភាគីអ្នកប្ដឹងនិយាយរៀបរាប់ដំណើររឿងនៃវិវាទ និងភាគីត្រូវប្ដឹងផ្ដល់ចម្លើយរបស់ខ្លួន។ បន្ទាប់ពីស្ដាប់ភាគីទាំងពីររួចមក អាជ្ញាធរដោះស្រាយវិវាទនឹងធ្វើការពិភាក្សាស្វែងរកដំណោះស្រាយ។ នៅពេលមានការព្រមព្រៀងគ្នាហើយអ្នកសម្រុះសម្រួលត្រូវរៀបចំកំណត់ហេតុសម្រុះសម្រួល និងអានកំណត់ហេតុនោះ រួចស្នើឱ្យភាគីវិវាទចុះ

[៧៣] វិធាន ស្ដីពីមជ្ឈត្តការរបស់មជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, វិធាន៣៤

[៧៤] សៀវភៅណែនាំ ស្ដីពីបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទទួល និងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្ដឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋរាជធានី ខេត្ត, គេហទំព័រ https://www.owso.gov.kh/wp-content/uploads/2019/07/CP_Ombudsman_Complaint-Manual_Final-2.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃទី២៤ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២៤

ហត្ថលេខា និងផ្តិតមេដៃយល់ព្រម។ កំណត់ហេតុនោះត្រូវប្រគល់ជូនភាគីវិវាទម្នាក់មួយច្បាប់និងតម្កល់ទុកនៅការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋមួយច្បាប់។[៧៥]

គ. ដំណាក់កាលក្រោយសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយ

ក្នុងដំណាក់កាលនេះ អ្នកសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្តឹងត្រូវផ្ញើរកំណត់ហេតុសម្រុះសម្រួលទៅប្រធានអង្គភាពនៃអ្នកត្រូវគេប្តឹង ដោយមានភ្ជាប់ដីកាអម។ រាយការណ៍អំពីការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្តឹងទៅប្រធានប្រឹក្សា និងរៀបចំតារាងលទ្ធផលនៃការសម្រុះសម្រួល និងស៊ើបអង្កេតបណ្តឹង ហើយបិទផ្សាយជាសាធារណៈនៅក្តារព័ត៌មានរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ។[៧៦]

៣.១.៤.២. ការស៊ើបអង្កេតបណ្តឹង

សំដៅដល់ដំណើរការស្រាវជ្រាវ ព័ត៌មានដែលទាក់ទងនឹងភស្តុតាងដើម្បីបញ្ជាក់ការពិត ឬមិនពិតនៅក្នុងអង្គហេតុដូចដែលមានក្នុងបណ្តឹង។ ភស្តុតាងទាំងនោះអាចមានជា កិច្ចសន្យាលាយលក្ខណ៍អក្សរ វីដេអូសារសំឡេង រូបថត ឬឯកសារផ្សេងៗទៀតដែលទទួលបានពីសាក្សីជាដើម។[៧៧]

ដំណើរការស៊ើបអង្កេតមានបីដំណាក់កាល ដូចជា ៖

ក. ដំណាក់កាលមុនស៊ើបអង្កេត

ក្នុងដំណាក់កាលនេះ ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋត្រូវសិក្សាសំណុំរឿង និងលិខិតបទដ្ឋាននានាឱ្យច្បាស់លាស់ ដើម្បីកំណត់សមាភាព និងបែងចែកភារកិច្ចដល់អ្នកស៊ើបអង្កេត ព្រមទាំងរៀបចំផែនការ ឯកសារបណ្តឹង បញ្ជីសំណួរ និង កំណត់អ្នកសម្ភាសន៍ និងទីតាំងសម្ភាសន៍។[៧៨]

ខ. ដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត

ជាដំណាក់កាល ដែលអ្នកស៊ើបអង្កេតត្រូវអនុវត្តនូវភារកិច្ចរបស់ខ្លួន ក្នុងការប្រមូលភស្តុតាងណាដែលពាក់ព័ន្ធនឹងអង្គហេតុដោយធ្វើការសម្ភាសន៍ អ្នកប្តឹង អ្នកត្រូវគេប្តឹង សាក្សី អ្នកដឹងឮ អ្នកពាក់ព័ន្ធផ្សេងទៀត

[៧៥] សៀវភៅណែនាំ ស្តីពីបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទទួល និងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្តឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋរាជធានី ខេត្ត, ទំព័រទី២៧

[៧៦] សៀវភៅណែនាំ ស្តីពីបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទទួល និងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្តឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋរាជធានី ខេត្ត, ទំព័រទី២៧

[៧៧] សៀវភៅណែនាំ ស្តីពីបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទទួល និងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្តឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋរាជធានី ខេត្ត, ទំព័រទី២៧

[៧៨] សៀវភៅណែនាំ ស្តីពីបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទទួល និងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្តឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋរាជធានី ខេត្ត, ទំព័រទី២៩

ដែលគិតថាសំខាន់ក្នុងរឿងក្តី។ បន្ទាប់មកអាចចុះត្រួតពិនិត្យមើលកន្លែងកើតហេតុដើម្បីស្វែងរកភស្តុតាង និងសាកសួរព័ត៌មានបន្ថែមពីប្រជាជននៅទីនោះ។ បន្ទាប់ពីប្រមូលភស្តុតាងបានហើយអ្នកស៊ើបអង្កេតអាចទៅពិភាក្សាជាមួយអ្នកជំនាញសម្រាប់ផ្តល់យោបល់ប្រសិនបើគិតថាចាំបាច់។

ការវិភាគភស្តុតាង គឺតម្រូវអោយមានការពិនិត្យថ្លឹងថ្លែងមើលថាភស្តុតាងដែលបានប្រមូលមកអាចមានភាពច្បាស់លាស់អាចជឿទុកចិត្តបាន ហើយនឹងពាក់ព័ន្ធនឹងអង្គហេតុពិតៗដើម្បីបញ្ជាក់ថាពិតជាមាននៅក្នុងហេតុការណ៍ប្រាកដមែន។[៧៩]

គ. ដំណាក់កាលក្រោយស៊ើបអង្កេត

ក្នុងដំណាក់កាលនេះ អ្នកស៊ើបអង្កេតត្រូវផ្ញើរបាយការណ៍ ទៅប្រធានអង្គភាពនៃអ្នកត្រូវគេប្តឹងដោយមានភ្ជាប់ដីកាអម។ រាយការណ៍ទៅក្រុមប្រឹក្សា អំពីលទ្ធផលនៃអនុសាសន៍ អំពីវិធានការដោះស្រាយបណ្តឹងដែលបានកំណត់ក្នុងរបាយការណ៍។ រៀបចំតារាងសម្រុះសម្រួល និងការស៊ើបអង្កេតបណ្តឹង បន្ទាប់មកធ្វើការបិទផ្សាយជាសាធារណៈនៅក្តារព័ត៌មានការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ។ ព្រមទាំងផ្តល់ព័ត៌មានទៅដល់អ្នកប្តឹងតាមរយៈការបិទផ្សាយនោះ ឬតាមអ៊ីមែល ឬទូរស័ព្ទទៅសាមីខ្លួន។[៨០]

៣.២. ករណីប្រទេសជប៉ុន

នៅប្រទេសជប៉ុនក៏មានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នាទៅនឹងប្រទេសកម្ពុជាដែរ។ ការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការដែលស្ថិតនៅជិតប្រជាពលរដ្ឋជាងគេនោះគឺ ភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ា (នៅកម្ពុជា គឺការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ)។ ចំណែកឯការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការដោយ ការចរចា សន្ទានកម្ម និងមជ្ឈត្តកម្មមានដំណើរការដូចតទៅ។

៣.២.១. ដំណើរការការចរចា

ដំណាក់កាលមុនចាប់ផ្តើមការចរចា៖ ដោយសារតែការចរចាអាចធ្វើទៅបានដោយមានការណែនាំពីចៅក្រមនោះដំណើរការនៃការចរចាអាចធ្វើទៅបានក្នុងករណីដែលមានចៅក្រមមួយរូបជួយណែនាំ។ ក្នុងករណីដែលមានចៅក្រមបីរូប មានចៅក្រមម្នាក់ជាប្រធាន និងចៅក្រមជាដៃស្តាំមានតួនាទីចូលរួមពិភាក្សាជាមួយប្រធានហើយចៅក្រមជាដៃឆ្វេងពុំសូវមានភារកិច្ចអ្វីប៉ុន្មាននោះទេ។ ប៉ុន្តែគាត់អាចចូលរួមធ្វើការស្តាប់ការពិភាក្សា

[៧៩] សៀវភៅណែនាំ ស្តីពីបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទទួល និងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្តឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ រាជធានី ខេត្ត, ទំព័រទី៣២

[៨០] សៀវភៅណែនាំ ស្តីពីបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទទួល និងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្តឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ រាជធានី ខេត្ត, ទំព័រទី៣៥

នោះ និងសិក្សាបន្ថែមដើម្បីជួយស្វែងរកដំណោះស្រាយបានដែរ។ ជាទូទៅនៅពេលជួបជាមួយនឹងភាគីចៅក្រម ដៃស្តាំ និងចៅក្រមដៃឆ្វេងមិនចូលរួមនោះឡើយ គឺគ្រាន់តែតាមដានដំណើរការតាមការរាយការណ៍ពីចៅក្រមជាប្រធានតែប៉ុណ្ណោះ។

ដំណាក់កាលចាប់ផ្តើមការចរចា៖ ជាដំបូងមុននឹងចាប់ផ្តើមដំណើរការចរចាចៅក្រមធ្វើការណែនាំពន្យល់អំពីដំណើរការនៃការចរចា និងអត្ថប្រយោជន៍របស់វាជាមុនសិន។ ចៅក្រមធ្វើតួនាទីជាអ្នកជួយសម្របសម្រួលដោះស្រាយតាមវិធីសាស្ត្រ "Anglo Saxon" ឬហៅម្យ៉ាងទៀតហៅថា វិធីសាស្ត្រគ្រប់គ្រងជម្លោះ (Controlled burn)។ ការចរចានេះធ្វើឡើងដោយចៅក្រមជួបជាមួយនឹងគូភាគីម្តងម្នាក់ៗជាលក្ខណៈឯកជន។ គេធ្វើរបៀបនេះក្នុងគោលបំណងចង់អោយភាគីទាំងសងខាងអាចនិយាយពីរឿងរ៉ាវដែលនាំអោយមានវិវាទអោយបានលម្អិតដោយពុំចាំបាច់លាក់បាំង ឬខ្លាចភាគីម្ខាងទៀតមិនពេញចិត្តនឹងការលើកឡើងណាមួយរបស់ខ្លួននោះទេ។

ដំណាក់កាលដំណើរការការចរចា៖ បន្ទាប់ពីការចរចាលក្ខណៈឯកជនបានបញ្ចប់ចៅក្រមនឹងធ្វើការកោះហៅភាគីទាំងសងខាងមកជួបគ្នាដើម្បីធ្វើការចរចា។ នៅក្នុងជំហាននេះ គូភាគីទទួលបានឱកាសក្នុងការចរចាពីដំណើរដើមហេតុនៃជម្លោះ និងស្ថានភាពនៃជម្លោះជាដើម។ ចៅក្រមធ្វើការស្តាប់នៃការចរចាគ្នារបស់ភាគីដោយយកចិត្តទុកដាក់ និងមិនជ្រៀតជ្រែកចូលរំខានដល់គូភាគីឡើយ។ នៅចំណុចនេះ គូភាគីអាចនឹងឈានទៅដល់ការដោះស្រាយជម្លោះបាន និងអាចឆ្លុះបញ្ចាំងពីកំហុសរៀងៗខ្លួនផងដែរ។

នៅដំណាក់កាលនេះដោយចៅក្រមធ្វើការស្តាប់ដោយយកចិត្តទុកដាក់ និងគ្មានការវាយតម្លៃអវិជ្ជមានណាមួយដល់គូភាគី នោះវាអាចធ្វើអោយគូភាគីមានទំនុកចិត្តលើចៅក្រមក្នុងការធ្វើជាអ្នកជួយសម្រុះសម្រួលវិវាទ។ ចៅក្រមអាចធ្វើការដោះស្រាយដោយពុំចាំបាច់ស្របទៅតាមនីតិវិធីច្បាប់នោះទេ ប៉ុន្តែក្នុងករណីដែលវិវាទរបស់គូភាគីមានទំនាក់ទំនងផ្លូវច្បាប់នោះនីតិវិធីច្បាប់នឹងត្រូវបានយកមកអនុវត្ត។

ដំណាក់កាលបញ្ចប់ការចរចា៖ បន្ទាប់ពីបញ្ចប់ការចរចារួចរាល់ហើយ ចៅក្រមនឹងធ្វើការផ្តល់ជា មតិយោបល់ប្រឹក្សា ក៏ដូចជាដំណោះស្រាយដែលសមរម្យមួយដល់គូភាគីដើម្បីបញ្ចប់វិវាទនោះដោយសន្តិវិធី និងផ្តល់នូវអត្ថប្រយោជន៍ដល់ភាគីទាំងសងខាង។ ប្រសិនបើគូភាគីព្រមទទួលធ្វើការចរចានោះអ្នកតំណាងនឹងធ្វើការកំណត់កាលបរិច្ឆេទជួបជាមួយនឹងចៅក្រមជាលើដំបូង (ការចរចានេះមានវត្តមានរបស់ចៅក្រមផ្ទាល់ដែលខុសពីការផ្សះផ្សា ដោយចៅក្រមគ្រាន់តែពិភាក្សាជាមួយនឹងគណៈកម្មាធិការ តែមិនជួបជាមួយនឹងគូភាគី)។

ការចរចានេះ នឹងធ្វើឡើងជាច្រើនដងរហូតដល់អាចធ្វើការចរចាបានដោយជោគជ័យ។ ប្រសិនបើគូភាគីមិនព្រម ទទួលយកនូវការផ្សះផ្សានោះទេ គូភាគីនឹងត្រូវបន្តទៅធ្វើការដោះស្រាយនៅតុលាការជាបន្តទៀត។[៨១]

៣.២.២. ដំណើរការសន្ទានកម្ម

ការធ្វើសន្ទានកម្ម មានលក្ខណៈពិសេសត្រង់ការតម្រូវអោយប្រព្រឹត្តទៅដោយអនុវត្តតាមនីតិវិធីច្បាប់ត្រឹមត្រូវ។ ដំណើរការសន្ទានកម្មធ្វើឡើងដោយមានគណៈកម្មាធិការសន្ទានកម្មចូលរួមជាមួយចៅក្រមផងដែរ។ គណៈកម្មាធិការសន្ទានកម្មនេះសំដៅដល់ ចៅក្រមតែម្នាក់ ឬក្រុមសន្ទានការី។

ដំណាក់កាលមុនចាប់ផ្តើមសន្ទានកម្ម៖ គណៈកម្មាធិការនេះ អាចធ្វើការពិភាក្សាជាមួយនឹងគូភាគី ហើយដំណើរការនេះប្រព្រឹត្តទៅដោយសម្ងាត់។ ការធ្វើសន្ទានកម្មនេះតម្រូវអោយមានការបង់ប្រាក់ប្រសិនបើភាគីស្នើសុំធ្វើសន្ទានកម្ម។ ការបង់ប្រាក់នេះគឺតុលាការកំពូលជាអ្នកកំណត់នៅក្នុងតម្លៃសមរម្យមួយអាស្រ័យទៅតាមច្បាប់ដែលបានកំណត់។ បន្ទាប់មកគណៈកម្មាធិការ ធ្វើការកំណត់កាលបរិច្ឆេទនៃការធ្វើសន្ទានកម្ម ហើយបុគ្គលពាក់ព័ន្ធណាដែលមានការចង់ដឹងឮពីការដោះស្រាយវិវាទនេះក៏អាចធ្វើការចូលរួមបានដោយមានការអនុញ្ញាតពីគណៈកម្មាធិការ។

ដំណាក់កាលចាប់ផ្តើមសន្ទានកម្ម៖ ការឡើងសវនការលើកដំបូងគណៈកម្មាធិការនឹងធ្វើការរៀបរាប់ពីដំណើរការនៃសន្ទានកម្មដល់ភាគីទាំងសងខាង។ ចំណែកសវនការបន្ទាប់ទៀតនឹងមានការចូលរួមពីសាក្សីភាគីពាក់ព័ន្ធ ព្រមទាំងមានអ្នកជំនាញចូលរួមដើម្បីធ្វើការផ្តល់ជាគំនិតយោបល់បន្ថែមទៀត។ បន្ទាប់ពីធ្វើសវនការច្រើនដងរួចហើយគេនឹងជម្រុញអោយគូភាគីធ្វើការបង្ហាញពីការទាមទារចង់បានរបស់ខ្លួន។

ដំណាក់កាលធ្វើសន្ទានកម្ម៖ គណៈកម្មាធិការអាចធ្វើការហាមឃាត់នៅរាល់សកម្មភាពឬការទាមទារណាមួយរបស់គូភាគី ប្រសិនបើគណៈកម្មាធិការយល់ថាវាជារឿងដែលពុំត្រឹមត្រូវ ឬការទាមទារនោះហួសកម្រិតដែលធ្វើអោយភាគីម្ខាងទៀតមិនអាចធ្វើទៅបាន។ ការធ្វើសន្ទានកម្មអាចត្រូវចំណាយពេលច្រើនខែថ្ងៃ ដើម្បីដោះស្រាយ ឬគណៈកម្មាធិការអាចបិទបញ្ចប់ការធ្វើសន្ទានកម្មនៅពេលណាដែលសមស្រប។

ដំណាក់កាលបិទបញ្ចប់សន្ទានកម្ម៖ ការបិទបញ្ចប់នេះ និងធ្វើឡើងប្រសិនបើគណៈកម្មាធិការយល់ឃើញថាការដោះស្រាយតាមសន្ទានកម្មមិនអាចទៅរួច ឬការទាមទាររបស់គូភាគីជាអ្វីដែលពុំអាចទៅរួច។ ក្នុងករណីដែលភាគីមិនព្រមធ្វើការស្រុះស្រួលគ្នានោះតុលាការនឹងធ្វើការដាក់ចេញនូវលិខិតបញ្ចប់វិវាទ។ ពេលនោះភាគីអាចនឹងធ្វើការពិនិត្យ និងពិចារណាពីការដោះស្រាយរបស់គណៈកម្មាធិការឡើងវិញ។

[៨១] (Katja Funken, "Alternative Dispute Resolution in Japan", 15 16), ទំព័រទី១៥-១៦, គេហទំព័រ file:///C:/Users/TRC/Downloads/ssrn-458001.pdf, ដកស្រង់ថ្ងៃ២៦ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២៤

សន្ធានកម្មជាវិធីដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការដែលមានប្រជាប្រិយភាព និងមានប្រសិទ្ធភាពជាងគេនៅជប៉ុន។ ប៉ុន្តែបញ្ហាស្ថិតនៅត្រង់ថាសន្ធានការីគឺពុំមែនជាអ្នកដែលមានជំនាញខាងច្បាប់អ្វីប៉ុន្មាននោះទេ ពួកគាត់គ្រាន់តែជាអ្នកដែលមាននូវចំណេះទូទៅខ្ពស់ និងយល់ពីក្រមសីលធម៌ច្រើនជាដើម។[៩២]

៣.២.៣. ដំណើរការមជ្ឈត្តកម្ម

មជ្ឈត្តកម្ម ប្រព្រឹត្តទៅតាមផ្នែកនីមួយៗដោយឡែកពីគ្នាដែលក្នុងនោះរួមមាន សន្ធានកម្មពាណិជ្ជកម្ម សន្ធានកម្មវិវាទការងារ សន្ធានកម្មវិស័យសាងសង់ និងសន្ធានកម្មបរិស្ថាន នោះការធ្វើសន្ធានកម្មនៃផ្នែកទាំង៤ ប្រភេទនេះក៏មានលក្ខណៈខុសៗគ្នាដែរ។ ហេតុនេះហើយ ច្បាប់ និងគោលការណ៍របស់ផ្នែកទាំងនេះដើរតួនាទីបំពេញបន្ថែមលើការធ្វើមជ្ឈកម្មតាមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី។ ដែលមានន័យថា វាជាច្បាប់ពិសេសរបស់ផ្នែកទាំង៤ ហើយនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណីជាច្បាប់ទូទៅ។ ចំណែកឯដំណើរការនៃការធ្វើមជ្ឈត្តកម្មក៏មានការបែងចែកដោយឡែកពីគ្នាតាមផ្នែកនីមួយៗផងដែរ។[៩៣] ចំនួនមជ្ឈត្តករប្រសិនបើគ្មានការព្រមព្រៀងពីភាគីនោះករណីភាគីមានចំនួន ២នាក់ នោះចំនួនមជ្ឈត្តករត្រូវមានចំនួន៣រូប ក្នុងករណីភាគីមានចំនួនចាប់ពី៣នាក់ឡើងទៅតុលាការនឹងធ្វើការកំណត់ចំនួនមជ្ឈត្តករតាមសំណើរបណ្ដឹងរបស់ភាគី។[៩៤]

ដំណាក់កាលមុនសវនការ៖ បន្ទាប់ពីធ្វើការជ្រើសរើស ភាគីវិវាទមានឱកាសទទួលបាននូវការណែនាំ និងពន្យល់ពីដំណើរនៃការធ្វើមជ្ឈត្តកម្មអោយបានលម្អិត។ ចំពោះទីកន្លែងនៃការដំណើរការមជ្ឈត្តការ អាស្រ័យទៅលើការព្រមព្រៀងគ្នារវាងគូភាគី។ បើគ្មានការព្រមព្រៀងរវាងគូភាគីនោះទេ អាជ្ញាកណ្ដាលមជ្ឈត្តកម្ម នឹងពិចារណាពីស្ថានភាពរបស់គូភាគីទាំងពីរ រួចធ្វើការសម្រេចជ្រើសរើសទីតាំង។ បន្ទាប់មកទៀត អាជ្ញាកណ្ដាលមជ្ឈត្តកម្ម នឹងធ្វើការប្រជុំ និងពិចារណា ស្ដាប់សេចក្ដីថ្លែងការពីភាគីពាក់ព័ន្ធ ឬអ្នកជំនាញ ក៏ដូចជាធ្វើការកំណត់អត្តសញ្ញាណភស្តុតាង ឬឯកសារ។[៩៥]

ដំណាក់កាលបើកវេទិកាមជ្ឈត្តកម្ម៖ ការចាប់ផ្ដើមដំណើរការមជ្ឈត្តកម្ម ប្រសិនបើគ្មានការព្រមព្រៀងពិសេសណាមួយរវាងគូភាគីទេនោះ នៅពេលដែលភាគីម្ខាងធ្វើការផ្ដល់ព័ត៌មានទាក់ទងនឹងការស្នើធ្វើមជ្ឈត្តកម្មទៅភាគីម្ខាងទៀត គឺពេលនោះហើយដែលនីតិវិធីមជ្ឈត្តកម្មនឹងចាប់ផ្ដើម។[៩៦]

---

[៩២] គេហទំព័រ file:///C:/Users/TRC/Downloads/ssrn-458001.pdf, ទំព័រទី១២, ដកស្រង់ថ្ងៃទី២ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០២៤

[៩៣] គេហទំព័រ file:///C:/Users/TRC/Downloads/ssrn-458001.pdf, ទំព័រទី២២, ដកស្រង់ថ្ងៃទី២ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០២៤

[៩៤] ច្បាប់ស្ដីពីមជ្ឈត្តកម្ម(ជប៉ុន), មាត្រា១៦（仲裁法, 16 条）

[៩៥] ច្បាប់ស្ដីពីមជ្ឈត្តកម្ម(ជប៉ុន), មាត្រា២៥-២៨

[៩៦] ច្បាប់ស្ដីពីមជ្ឈត្តកម្ម(ជប៉ុន), មាត្រា២៩

ដំណាក់កាលជំនុំជម្រះមជ្ឈត្តកម្ម៖ អាជ្ញាកណ្តាលមជ្ឈត្តកម្ម ធ្វើការកោះហៅភាគីទាំងសងខាងចូលសវនាការដើម្បីធ្វើការទាញហេតុផលផ្ទាល់មាត់ដោយតម្រូវអោយគូភាគីធ្វើការលើកឡើងពីភស្តុតាង និងបង្ហាញពីជំហររៀងៗខ្លួន។ ក្នុងករណីដែលភាគីណាម្នាក់ទាមទារអោយមានអ្នកវាយតម្លៃ(鑑定人：Appraiser)[៨៧] នោះដំណើរការមជ្ឈត្តកម្មត្រូវប្រព្រឹត្តទៅតាមការទាមទារស្របជាមួយនឹងការចូលរួមពីអ្នកវាយតម្លៃដែលត្រូវបានជ្រើសរើសនោះ។

ដំណាក់កាលបញ្ចប់មជ្ឈត្តកម្ម៖ ចំពោះការវិនិច្ឆ័យបញ្ចប់វិវាទនោះត្រូវមានការឯកភាពពីគូភាគីរួចតម្រូវអោយអាជ្ញាកណ្តាលមជ្ឈត្តកម្មដាក់ចេញនូវលិខិតវិនិច្ឆ័យ និងចុះហត្ថលេខា។ នៅក្នុងលិខិតវិនិច្ឆ័យនោះតម្រូវអោយមានសរសេរពីមូលហេតុ(លុះត្រាតែមានការយល់ព្រមពីគូភាគី)ថ្ងៃខែ និងទីកន្លែងធ្វើមជ្ឈត្តកម្មអោយបានច្បាស់លាស់។ បន្ទាប់ពីមានលិខិតច្បាស់លាស់ហើយ ប្រសិនបើគ្មានការជំទាស់ពីភាគីនោះទេវេទិកាមជ្ឈត្តកម្មនឹងត្រូវបិទដោយសេចក្តីសម្រេចរបស់អាជ្ញាកណ្តាលមជ្ឈត្តកម្ម។[៨៨] នៅក្នុងករណីនៅតែមិនពេញចិត្តចំពោះការដោះស្រាយទេ(ដំណោះស្រាយនោះលើសពីសមត្ថភាពខ្លួន ឬជាការទាមទារដែលមិនអាចទៅរួច ឬគិតថាខ្លួនពុំទាន់បានតវ៉ាគ្រប់គ្រាន់ជាដើម)នោះភាគីអាចស្នើសុំធ្វើការលុបចោលលិខិតវិនិច្ឆ័យ ក៏ដូចជាសេចក្តីសម្រេចនោះបាន។

៣.២.៤. ដំណើរការដោះស្រាយដោយភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ា

ភ្នាក់ងារនេះមានសមាសភាពដូចជា ភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាម្នាក់(ombudsman) ដែលជាអ្នកដែលធ្លាប់ជាមេធាវី ព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រម ឬអ្នកសិក្សាផ្នែកនយោបាយ(អាចជាគ្រូសាកលវិទ្យាល័យ) ដែលមានបទពិសោធន៍ និងអ្នកស៊ើបអង្កេតជំនាញ(専門調査員)ដែលជាអ្នកមានបទពិសោធន៍ និងមានចំណេះដឹងខ្ពស់ខាងផ្នែករដ្ឋបាល និងនៅលេខាធិការដ្ឋាន មាននាយកប្រតិបត្តិ(事務局長)ម្នាក់ដែលជាអ្នកត្រួតពិនិត្យ និងប្រតិបត្តិការដោយមានបុគ្គលិក(職員) និងអ្នកប្រឹក្សា(相談員)។

ប្រសិនបើមានការប្តឹងពីសំណាក់ប្រជាពលរដ្ឋមកភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹង អ្នកប្រឹក្សាធ្វើការទទួលពាក្យបណ្តឹង និងរៀបចំខ្លឹមសារនៃបណ្តឹង។ បន្ទាប់មកធ្វើការបញ្ជូនតួនាទីបន្ទាប់ដល់ អ្នកស៊ើបអង្កេតជំនាញ។ អ្នកស៊ើបអង្កេតជំនាញធ្វើការពិនិត្យមើលលើខ្លឹមសារ និងមូលហេតុនៃបណ្តឹងរួច បញ្ជូនព័ត៌មានទៅកាន់ភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ា។ បន្ទាប់មកភ្នាក់ងារនេះនឹងធ្វើការសាកសួរទៅកាន់ដើមបណ្តឹង។

[៨៧] អ្នកវាយតម្លៃចំនួនមួយឬចាប់ពីពីររូបត្រូវ ជ្រើសរើសដោយអាជ្ញាកណ្តាលមជ្ឈត្តកម្ម មានតួនាទីក្នុងការរាយការណ៍ពីឯកសារដែលបានដាក់ និងលទ្ធផលនៃការចរចារបស់គូភាគី ម៉្យាងទៀតអាចធ្វើការវាយតម្លៃប្រសិនជាចាំបាច់

[៨៨] ច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តកម្ម(ជប៉ុន), មាត្រា៣៩-៤០

នៅពេលដែលចាប់ផ្តើមធ្វើការស្រាវជ្រាវ ក៏ដូចជាធ្វើការអង្កេតពីខ្លឹមសារនៃបណ្តឹងរួចគេនឹងធ្វើការស្នើសុំការឆ្លើយតបពីខាងភាគីដែលត្រូវបានប្តឹងនោះ (ជាទូទៅគឺមានស្ថាប័នសាធារណៈដូចជា សាលាខេត្ត ក្រុង ឬអាជ្ញាធរសាធារណៈជាដើម) ដើម្បីអោយមានភាពច្បាស់លាស់ការតវ៉ារបស់ដើមបណ្តឹងពិតជាត្រឹមត្រូវដែរឬទេ ហើយថាតើភាគីដែលត្រូវបានប្តឹងពិតជាមានកំហុសមែនឬយ៉ាងណា ដើម្បីអាចអោយភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាអាចដាក់ចេញនូវការវិនិច្ឆ័យសមរម្យមួយអោយភាគីទាំងសងខាង។ ការធ្វើដូច្នេះមិនត្រឹមតែអាចស្វែងរកការពិតនៃកំហុសនោះទេ តែថែមទាំងអាចរកឃើញមូលហេតុដែលនាំអោយកើតបញ្ហា និងអាចកែប្រែបញ្ហាបានយ៉ាងមានប្រសិទ្ធភាពទៀតផង។[៩៩]

[៩៩] គេហទំព័រ https://www.city.kumamoto.jp/common/UploadFileDsp.aspx?c_id=5&id=28382&sub_id=1&flid=208537, ដកស្រង់ថ្ងៃទី៩ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០២៤, ទំព័រទី២

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

បន្ទាប់ពីធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវ និងស្វែងយល់អំពីអត្ថបទខាងលើនេះរួចមក យើងអាចយល់ដឹងអំពីបទដ្ឋានគតិយុត្តនៃការគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាល ប្រភេទនៃឧប្រាស្រ័យរដ្ឋបាល និងបានយល់អំពីថាតើស្ថាប័នណាមួយ និងអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចណាមួយមានសមត្ថកិច្ចនៅក្នុងការដោះស្រាយជូនប្រជាពលរដ្ឋ ប្រសិនបើមានវិវាទរដ្ឋបាលកើតឡើង ព្រមជាមួយចំណេះដឹងបន្ថែមទាក់ទងនឹងការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនេះក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការមិនថានៅប្រទេសកម្ពុជា ឬប្រទេសជប៉ុននោះទេ។

ម៉្យាងវិញទៀតយើងអាចយល់ដឹងថា ដោយមូលហេតុប្រទេសកម្ពុជាជាប្រទេសមួយដែលធ្លាប់ឆ្លងកាត់នូវសង្គ្រាមរាំរ៉ៃដែលនាំអោយបាត់បង់នូវធនធានមនុស្ស ក៏ដូចជាបាត់បង់នូវឯកសារមានតម្លៃជាច្រើនដូចជាឯកសារច្បាប់ជាដើម ទើបធ្វើអោយប្រទេសមានឧបសគ្គរាំងក្នុងការបង្កើត និងស្វែងរកអត្ថបទច្បាប់នោះមកធ្វើការកែសម្រួលដើម្បីអនុវត្តឡើងវិញក្នុងគោលដៅរក្សាសន្តិភាពនៅក្នុងប្រទេស។ ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៩៣ មកយើងសង្កេតឃើញថាប្រទេសកម្ពុជាយើងមានការរីកចម្រើនខ្លាំងខាងវិស័យច្បាប់ដោយរាជរដ្ឋាភិបាលបានខិតខំបង្កើតអោយមាននូវច្បាប់នានាជាច្រើនរួមមាន រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ក្រមរដ្ឋប្បវេណី និងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណីដែលទទួលមានជំនួយផ្នែកច្បាប់ពីប្រទេសជប៉ុនជាដើម។ ក៏ប៉ុន្តែបើយើងងាកទៅមើលនីតិវិធីនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលវិញឃើញថា ពុំទាន់មាននូវក្រមច្បាប់ស្តីអំពីនីតិវិធីរដ្ឋបាលនោះទេ។

សរុបសេចក្តីមកយើងអាចសន្និដ្ឋានបានថា ទោះបីជាការសិក្សានេះសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះច្បាស់ជាពុំបានគ្រប់ជ្រុងជ្រោយទាំងស្រុងក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែវាបានសបង្ហាញអោយឃើញពីលក្ខណៈដូច និងលក្ខណៈខុសគ្នារវាងប្រទេសទាំងពីរបានមួយកម្រិតផងដែរ។ ជាពិសេស បន្ទាប់ពីធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវអំពីការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនៅប្រទេសជប៉ុនរួចមកយើងសង្កេតឃើញថា សញ្ញាណទូទៅនៃការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនៅជប៉ុនក៏ពុំសូវមានលក្ខណៈខុសគ្នាអ្វីប៉ុន្មានពីកម្ពុជាឡើយ។ នៅកម្ពុជាយើងក៏មានច្បាប់សារធាតុជាច្រើនដែលត្រូវបានយកមកប្រើប្រាស់ក្នុងការដោះស្រាយវិវាទជូនប្រជាពលរដ្ឋ។ ចំណែកឯការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលរាជរដ្ឋាភិបាលបានខិតខំបង្កើតអោយមាននូវលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តនានា ព្រមទាំងស្ថាប័នដោះស្រាយវិវាទទាំងថ្នាក់ជាតិ និងថ្នាក់ក្រោមជាតិ ដើម្បីធ្វើការជួយសម្រុះសម្រួល ក៏ដូចជាពង្រឹងការដោះស្រាយប្រកបដោយតម្លាភាព និងប្រសិទ្ធភាពខ្ពស់។ ប៉ុន្តែដោយហេតុថា វិវាទរដ្ឋបាលមានច្រើនប្រភេទនិងលក្ខណៈស្មុគស្មាញក្នុងការដោះស្រាយ ការសិក្សាបន្ថែមទៀតពីប្រទេសដែលមាននូវច្បាប់ស្តីពីវិវាទរដ្ឋបាលជាដើមនោះ គឺពិតជាគួរអោយពិចារណាផងដែរ។ ជាក់ស្តែងដូចជា អត្ថន័យនៃវិវាទរដ្ឋបាល ថ្វីត្បិតតែប្រទេសជប៉ុននៅមិនទាន់កំណត់អត្តសញ្ញាណច្បាស់លាស់ណាមួយអំពីអត្ថន័យរបស់វិវាទរដ្ឋបាលក៏ពិតមែន តែនៅ

ពេលដែលមានវិវាទរដ្ឋបាលកើតឡើង គឺមានច្បាប់សារធាតុមួយចំនួនដូចជា ច្បាប់ស្តីពីការត្រួតពិនិត្យបណ្តឹងរដ្ឋបាល ច្បាប់ស្តីពីបណ្តឹងរដ្ឋបាល និងច្បាប់នីតិវិធីរដ្ឋបាលដែលមានចែងពីនីតិវិធីយ៉ាងច្បាស់លាស់សម្រាប់ធ្វើការដោះស្រាយ។ ឯការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការទៀតសោតក៏មានច្បាប់ស្តីពីការជម្រុញការអនុវត្តការប្រើប្រាស់នីតិវិធីដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ និងច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តកម្មជាដើម។ ហេតុនេះហើយការសិក្សាស្រាវជ្រាវពីប្រធានបទនេះ និងលើកយកមកធ្វើជាប្រធានបទសារណាអាចអោយយើងខ្ញុំផ្ទាល់ ក៏ដូចជាបងប្អូនអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវផ្សេងទៀតទទួលបានទស្សនៈថ្មីទាក់ទងនឹងការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនេះ។

អនុសាសន៍

អនុសាសន៍

បន្ទាប់ពីធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវរួចមកនាងខ្ញុំយល់ឃើញថា ថ្វីត្បិតតែប្រទេសកម្ពុជាយើងមានលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តនានា និងនីតិវិធីដោះស្រាយយ៉ាងមានប្រសិទ្ធភាពក៏ពិតមែនប៉ុន្តែយើងក៏គួរតែពិចារណាលើការសិក្សាស្រាវជ្រាវបន្ថែមទៀតពីប្រទេសផ្សេងៗទៀតផងដែរ។

ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះបង្ហាញជាចម្ងល់អំពីមូលហេតុដែលយើងនៅមិនទាន់មានច្បាប់សារធាតុអំពីនីតិវិធីដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលក្នុងនាមជានិស្សិតរដ្ឋបាលមួយរូបប៉ុណ្ណោះ។ ហេតុដូច្នេះហើយ ក្នុងនាមនាងខ្ញុំជានិស្សិតបរិញ្ញាបត្ររដ្ឋបាលសាធារណៈសូមផ្តល់ជាមតិយោបល់មួយចំនួនថ្វីបើអាចចូលរួមបានមួយផ្នែកតូចក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែនាងខ្ញុំសង្ឃឹមថាអត្ថបទមួយនេះអាចជួយដល់ការពង្រឹងគុណភាពនៃការអនុវត្តការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនាពេលអនាគតផងដែរ។ ដែលនាងខ្ញុំសូមធ្វើការសំណូមពរ និងផ្តល់ជាមតិលើកទឹកចិត្តដល់អ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវដូចតទៅ៖

- សូមសំណូមពរឱ្យ មិត្តនិស្សិតរបស់យើងផ្សេងៗទៀតដែលមានចំណាប់អារម្មណ៍ អាចធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវបន្ថែមទៀតអំពីវិវាទរដ្ឋបាលនេះ និងធ្វើការប្រៀបធៀបជាមួយនឹងប្រទេសផ្សេងៗទៀតដូចជាប្រទេសបារាំងដែលមាននូវតុលាការរដ្ឋបាល ឬក៏ប្រទេសអាល្លឺម៉ង់ជាដើមដោយសារតែច្បាប់នៃប្រទេសប្រទេសជប៉ុនទទួលរងឥទ្ធិពលមួយផ្នែកធំពីប្រទេសអាល្លឺម៉ង់ផងដែរ។ ប៉ុន្តែទោះបីជាយ៉ាងនេះក្តីក៏ច្បាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងរដ្ឋបាលរបស់ជប៉ុនតែងតែត្រូវបានធ្វើវិសោធនកម្ម និងកែសម្រួលជាបន្តបន្ទាប់។ ដូច្នេះហើយ យើងត្រូវធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវជាបន្តទៀតពីអ្វីដែលជាបញ្ហាចម្បងដែលត្រូវដោះស្រាយនៅពេលខាងមុខ។
- សូមសំណូមពរឱ្យ នៅដំណាក់កាលចាប់ផ្តើម ប្រសិនបើប្រទេសកម្ពុជាយើងអាចមាននូវច្បាប់សារធាតុជាក់លាក់ណាមួយស្តីអំពីការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនោះ នាងខ្ញុំសង្ឃឹមថាវាក៏អាចនឹងនាំអោយសិស្សនិស្សិតផ្នែករដ្ឋបាលសាធារណៈងាយស្រួលក្នុងការយកមកធ្វើជាឯកសារគោលដើម្បីធ្វើការសិក្សារៀនសូត្របន្ថែម។ បន្ថែមពីនេះទៅទៀត វាអាចជំរុញដល់ការអនុវត្តការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលអោយកាន់តែឆាប់រហ័ស មានប្រសិទ្ធភាព គណនេយ្យភាព រក្សាបាននូវនីតិរដ្ឋ ក៏ដូចជាទំនាក់ទំនងល្អរវាងប្រជាពលរដ្ឋ និងអាជ្ញាធរដែលជាមូលហេតុជួយជម្រុញដល់សុខសន្តិភាព និងការអភិវឌ្ឍសង្គមជាតិបានមួយកម្រិតផងដែរ។

ឯកសារយោង

ឯកសារយោង

១. លិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្ត

ក. ខ្មែរ

- រដ្ឋធម្មនុញ្ញ, លេខ នស/រកម/០៧០៤/០០១, ចុះថ្ងៃទី២១ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣
- ច្បាប់ ស្តីពីការរៀបចំស្ថាប័នតុលាការ, លេខ នស/រកម/០៧៤/០១៥, ចុះថ្ងៃទី៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៤
- ច្បាប់ ភូមិបាល, លេខ នស/រកម/០៨០១/១៤, ចុះថ្ងៃទី៣០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០១
- ច្បាប់ ស្តីពីការគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលរាជធានី ខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌ, លេខ នស/រកម/០៥០៨/០១៧, ចុះថ្ងៃទី២៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៨
- ច្បាប់ ស្តីពីការគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលឃុំ សង្កាត់, លេខ នស/រកម/០៣០១/០៥, ចុះថ្ងៃទី១៩ មីនា ឆ្នាំ២០០១
- ច្បាប់ ស្តីពីវិសោធនកម្មច្បាប់ស្តីពីការបោះឆ្នោតជ្រើសរើសក្រុមប្រឹក្សា រាជធានី ខេត្ត ក្រុង ខណ្ឌ, លេខ នស/រកម/១០១៧/០១៣, ចុះថ្ងៃទី២៥ ខែតុលា ឆ្នាំ២០១៧
- ច្បាប់ ស្តីពីការគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលរាជធានី ខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌ និងច្បាប់ស្តីពីវិសោធនកម្មច្បាប់ស្តីពីការបោះឆ្នោតជ្រើសរើសក្រុមប្រឹក្សា រាជធានី ខេត្ត ក្រុង ខណ្ឌ និងច្បាប់ស្តីពីវិសោធនកម្មច្បាប់នេះ, លេខ នស/រកម/០១១៩/០០៤, ចុះថ្ងៃទី២៤ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៩
- ព្រះរាជក្រឹត្យ ស្តីពីការបង្កើត ការរៀបចំ និងកិច្ចដំណើរការរបស់អាជ្ញាធរជាតិដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ, លេខ នស/រកត/១១២៣/២៣៨១, ចុះថ្ងៃទី២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០២៣
- អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅរបស់អគ្គលេខាធិការដ្ឋាននៃអាជ្ញាធរជាតិដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ, លេខ ៣៨១ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី៣០ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០២៣
- អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃក្រសួងមហាផ្ទៃ២០១៥, លេខ ១០៩ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី១៩ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១៥
- អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការរៀបចំ និងប្រព្រឹត្តទៅនៃគណៈកម្មការសុរិយោដី, លេខ ៤៧ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០២
- អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការបង្កើតយន្តការច្រកចេញចូលតែមួយសម្រាប់ការផ្តល់សេវារដ្ឋបាលនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ, លេខ ១៨ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី៨ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០១៧
- អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃអនុគណៈកម្មាធិការរបស់គណៈកម្មាធិការជាតិសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ, លេខ ១១១ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី២០ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០២០

- ប្រកាស ស្ដីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅរបស់មណ្ឌលសេវាកម្មយុត្តិធម៌, លេខ ០៩០ កយ.ប្រក/១៨, ចុះថ្ងៃទី២៨ ខែមីនា ឆ្នាំ២០១៨

ខ. ជប៉ុន

- ច្បាប់ស្ដីពីការត្រួតពិនិត្យបណ្ដឹងរដ្ឋបាល (行政不服審査法)
- ច្បាប់ស្ដីពីបណ្ដឹងរដ្ឋបាល (行政事件訴訟法)
- ច្បាប់នីតិវិធីរដ្ឋបាល (行政手続法)
- ច្បាប់ស្ដីពីការជម្រុញការអនុវត្តការប្រើប្រាស់នីតិវិធីដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ (裁判外紛争解決手続きの利用の促進に関する法律)
- ច្បាប់ស្ដីពីមជ្ឈត្តកម្ម (仲裁法)

២. សៀវភៅតែងនិពន្ធ និងឯកសារស្រាវជ្រាវ

ក. ខ្មែរ

- សៀវភៅ នីតិរដ្ឋបាល៖ សិក្ខាប័នសម្រាប់មើលតាមការពន្យល់ដោយបញ្ចាំងLCD, សាយ បូរី, សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្រ្ត និងវិទ្យាសាស្រ្តសេដ្ឋកិច្ច, ឆ្នាំ២០០៥
- សៀវភៅ វិវាទរដ្ឋបាល, ឥន យឿន, ឆ្នាំ២០២២
- សៀវភៅ នីតិសាធារណៈ, សាស្ត្រាចារ្យ ហៀង សាង, បោះពុម្ពលើទី១ ឆ្នាំ២០១៧
- សៀវភៅ ស្ដីពីទស្សនាទានសំខាន់ៗដំណោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការប្រទេសកម្ពុជា, ស៊ីរិន អ៊ែម អូស្មើមីឡឺ, បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១០
- ឯកសារស្រាវជ្រាវសង្ខេប, ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនៅថ្នាក់ជាតិ និងថ្នាក់ក្រោមជាតិ, ស៊ូ សោភា, គណៈកម្មការទី១ ព្រឹទ្ធសភា
- ឯកសារស្រាវជ្រាវសង្ខេប, ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា, តុប ដារី, គណៈកម្មការទី១ ព្រឹទ្ធសភា
- សៀវភៅណែនាំ ស្ដីពីបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទទួល និងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្ដឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ រាជធានីខេត្ត, អគ្គនាយកដ្ឋានរដ្ឋបាល ក្រសួងមហាផ្ទៃ, ឆ្នាំ២០១៩

ខ. ជប៉ុន

- សៀវភៅ នីតិរដ្ឋបាលមូលដ្ឋាន, តូស៊ីយូគី អ៊ីស៊ីកាវ៉ា, ស៊ីហ្ស៊ូអូ ហ្វូជីវ៉ារ៉ា, ហ៊ីរ៉ូយូគី អូនូគី, ណូរីកុ អ៊ូគូប៉ុ, ហ្វូជិ ស៊ីម៉ូអ៊ិ (ជប៉ុន៖ យឺហ៊ីកាគុ, បោះពុម្ពលើកទី៤, ឆ្នាំ២០១៨)（石川敏行、藤原静雄、大貫裕之、大久保規子、下井康史『はじめての行政法』（有斐閣、第 4 版、2018 年））
- សៀវភៅ នីតិរដ្ឋបាលជាក់ស្តែង, កាស្សឹយ៉ា អ៊ីឈិហាស៊ី, ហ៊ីដេណូរី សាកាគីបារ៉ា, តាគី ហុងដា, កាហ្ស៊ូស្សុ អ៊ីណាបា, គេនហ្គូ យ៉ាម៉ាដា, កាហ្ស៊ូអ៊ីឈិ ហ៊ីរ៉ាតា (ជប៉ុន៖ក្រុមហ៊ុនវប្បធម៌ច្បាប់, បោះពុម្ពលើកទី៣, ឆ្នាំ២០២៣)（市橋克哉、榊原秀訓、本多滝夫、稲葉一将、山田健吾、平田和一『アクチュアル行政法』（法律文化社、第 3 版、2023 年））
- សៀវភៅ នីតិរដ្ឋបាល, គេយកុ សាគុរ៉ៃ, ហ៊ីរ៉ូយូគី ហាស៊ីម៉ូតុ (ជប៉ុន៖ កូប៊ុនដូ, បោះពុម្ពលើកទី៦, ឆ្នាំ២០១៩។（恵子桜井、博之橋本『行政法』（弘文堂、第 6 版、2019 年））
- សៀវភៅ ប្រព័ន្ធភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេត, ហាយ៉ាស៊ីយ៉ា រេអ៊ីជិ (ជប៉ុន៖ អ៊ីវ៉ាណាមីស្សុទែន, ឆ្នាំ២០០២)（林屋礼二『オンブズマン制度』（岩波書店 2002 年））
- ឯកសារមូលដ្ឋាន ស្តីពីគណៈកម្មការការពារសិទ្ធមនុស្សនិងទីស្នាក់កាលកណ្តាលស្ថាប័នតុលាការ និងប្រព័ន្ធភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹង, លេខាធិការដ្ឋានគណៈកម្មាធិការស្រាវជ្រាវរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃរដ្ឋសភា (ជប៉ុន៖ឯកសារលេខ៤, ឆ្នាំ២០០៤)។ (［衆議院憲法調査会事務局、「人権擁護委員会その他の準司法機関・ オンブズマン制度」に関する 基礎的資料」、2004 年 3 月、衆憲資第 42 号)
- និក្ខេបបទថ្នាក់បណ្ឌិត ស្តីពីការសិក្សាស្រាវជ្រាវអំពីនីតិវិធីដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋបាលនៅកម្ពុជា, CHINKET Metta, (សាកលវិទ្យាល័យណាហ្គូយ៉ា)។ (CHINKET Metta、「カンボジアにおける行政紛争処理制度の研究」、（名古屋大学大学院法学研究科博士学位請求論文）

គ. អង់គ្លេស

- National Committee for Sub-National Democratic Development (NCDD) and Japan International Cooperation Agency (JICA), Situation Analysis 3: Capital/Provincial and District/Munipal/Khan Administration Management (NCDD, November 2011), 37; National Committee for Sub-National Democratic Development (NCDD), Result of the IP3 2011 Local Governance Survey (NCDD, 5 February, 2012), 20-21, 22; Khlok Dara, supra note 3, 146, 158, Hem Sras, supra note 3, 167; The NGO Forum on

Cambodia, A study on Land Dispute in Four Provinces of Cambodia: Mapping, Impacts, and Possible Solution (The NGO Forum on Cambodia, November 2015)

៣. គេហទំព័រ

ក. ខ្មែរ

- គេហទំព័រ ការិយាល័យច្រកចេញចូលតែមួយ https://www.owso.gov.kh/en/
- គេហទំព័រ បែបបទនិងនីតិវិធីក្នុងការដោះស្រាយបណ្ដឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋរាជធានីខេត្ត, https://www.owso.gov.kh/wp-content/uploads/2019/07/CP_Ombudsman_Complaint-Manual_Final-2.pdf
- គេហទំព័រ ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលថ្នាក់ក្រោមជាតិ https://gda.interior.gov.kh/wp-content/uploads/2017/12/Binder-Final-Governance.pdf
- គេហទំព័រ ការដោះស្រាយវិវាទក្រៅផ្លូវតុលាការរួមមាន មជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម ការសម្រុះសម្រួល និងការផ្សះផ្សា DISPUTE RESOLUTIONS (INCLUDING COMMERCIAL ARBITRATION, MEDIATION,AND CONCILIATION) https://uat2.ncdd.gov.kh/storage/app/public/test_library/CAT_1273_1/2012-out-of-Judicial%20dispute%20resolution.pdf
- គេហទំព័រ សៀវភៅណែនាំ ស្ដីពីបែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទទួល និងការសម្រុះសម្រួលដោះស្រាយបណ្ដឹងរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ រាជធានី ខេត្ត https://www.owso.gov.kh/wp-content/uploads/2019/07/CP_Ombudsman_Complaint-Manual_Final-2.pdf

ខ. ជប៉ុន

- គេហទំព័រ ឯកសារសំណួរចម្លើយរបស់តុលាការជប៉ុន https://www.courts.go.jp/vc-files/courts/file2/20911003.pdf
- គេហទំព័រ ឯកសារស្ដីពីប្រព័ន្ធពិភាក្សាផ្នែករដ្ឋបាល, នាយកដ្ឋានវាយតម្លៃរដ្ឋបាលនៃក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចការផ្ទៃក្នុង (ជប៉ុន៖ ២០០១)។（総務省行政評価局「行政相談制度」(2001 年 10 月)）https://www.gender.go.jp/kaigi/senmon/kujou/siryo/pdf/ku07-1.pdf,
- គេហទំព័រ ឯកសារអំពីប្រព័ន្ធពិភាក្សារដ្ឋបាលនៃក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចការផ្ទៃក្នុង, ក្រសួងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចការផ្ទៃក្នុង។（総務省、「総務省の行政相談制度について」）https://www.gender.go.jp/kaigi/senmon/kujou/houkoku/pdf/hku01s-8.pdf

- គេហទំព័រ ឯកសារស្តីពីភាពខុសគ្នារវាងការផ្សះផ្សា សន្ធានកម្ម និងមជ្ឈត្តកម្ម(លម្អិត), ក្រសួងដែនដី និងដឹកជញ្ជូន។（国土交通省、「あっせん、調停及び仲裁の違い（詳細）」）
https://www.mlit.go.jp/common/000005438.pdf
- គេហទំព័រ ឯកសារស្តីពីការវាយតម្លៃលើការដោះស្រាយវិវាទនៅក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ, ទីភ្នាក់ងារប្រកាសនីយប័ត្រតក្កកម្ម។ (特許庁、「裁判所以外による紛争解決を図る」)
https://www.jpo.go.jp/support/ipr/kyusai/funsokaiketsu.html
- គេហទំព័រ របាយការណ៍ស្តីពីត្រូវបានតែងតាំងជាភ្នាក់ងារស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ា, ហារ៉ាដា ស៊ីនសូកិ, ភ្នាក់ស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងតវ៉ាគូម៉ាម៉ូតុ,（原田 信輔、熊本オンブズマン、「オンブズマンに就任して」）
https://www.city.kumamoto.jp/common/UploadFileDsp.aspx?c_id=5&id=28382&sub_id=1&flid=208537

គ. អង់គ្លេស

- គេហទំព័រ Katja Funken, "Alternative Dispute Resolution in Japan",
file:///C:/Users/TRC/Downloads/ssrn-458001.pdf
- គេហទំព័រ Ms. HENG Nida, Parliamentary Institute of Cambodia, Alternative Dispute Resolution: Cambodia and Japan, Nov 2016 https://pcasia.org/pic/wp-content/uploads/simple-file-list/20170523-ADR-in-CambodiaJapan_Eng.pdf

ឧបសម្ព័ន្ធ

បញ្ជីឧបសម្ព័ន្ធ

១.ឧបសម្ព័ន្ធរូបភាព

ឧបសម្ព័ន្ធទី១៖ ស្តីពីទម្រង់ដ៏សំខាន់នៃដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ

ឧបសម្ព័ន្ធទី២៖ ប្រអប់សំបុត្រសម្រាប់បញ្ចេញមតិយោបល់ និងបណ្តឹងតវ៉ា

ឧបសម្ព័ន្ធទី៣៖ រចនាសម្ព័ន្ធការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋរាជធានីខេត្ត

ឧបសម្ព័ន្ធទី៤៖ ក្បាលលិខិតផែនការស៊ើបអង្កេតរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ

២.ឧបសម្ព័ន្ធគតិយុត្ត

ឧបសម្ព័ន្ធទី១៖ ព្រះរាជក្រឹត្យ ស្តីពីការរៀបចំ និងកិច្ចដំណើរការរបស់អាជ្ញាធរជាតិដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ, លេខ នស/រកត/១១២៣/២៣៨១, ចុះថ្ងៃទី២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០២៣

ឧបសម្ព័ន្ធទី២៖ អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការបង្កើតយន្តការច្រកចេញចូលតែមួយសម្រាប់ការផ្តល់សេវារដ្ឋបាលនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ, លេខ ១៨ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី៨ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០១៧

ឧបសម្ព័ន្ធទី៣៖ អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃអនុគណៈកម្មាធិការរបស់គណៈកម្មាធិការជាតិសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ, លេខ១១១ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី២០ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០២០

ឧបសម្ព័ន្ធទី៤៖ អនុក្រឹត្យ ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃគណៈកម្មការសុរិយោដី, លេខ ៤៧ អនក្រ.បក, ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០២

ឧបសម្ព័ន្ធទី៥៖ ប្រកាស ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅរបស់មណ្ឌលសេវាកម្មយុត្តិធម៌, លេខ ០៩០ កយ.ប្រក/១៨, ចុះថ្ងៃទី២៨ ខែមីនា ឆ្នាំ២០១៨

ឧបសម្ព័ន្ធរូបភាព

ឧបសម្ព័ន្ធទី១៖ ទម្រង់ដ៏សំខាន់នៃដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ

	ការចរចា	សន្ធានកម្ម (Mediation)	ការផ្សះផ្សា (Conciliation)	អាជ្ញាកណ្តាល/មជ្ឈត្តកម្ម (Arbitration)
ភាគីចូលរួម	ភាគីក្នុងជម្លោះ	ភាគីក្នុងជម្លោះ+សន្ធានការី(Mediator)	ភាគីក្នុងជម្លោះ + អ្នកផ្សះផ្សា(Conciliator)	ភាគីក្នុងជម្លោះ + អាជ្ញាកណ្តាល/មជ្ឈត្តករ(Arbitrator)
តួនាទីរបស់ភាគីទីបី	ភាគីដោះស្រាយជម្លោះរបស់ពួកគេដោយខ្លួនឯង	សន្ធានការីព្យាយាមដើម្បីជួយសម្រួលដល់ដំណោះស្រាយ ពិចារណាពីផលប្រយោជន៍ និងសំណើរបស់ភាគី។ ភាគីទាំងសងខាងសម្រេចចិត្តទៅលើដំណោះស្រាយ។	អ្នកផ្សះផ្សានាំយកសំណើទៅកាន់ភាគីដើម្បីដោះស្រាយជម្លោះរបស់ពួកគេ។ ភាគីទាំងសងខាងសម្រេច ចិត្តជាដំណោះស្រាយចុងក្រោយដោយមានជំនួយពីអ្នកផ្សះផ្សា។	អាជ្ញាកណ្តាល/មជ្ឈត្តករបាននាំយកដំណោះស្រាយចំពោះករណីនេះ។ ភាគីទាំងសងខាងត្រូវតែគោរពការសម្រេចចិត្តនោះ។
ការផ្តួចផ្តើមដំណើរ	ការស្ម័គ្រចិត្ត	ការស្ម័គ្រចិត្ត	ការស្ម័គ្រចិត្ត	ការស្ម័គ្រចិត្ត (ឬតម្រូវដោយច្បាប់ ឬកិច្ចព្រមព្រៀងដំបូង)
លទ្ធផល	អាស្រ័យលើភាគី	អាស្រ័យលើការសម្រេចចិត្តរបស់ភាគីទាំងសងខាង	អ្នកផ្សះផ្សាស្នើសុំដំណោះស្រាយមួយ ប៉ុន្តែអាស្រ័យលើការទទួលយករបស់ភាគីទាំងសងខាង។	អាស្រ័យលើការសម្រេចចិត្តរបស់អាជ្ញាកណ្តាល/មជ្ឈត្តករ
លទ្ធផលអនុវត្តន៍	កិច្ចព្រមព្រៀងនេះគឺដូចជាកិច្ចសន្យាមួយ ប៉ុន្តែប្រសិនបើភាគីមួយមិនបានបំពេញតាមកិច្ចព្រមព្រៀង ភាគីម្ខាងផ្សេងទៀតត្រូវចូលទៅកាន់តុលាការ។	កិច្ចព្រមព្រៀងនេះគឺដូចជាកិច្ចសន្យាមួយប៉ុន្តែប្រសិនបើភាគីមួយមិនបានបំពេញតាមកិច្ចព្រមព្រៀង ភាគីម្ខាងផ្សេងទៀតត្រូវចូលទៅកាន់តុលាការ។	កិច្ចព្រមព្រៀងនេះគឺដូចជាកិច្ចសន្យាមួយប៉ុន្តែប្រសិនបើភាគីមួយមិនបានបំពេញតាមកិច្ចព្រមព្រៀង ភាគីម្ខាងផ្សេងទៀតត្រូវចូលទៅកាន់តុលាការ។	សេចក្តីបង្គាប់អាជ្ញាកណ្តាល អាចនឹងត្រូវបានអនុវត្តតាមរយៈតុលាការ ឬ តាមគោលនយោបាយផ្សេងទៀត។

ឧបសម្ព័ន្ធទី២៖ ប្រអប់សំបុត្រសម្រាប់បញ្ចេញមតិយោបល់ និងបណ្តឹងតវ៉ា

ឧបសម្ព័ន្ធទី៣៖ រចនាសម្ព័ន្ធការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋរាជធានីខេត្ត

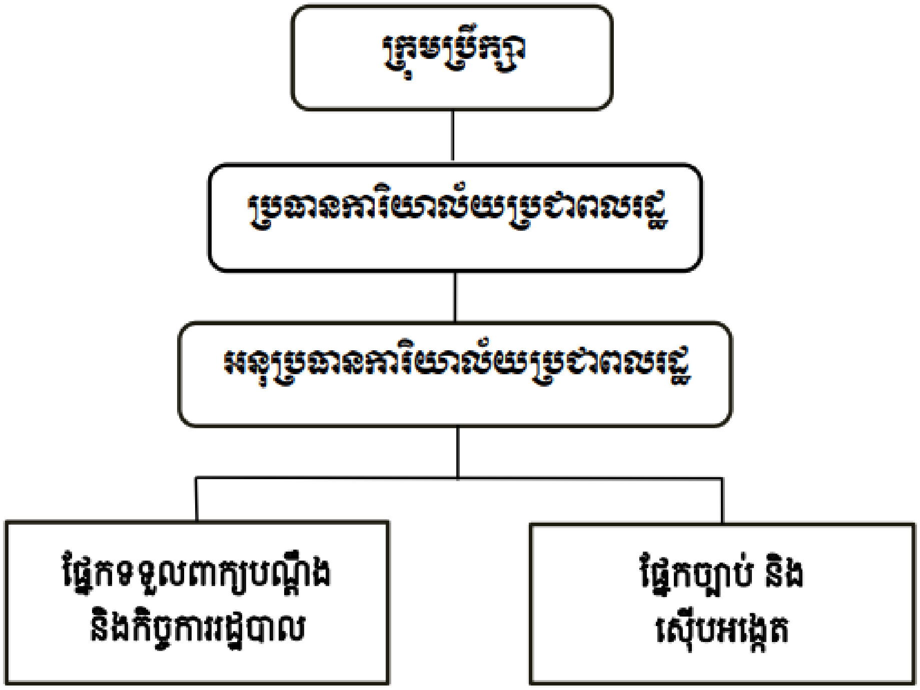

ឧបសម្ព័ន្ធទី៤៖ ក្បាលលិខិតផែនការស៊ើបអង្កេតរបស់ការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ

ឧទ្ទេសទី១១ ÷ ផែនការស៊ើបអង្កេត

(ក្បាលលិខិតការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ)

ផែនការស៊ើបអង្កេត

លេខសំណុំរឿង	
អ្នកប្តឹង	
អ្នកត្រូវគេប្តឹង	

ល.រ	សកម្មភាព	ពេលវេលា	ថិរវេលា	ទីកន្លែង	អ្នកទទួលខុសត្រូវ
១	ការសិក្សាសំណុំរឿង និងលិខិតបទដ្ឋានពាក់ព័ន្ធ				
២	ការរៀបចំបញ្ជីសំណួរ				
៣	ការប្រមូលឯកសារពាក់ព័ន្ធនឹងអង្គហេតុ				
៤	ការសម្ភាសអ្នកប្តឹង				
៥	ការសម្ភាសអ្នកត្រូវគេប្តឹង				
៦	ការសម្ភាសសាក្សី អ្នកដឹងឮ និងអ្នកពាក់ព័ន្ធ				
៧	ការចុះពិនិត្យកន្លែងកើតហេតុ				
៨	ការពិគ្រោះយោបល់ជាមួយជំនាញ				
៩	ការវិភាគភស្តុតាង				
១០	ការរៀបចំរបាយការណ៍ស៊ើបអង្កេត				
....					

.... ថ្ងៃទី......... ខែ.............. ឆ្នាំ..........

អ្នកស៊ើបអង្កេត

បានឃើញ និងឯកភាព

.... ថ្ងៃទី......... ខែ.............. ឆ្នាំ..........

ប្រធានការិយាល័យប្រជាពលរដ្ឋ

ឧបសម្ព័ន្ធគតិយុត្ត